

Sözcükte Yapı (Biçim Bilgisi)	3
Testler	24
SÖZCÜK TÜRLERİ	28
İsim (Ad).....	29
Testler	36
İsim (Ad) Tamlamaları	40
Testler	45
Sıfat (Ön Ad).....	49
Testler	57
Zamir (Adıl).....	61
Testler	67
Zarf (Belirteç).....	71
Testler	76
Edat (İlgeç) - Bağlaç - Ünlem.....	80
Testler	87
Cevap Anahtarı	91

SÖZCÜKTE YAPI (BİÇİM BİLGİSİ)

KÖK

✓ Sözcüğün tüm ekleri atıldıktan sonra kalan anlamlı en küçük birime **kök** denir. Ancak sözcüğün kökünün, sözcüğün tamamıyla bir anlam ilişkisinin olması gerekir.

★ Köyün bağlık bölgelerini tarıyorlardı korucular.

köyün → köy - ün
→ "köy" köktür.

bağlık → bağ - lık
→ "bağ" (üzüm bahçesi) köktür.

bölgelerini → böl - ge - ler - i - n - i
→ "böl-" fiilden geldiği için köktür.

tarıyorlardı → tara - yor - lar - dı
→ "tara-" köktür. "-a" daralıp "-ı"ya dönüşmüştür.

korucular → koru - cu - lar
→ "koru" (küçük ağaçlık alan) köktür.

Türkçede kökler "isim kökü" ve "fiil kökü" olarak ikiye ayrılır:

1 İsim Kökü

✓ İsim ve isim soylu sözcüklerin köklerine **isim kökü** denir.

✓ "-mek, -mak" mastar ekini alamayan köklerdir.

"el, göz, su, masa, oda..." sözcükleri isim kökü hâlidir.

2 Fiil Kökü

✓ İş, oluş, hareket bildiren sözcüklerin (fiillerin) köklerine **fiil kökü** denir. Fiil kökleri "-mek, -mak" mastar eklerini alabilir.

"gel-, git-, gönder-, yit-..." sözcükleri fiil kökü hâlidir.

sor - u - lar - ı aç - ı - dan gerek - ir
fiil kökü ↑ fiil kökü ↑ fiil kökü ↑

★ Sınavlarda soruları bu açıdan incelemek gerekir.

sına - v - lar - da bu ince - le - mek
fiil isim isim
kökü kökü kökü

Soru Tarzı:

"... hangisi kökünün türü bakımından farklıdır?" veya "... hangisi kökü bakımından farklıdır?" gibi soru ifadeleri akla isim kökü ve fiil kökü kavramlarını getirmektedir.

Örnek Soru

Sözcükler ne dili ne de kendilerine kanat takan dudakları yanında götürebilirler, yapayalnız
I
dağlırlar boşluğa ve sefilce ararlar bir dilim
II III
yaşamın gücünü.
IV V

Bu cümlede numaralanmış sözcüklerin hangisi kökünün türü bakımından ötekilerden farklıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Biz Çözdük

Kökünün türü bakımından sözcükler isim kökü ve fiil kökü diye ikiye ayrılır. I, II, IV ve V numaralı sözcüklerin kökü isimdir. Burada "yaşamın" sözcüğü güçlü çeldiricidir. Ancak bu sözcüğün kökü "yaş", yani isimdir. "Dilim" sözcüğünün kökü "dil-" fiilidir.

Cevap: C

Sesteş Kök

✓ Yazılışı aynı, anlamı farklı olan köklerin cümlede isim kökü ve fiil kökü olarak kullanılmasıdır. "yaz, yüz, dal, sal, gül..." sözcükleri sesteş köke örnektir.

➔ Bir dalı tutmadan diğ^{er}ini bırakmaz.

isim
kökü

➔ Paraşütçü vadiye dalmaya başladı.

fiil
kökü

➔ Bülbül güle gül dedi.

isim fiil
kökü kökü

Gül, gülmedi gitti.

fiil
kökü

➔ Sana vereyim bir öğüt.

isim
kökü

Kendi buğdayını kendin öğüt.

fiil
kökü

Ortak (İkili) Kök

✓ İsim kökü ve fiil kökü olarak kullanılabilen ama aralarında anlam ilgisi olan köklerdir.

"sıva, savaş, barış, ekşi, tat, boya..." sözcükleri ortak köke örnektir.

➔ Balkonu boyamak için yeni boya tercih etti.

fiil isim
kökü kökü

➔ Savaş uzun zamandır zor koşullarla

isim
kökü

savaşıyordu.

fiil kökü

Dikkate Al

Sesteş köklerde kökler arasında anlam ilgisi yokken ortak köklerde kökler arasında anlam ilgisi vardır.

Köklerde anlam ilgisi var: "ortak kök"

➔ Güven duygusu, karşılıklı güvenmeye dayalıdır.

isim fiil
kökü kökü

➔ Romanımı yazın yazmayı düşünüyorum.

isim fiil
kökü kökü

Köklerde anlam ilgisi yok: "sesteş kök"

Örnek Soru

Türkçede anlamları değişmeden hem isim hem de fiil olarak kullanılabilen köklere ortak (ikili) kök denir.

Bu açıklamaya göre,

- Bunca zamana rağmen gökyüzünden bir damla dahi düşmedi.
- Hepimiz bir şekilde acının surlarına sırtımızı dayamıştık.
- Sabahın erken saatinde bu dağ köyünde köylüler hayvanları salardı.
- Maçta burkulan ayağı kısa bir süre sonra şişmeye başladı.
- Esin kaynağı daima eskiden hareketle şarkı söyler, onu açıklamaya çalışmaz.

numaralanmış cümlelerin hangisinde ortak köke örnek olacak bir kullanım yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

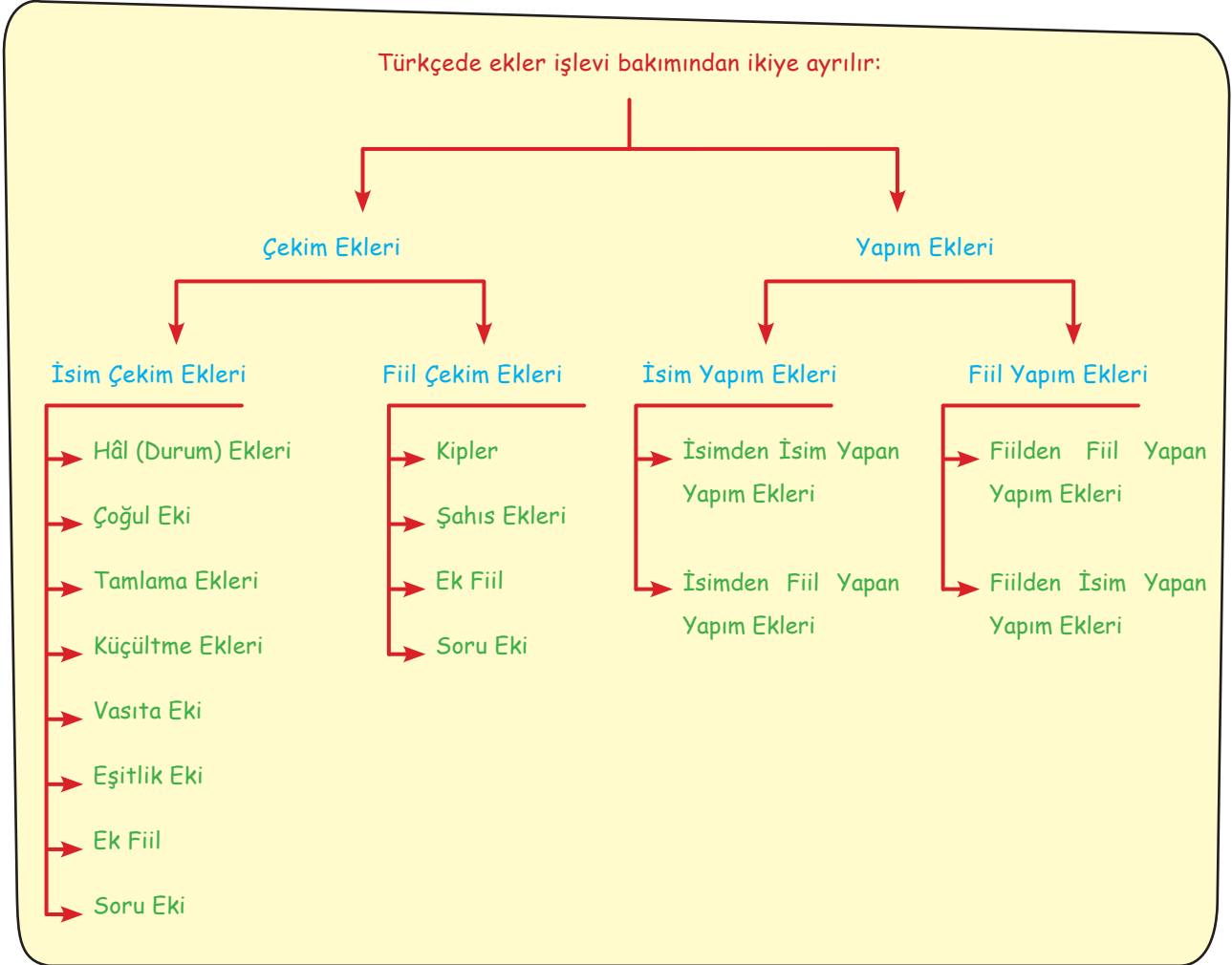
Biz Çözdük

I. cümlede "damla", II. cümlede "acı", IV. cümlede "şiş", V. cümlede "eski" sözcükleri isim ve fiil kökü olarak kullanılabilir ve aralarında anlam ilgisi vardır. Yani bunlar ortak köke örnektir. C şıkkındaki "sal-" sözcüğü ortak köke değil, sesteş köke örnektir. Sesteş köklerde anlam ilgisi yoktur çünkü.

Cevap: C

EKLER

✓ Sözcüğün anlamını değiştirmeden sözcüğe işlevlik kazandıran veya sözcüğün anlamını-yapısını değiştirip yeni sözcükler türeten özel kalıplara "ek" denir.

Çekim Ekleri

✓ Sözcüğün anlamını, yapısını türünü değiştirmeyen ekler çekim eki denir. Sözcüğe cümle içinde görev kazandıran eklerdir.

A) İsim Çekim Ekleri

✓ İsim ve isim soylu sözcüklerin aldığı, anlam değiştirmeyen eklerdir.
(Daha önce isimler konusunda ayrıntılı işlendiği için yüzeysel değinelim.)

1 Hâl (Durum) Ekleri

... ev - <u>i</u> ,	... ev - <u>e</u> ,	... ev - <u>de</u> ,	... ev - <u>den</u>	} Hâl ekleri isme eklenen çekim ekleridir.
İsmin	İsmin	İsmin	İsmin	
Belirtme	Yönelme	Bulunma	Ayrılma	
Hâli	Hâli	Hâli	Hâli	

2 Çoğul Eki

... ev - ler
... yapıt - lar
... insan - lar

isim çoğul
kökü eki

Unutma!

Çoğul ekleri ile fiile gelen III. çoğul şahıs eki "-ler, -lar", karıştırılmamalıdır.

Çoğul eki, isme gelir. Şahıs ekleri, eyleme gelir.

Çocukları zamanında kurtardılar.

İsim → çoğul eki fiil III. çoğul şahıs eki

3 Tamlama (İlgi, İyelik) Ekleri

... ben - im oda - m
... sen - in oda - n
... o - n - un oda - s - ı
... biz - im oda - mız
... siz - in oda - nız
... onlar - ın oda - ları

ilgi iyelik
(tamlayan) (tamlanan)
eki eki

tamlayan tamlanan

Bir isim tamlamasını oluşturan tamlayan ve tamlanan ekleri de isim çekim ekleridir.

4 Küçültme Ekleri

Küçültme ekleri isme gelen çekim ekleridir.

... çocuk - cağız ... kitap ... çık
isim küçültme isim isim
kökü eki kökü kökü

... tepe ... çik
isim küçültme
kökü eki

5 Vasıta Eki (-le, -la)

Vasıta eki "ile" edatının "-le, -la" biçimidir, isim çekim ekidir.

... araba - y- ... la
isim vasıta isim
eki

... düşüncelerim - le
isim vasıta
eki

6 Eşitlik Eki (-ce, -ca)

Eşitlik eki de isim çekim ekidir.

... insan - ca- ... deli ... ce
isim eşitlik isim isim
eki

... milyonlar ... - ca
vasıta eşitlik
eki eki

7 Ek Fiil

İsim soylu sözcüklere gelerek onları yüklem yapan ek fiil de isim çekim ekidir.

... deli - y - di ... deli - y - se - k

... deli - y - miş - iz ... deli - dir

Örnek Soru

Sonra Boğaz'ın pusu
I

Fecrin en dokunaklı anları
II

Ezanlar dağılıyor eski İstanbul'dan
Beylerbeyi Sarayı'nın
III

Sabah mahmurluğuna
Şeker Ahmet Paşa'nın
Kayıp bir tablosu
IV

Eflatun ve mor
Martılar uçurulmuş
Bir yağmur loşluğuna
Kimse kimseyi anlamıyor.
V

Bu dizelerde numaralanmış sözcüklerden hangisi, bir varlığın kime ve neye ait olduğunu gösteren bir ek almamıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Biz Çözdük

Bir varlığın kime veya neye ait olduğunu gösteren ek, iyelik ekidir. Altı çizili sözcüklerin ortak özelliği, "-i" ekini almış olmalıdır. I, II, III ve IV numaralı sözcükler tamlanan eki olan üçüncü tekil iyelik eki almıştır. V. sözcük olan "kimseyi" sözcüğü iyelik değil, belirtme hâl eki almıştır.

Cevap: E

B) Fiil Çekim Ekleri

1 Kipler

... gel - di - m
... gel - miş -sin
... gel - i - yor
... gel - ecek -sınız
... gel - ir - ler

Altı çizili ekler "**haber (bildirme) ekleri**"dir. Bu kipler fiile zaman anlamı katar ve fiile gelen çekim ekleridir.

... gel - meli - y - im
... gel - se - y - di - n
... gel - e - lim
çekim ekleri

Altı çizili ekler "**dilek-şart (tasarlama)**" kipleridir. Fiile tasarı anlamları verir ve fiil çekim ekleridir.

2 Şahıs (Eki) Ekleri

... oku - du - m
... oku - du - n
... oku - du
... oku - du - k
... oku - du - nuz
... oku - du - lar
çekim ekleri

Fiil çekimlerinde kip eklerinden sonra gelerek onların kaçınıcı kişi tarafından yapıldığını bildiren ekler "**kişi (şahıs) eki**" denir. Altı çizili ekler şahıs ekleridir ve fiil çekim ekleridir.

3 Ek Fiil (Ek Eylem)

Fiil + kip + ek fiil + şahıs eki

... bil - i - yor - muş -sun
... bil - se - y - di - m
... bil - meli - y - se - k
fiil kökü kip ek fiil şahıs ekleri
basit zamanlı fiil
birleşik zamanlı fiil

Eylemde basit zamanlı fiili birleşik zamanlı fiil yapan ekler **ek fiil** denir. Yani çekimli bir eylemde ikinci kip, her zaman ek fiildir. Ek filler de fiile gelen çekim ekleridir.

Örnek 1

Sırtını güneşe çevirirsen gölgenden başka bir şey göremezsin; onlara güneşi işaret ettim, onlar parmağıma baktılar.

Bu cümlede,

- I. Ek fiil
- II. İlgî eki
- III. Çoğul eki
- IV. Şahıs eki
- V. Kip eki
- VI. İyelik eki

numaralanmış çekim eklerinden hangisinin örneği yoktur?

- A) I ve II B) II ve III C) III ve V
D) IV ve V E) II ve VI

Sen Çöz 1

YAPIM EKLERİ

✓ Sözcüğün anlamını, yapısını bazen de türünü değiştiren eklerdir. Yapım ekleri, eklendikleri sözcükleri yeni bir kavram hâline getirir.

aşçılık → aş - çı - lık
 isim yapım yapım
 kökü eki eki
 yemek
 yemek yapan
 kişi
 meslek

Bu örnekte görüldüğü gibi yapım ekleri, eklendiği sözcüğün anlamını değiştirir; yeni bir sözcük türetir.

GÖVDE: Sözcüğün yapım eki almış hâline "gövde" denir. "... hangisi gövdeden türemiştir?" şeklinde bir soruyla karşılaştığımızda, sözcüğün en az iki yapım eki almış olması gerekir.

dil - e - n - ci - lik
 isim yapım yapım yapım yapım
 kökü eki eki eki eki
 gövde
 gövdeden türemiş sözcük

Bu sözcük birden çok yapım eki almış. Sözcük birden çok yapım eki aldığına göre gövdeden türemiştir.

Örnek Soru

Aşağıdakilerin hangisinde gövdeden türemiş bir sözcüğe yer verilmemiştir?

- A) Avrupa'da bulunan bir firma, bir yıl içinde elektrikli motorla çalışan uçağı test edecek.
- B) Her yaş grubundan çocuklara ve yetişkinlere yönelik popüler bilim kitapları yayımlanıyor.
- C) Ekolojik bölge dediğimizde kendine özgü canlı türlerini içine alan geniş alanları anlarız.
- D) Araştırmacılar, yaptıkları bir araştırmanın sonucunda farklı fikirleri destekleyen ciddi bulgular gördüler.
- E) Ekolojik bölgenin koruma altına alınmasının çok daha etkili olacağı düşünülüyor.

Biz Çözdük

Gövde, bir sözcüğün yapım eki almış hâlidir. "Gövdeden türeme", bir sözcüğün en az iki yapım eki almış hâlidir. A'da "bulunan", B'de "yetişkinlere", D'de "araştırmacılara", E'de "alınmasının" sözcükleri gövdeden türemeye örnek gösterilebilir çünkü bu sözcükler birden çok yapım eki almıştır. Ancak C şıkkında birden çok yapım eki almış sözcük olmadığı için gövdeden türemiş sözcükten söz edilemez.

Cevap: C

Yapım eklerini "isme gelen yapım ekleri" ve "fiile gelen yapım ekleri" diye ikiye ayırırız:

A. İSİM YAPIM EKLERİ

1 İsimden İsim Yapan Yapım Ekleri

✓ İsim soylu sözcüğü yine isim yaparlar, yani tür değiştirmezler ancak sözcüğün anlamını değiştirirler.

"-lık": "-lık, -lik, -luk, -lük" şekilleri vardır.

"gözlük, dostluk, insanlık, birlik, kimlik, küllük..."

çöplük	dostluk	hekimlik
kömürlük	insanlık	avukatlık
çiçeklik	arkadaşlık	öğretmenlik
yer adı türetmiş	soyut isim türetmiş	meslek adı türetmiş

kulaklık	benlik
tuzluk	kimlik
yağmurluk	
eşya adı türetmiş	zamirden isim türetmiş

Bu ek eklendiği sözcüğe çeşitli anlamlar katmıştır.

Dikkate Al

Bu ekle türeyen sözcükler, cümlede isim, sıfat, zarf gibi farklı görevlerde kullanılabilir. Eklendiği sözcük,

☀ Sana bir <u>kötülüğü</u> dokunmadı.
isim	→ "isim"	} görevindedir.
☀ <u>Kışlık odunlarını</u> topluyor ihtiyar.
sıfat isim	→ "sıfat"	
☀ Bu tekneyi <u>sezonluk</u> <u>kiralamıştım</u> .
zarf eylem	→ "zarf"	

✓ Bu ekten yola çıkarak bir ekin çok farklı boyutlarının olduğunu gördük. Diğer eklerin de benzer durumlarının olabileceğini unutmayalım!

Diğer İsimden İsim Yapan Yapım

Ekleri

-lı (-li, -lu, -lü)	yağ - lı, tuz - lu, ev - li, gönül - lü...
-sız (-siz, -suz, -süz)	iş - siz, insaf - sız, sevim - siz, akıl - sız...
-cı (-ci, -cu, -cü, -çı...)	oyun - cu, simit - çi, aş - çı, iz - ci...
-daş (-deş, -teş, -taş)	arka - daş, ses - teş, vatan - daş, meslek - taş...
-cil (-cil, -cul, -cül)	ölüm - cül, insan - cıl, ev - cil, ot - cul...
-cık (-cik, -cuk, -cük...)	maymun - cuk, badem - cik, gelin - cik, söz - cük...
-inci (-inci, -uncu, -üncü)	iki - nci, beş - inci...
-ce (-ca, -çe, -ça)	Türk - çe, dilek - çe, gün - ce...
-tı (-ti, -tu, -tü)	şırıl - tı, gürül - tü, uğul - tu, fısıll - tı...
-leyin	gece - leyin, sabah - leyin, akşam - leyin...
-(i)t (-it, -ut, -üt)	yaş - it, eş - it, boy - ut, karşı - t...
-men (-man)	koca - man, Türk - men, evci - men, gök - men...
-sıl (-sil, -sul, -sül)	var - sıl, yok - sul...
-ak (-ek)	sol - ak, orta - k, ben - ek, baş - ak, top - ak...

2 İsimden Fiil Yapan Yapım Ekleri

-le (-la)	su - la -, tuz - la -, bes(i) - le -, pay - la -, top - la -...
-l (-ıl, -il, -ul, -ül)	ince - l -, kısa - l -, sivri - l -, alça(k) - l -...
-sa (-se)	önem - se -, durak - sa -, su - sa -, garip - se -...
-e (-a)	yaş - a -, kan - a -, dil - e -, oy(u)n - a -...
-leş (-laş)	iyi - leş -, hesap - laş -, söz - leş -...
-len (-lan)	ev - len -, iç - len -, huy - lan...
-ık (-k, -ik, -uk, -ük)	bir - ik -, göz - ük -, geç(c) - ik -...
-ar (-er, -ır, -ur, -ür)	ev - er -, mor - ar -, kız - ar -...
-da (-de)	ışıl - da -, fısıll - da -, gurul - da -...
-al (-el)	çok (ğ) - al -, az - al-, boş - al-...
-kır (-kir, -kür...)	tü - kür -, hiç - kır -...

✓ Bu ekler isim soylu sözcükleri, fiil yaparlar. Dolayısıyla bu ekler, anlam değiştirdiği gibi **tür değiştirme** gibi bir özelliğe de sahiptir.

Sevgili adaylar! Tüm bu ekleri ezberlemeye çalışmak hata olur. Sözcüklerin köklerine bakıldıktan sonra, ekin işlevi kendiliğinden belli olur.

Dikkate Al

Bir ek, farklı sözcüklerde farklı işlevde (görevde) kullanılabilir. Örneğin "-r" eki:

★ Saat yedide evden çıkarım.	→ çık - ar - ım	→ Geniş Zaman Eki (Çekim Eki)
★ Cebindeki paraları çıkardı.	→ çık - ar - dı	→ Fiilden Fiil Yapan Yapım Eki
★ Çıkar peşinde koştun yıllardır.	→ çık - ar	→ Fiilden İsim Yapan Yapım Eki
★ Her biriniz kaçar gol attı.	→ kaç - ar	→ İsimden İsim Yapan Yapım Eki
★ Ortalık artık karardı, gidelim.	→ kara - r - dı	→ İsimden Fiil Yapan Yapım Eki

Beş farklı görev-işlevde kullanılmıştır "-r" eki.

B) FİİL YAPIM EKLERİ

1 Fiilden Fiil Yapan Yapım Ekleri

-n	çek - in -, tut - un -, bul - un -, gör - ün - ...
-l	at - ıl -, sev - il -, aç - ıl -, vur - ul -, saç - ıl -...
-ş	döv - üş -, gör - üş -, ara - ş -, kaç - ı ş -, ...
-tır (-tir, -tur, -tür, -dır, -dir, -dur, -dur)	sor - dur -, çöz - dür -, döv - dür -, koş - tur - ...
-r (-ır, -ir, -ur, -ür)	düş - ür -, aş - ır -, kaç - ır -, piş - ir -, bit - ir -...
-t	anla - t -, dinle - t -, kızar - t -, ak - it -, oku - t -...
-e (-a)	tık - a - ...
-ı (-i, -u, -ü)	kaz - ı -, sür - ü - ...
-p	ser - p -, kır - p - ...
-mse (-msa)	gül - ümse -...
-ele (-ala)	ov - ala -, kov - ala -, eş - ele -, it - ele -...
-ar (-er)	çık - ar -, doy - ur -, kop - ar -...

Örnek 2

"-n" yapım ekini alan çekimli fiil, cümlede ya edilgen ya da dönüslü çatılı olur.

Buna göre,

- I. Sınavlarımız bir hafta geciktikten sonra okundu.
- II. Nihayet gecenin ilerleyen saatlerinde konsere başlanmıştı.
- III. Elimdeki projeyi bitirmek için eve kapandım son günlerde.
- IV. Bugün, sokağın başındaki bakkalda görünmüş Aliye Teyze.
- V. Uzun zamandır aranan çare annem tarafından bulunmuştur.

numaralanmış cümlelerin hangisinde sözü edilen ek, diğerlerinden farklı görevdedir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Sen Çöz 2

ÇİTA YAYINLARI

Dikkate Al

Tüm fiilimsi ekleri, fiilden isim yapan yapım ekleridir.

2 Fiilden İsim Yapan Yapım Ekleri

Fiil kök ve gövdelerini isme çeviren eklerdir. Yani bu ekler yapı ve anlam değiştirdikleri gibi "tür değiştirme" gibi bir göreve (işleve) de sahiptirler.

-ım (-im, -um, -üm)	bil - im, yay - ım, say - ım, öl - üm, yor - um...
-ı (-i, -u, -ü)	doğ - u, bat - ı, bak - ı, yap - ı, koş - u...
-gı (-gi, -gu, -gü)	sev - gi, ol - gu, dol - gu, as - kı...
-gın (-gin, -gun, -gün)	bil - gin, öl - gün, ol - gun, sür - gün...
-k (-ık, -ik, -uk, -ük)	kır - ık, çık - ık, çök - ük, del - ik, yırt - ık...
-ıcı (-ici, -ucu)	uç - ucu, yor - ucu, yap - ıcı, kal - ıcı...
-t (-it, -it, -ut, -üt)	geç - it, um - ut, taşı - t...
-tı (-ti, -tu, -tü)	morar - tı, kızar - tı...
-ge (-ga)	bil-ge, göster - ge, süpür - ge...
-anak(-enek)	gel - enek, tut - anak, gör - enek...
-gıç (-giç, -guç, -güç)	dal - gıç, bil - giç...
-gaç (-geç)	utan - gaç, del - geç, yüz - geç...
-ağan (-eğen)	dur - ağan, gel - eğen, git(d) - eğen...

Dikkate Al

Eklerin cümledeki kullanımına dikkat etmek gerekir. Eki doğru tanımlayabilmek için cümle doğru okunmalı, anlama dikkat etmeli.

☀ Grubu yönetmen iyi olmuş.

→ yön - et - me - n (senin)
isim İ. F. F. İ. iyelik
kökü Y. E. Y. E. eki

☀ Yönetmen duygulara seslenmiş filmde.

→ yön - et - men
isim İ. F. F. İ.
kökü Y. E. Y. E.

Görüldüğü gibi eklerin
işlevi (görevi) değişebiliyor.

Örnek Soru

Yapım ekleri eklendiği sözcüklerin türlerini değiştirebileceği gibi sadece sözcüğün anlamını, yapısını da değiştirebilir.

Bu bilgiye göre,

Bu bölgelerde susuzluk, tarımda verimin
I II III

düşmesine, yiyecek sıkıntısı ve açlığa neden
IV V

oluyor.

cümlesinde numaralanmış sözcüklerin hangisi tür değiştiren bir yapım eki almamıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Biz Çözdük

Yapım eklerinden fiilden isim, isimden fiil yapan yapım ekleri aynı zamanda tür değiştiren yapım ekleridir. I, III, IV ve V numaralı sözcükler tür değiştiren yapım eki almışlardır. Ancak II. sözcük olan "su - suz - luk", sadece isimden isim yapan yapım ekleri almıştır.

Cevap: B

Aşağıdaki örneklerde "-ın" ekinin kaç farklı görevde kullanıldığına bakalım:

GÖREVİ - İŞLEVİ

➡ Kışın bu projeye ilgileneceğim.

→ kış - ın

→ isimden isim yapım eki

➡ Tahtadakileri defterinize geçirin.

→ geç - ir - in

→ II. çoğul şahıs eki

➡ Senin yazın, benimkinden düzgün.

→ yaz - ın (senin)

→ tamlanan (iyelik) eki

➡ Yayın işleri pek iyi gitmiyor.

→ yay - ın

→ fiilden isim yapım eki

➡ Söylediklerime pek alındı çocuk.

→ al - ın - dı

→ fiilden fiil yapım eki

Beş farklı görevde kullanılmıştır.

Dikkate Al

Sözcükler kimi zaman çekim eki alırken veya türetilirken (yapım eki alırken) sözcüğün kökünde **ses olayı** olabilir.

... gidiyordu	→	git - i - yor - du	→	"t - d" değişimi" (ünsüz yumuşaması)
... sararmış	→	sarı - ar - mış	→	"ı" düşmüş" (ünlü düşmesi)
... yumurtlayan	→	yumurta - la - y - an	→	"a" düşmüş" (ünlü düşmesi)
... kavşak	→	kavuş - ak	→	"u" düşmüş" (ünlü düşmesi)
... götür	→	git - tir	→	kök değişmiş, (ünsüz düşmesi)

Unutma!

Yansıma sözcükler isim kökü kabul edilir ve yansıma sözcüklerin tek başına anlamı yoktur. Bu sözcükler, çeşitli ekler alarak isim veya fiil hâline gelebilir.

YANSIMA SÖZCÜK

... çatlama	→	<u>çat</u> - la - mak isim İ. F. F. İ. kökü Y. E. Y. E.	→	"fiilimsi" olmuştur.
... meledi	→	<u>me</u> - le - di isim İ. F. kip kökü Y. E. eki	→	"çekimli eylem" olmuştur.
... şırıltı	→	<u>şır</u> - ıl - tı isim İ. İ. İ. İ. kökü Y. E. Y. E.	→	"isim" hâline gelmiştir.
... vızıltısı	→	<u>vız</u> - ıl - tı - s - ı isim İ. İ. İ. İ. iyelik kökü Y. E. Y. E. eki	→	"isim" hâline gelmiştir.

Dikkate Al

Türkçenin söz dizimine göre sözcüğe önce yapım eki, sonra da çekim eki gelir. Ancak bazı örneklerde çekim ekinin yapım ekinden önce kullanıldığı görülür. Bu örnekler, az sayıdadır.

... yoldaki	→ yol - da - ki kök çekim yapım eki eki
... gündelik	→ gün - de - lik kök çekim yapım eki eki
... annemsiz	→ anne - m - siz kök çekim yapım eki eki

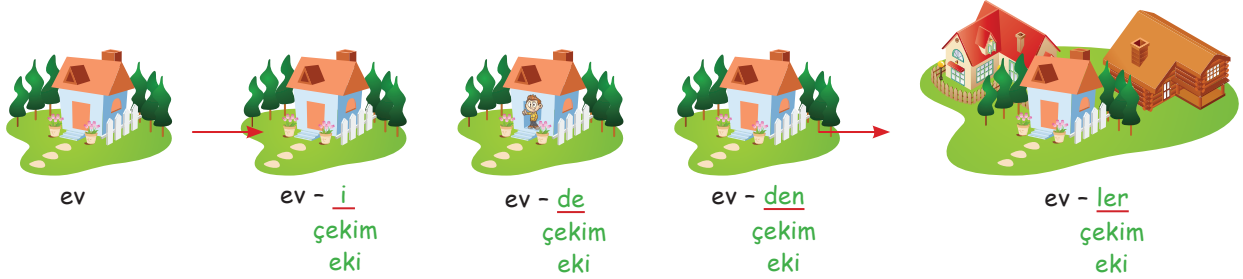
Örneklerde görüldüğü gibi çekim ekleri, yapım eklerinden önce gelmiş. Bu durum

kök + yapım eki + çekim eki

ilkesine aykırıdır.

Unutma!

Bir ekin yapım eki mi, çekim eki mi olduğuna karar veremiyorsanız sözcüğü aldığı ekle zihninizde resmedin. Sözcük, aldığı ekle zihninizde farklı bir resme dönüşüyorsa bu ek "yapım eki"dir, dönüşmüyorsa bu ek "çekim eki"dir.

Bu örneklerde ekler, çekim ekidir. Çünkü ekler zihnimizdeki "ev" motifini değiştirmedir.

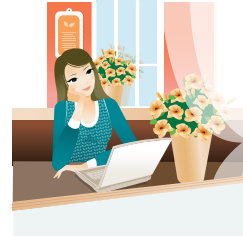
ev - li

ev - er -

ev - len -
yapım
eki

ev - cil
yapım
eki

ev - ci - men
yapım yapım
eki eki

Bu örneklerdeki ekler, yapım ekidir. Çünkü ekler eklendiği sözcüğün anlamını değiştirmiş; zihinde "ev" dışında farklı bir motif var artık.

Yapısı Bakımından Sözcükler

"Sözcüğün yapısı" veya "yapısı bakımından sözcük" denildi mi aklımıza üç kavram gelmelidir:

- ✶ Basit Sözcük
- ✶ Türemiş Sözcük
- ✶ Birleşik Sözcük

1 Basit Sözcük

✓ Yapım eki almamış, kök hâlinde veya çekim eki almış sözcüklere **basit sözcükler** denir.

"yol, su, kitap, koş-, oku-, gönder-"

✓ Bu sözcüklerin çekim ekleri almış hâli de yapıcı basittir:

"yollarımız, suyu, kitapların, koşuyorlar, okumalı sını, gönderdi m..."

Basit sözcükleri sözcük türleri üzerinden incelemekte fayda var:

Basit İsim: Yapım eki almayan isim, yapıcı basittir.

➔ Köprünün altında balık kümeleri vardı.

Bu cümlenin hiçbir sözcüğü yapım eki almamıştır. Hepsi, yapıcı basit isimdir.

Basit Sıfat: Yapım eki almamış, sıfat görevinde kullanılan sözcüklerdir.

➔ Bu çocuklar, şu fani dünyada
sıfat isim sıfat sıfat isim

güzel günler görececek bir gün
sıfat isim sıfat isim

Bu cümledeki sıfatlar da yapım ekleri almamıştır. Türce sıfat olan sözcükler, yapıcı basit sıfat örnekleridir.

Basit Zarf: Yapım eki almayan, zarf görevindeki sözcüklerdir.

➔ Kıyafetin iyi olmuş.
zarf fiil

➔ Kötü görünüyorsun biraz.
zarf fiil

Bu örneklerde zarf görevindeki sözcükler, yapım eki almadığı için yapıcı basit zarf örnekleridir.

Basit Eylem: Yapım eki almayan, çekimli fiil görevindeki sözcüklerdir.

➔ Olanları siz de göreceksiniz.
eylem

➔ Bence önce kendini bil.
eylem

➔ Dere, başka yatağa akıyor artık.
eylem

Altı çizgili sözcükler türce eylemdir. Yapım eki almadıkları için yapıcı basit eylem örnekleridir.

Örnek 3

Gerçekten de iyilik, acıktığında en karanlık
I II
mağaralarda bile yiyecek arar ve susadığında kirli,
III
durgun sulardan bile içer.
IV V

Bu cümlede numaralanmış sözcüklerin hangisi basit yapıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Sen Çöz 3

2 Türemiş Sözcük

✓ Yapım eki alan sözcüklere **türemiş sözcük** denir. İsim veya fiil kök ve gövdelerinden yapım ekleriyle türetilmiş sözcüklerdir.

Kök + yapım eki
Kök + yapım eki + çekim eki

şekillerinde formülize edebiliriz.

örtü	→ ört - ü fiil yapım kökü eki
yolculuk	→ yol - cu - luk isim Y. E Y. E kökü
kimliğim	→ kim - lik(ğ) - im isim Y. E Ç. E kökü
sarardı	→ sarı - ar - dı isim Y. E Ç. E kökü
gelmeyi	→ gel - me - y - i fiil Y. E Ç. E kökü
arkadaşlardan	→ arka - daş - lar - dan fiil Ç. E Ç. E kökü Y. E

Bu sözcükler yapım eki aldığına göre türemiş sözcüklerdir.

Türemiş sözcüklere de sözcük türleri üzerinden bakmak faydalı olacaktır:

Türemiş İsim: Yapım eki alan isim görevindeki sözcüklerdir.

→ "yolculuk, vatan^{daş}, bilgenin, yönetmen..."

Türemiş Sıfat: Yapım eki alan sıfat görevli sözcüklerdir.

→ Annesi kışlık giyecekleri kaldırdı.

sıfat isim

→ Yıkık duvarları takip ettiler.

Sıfat isim

→ Sahipsiz hayvanları sahiplendik.

sıfat isim

Sıfat görevindeki sözcükler, yapım eki aldıkları için yapıca türemiş sıfatlardır.

Türemiş Zarf: Yapım eki alan zarf görevli sözcüklerdir.

→ Çocuklar, sessizce dinlendiler beni.

zarf fiil

→ Bugün biraz gergin görünüyor.

zarf fiil

→ Sallana sallana podyuma çıktılar.

zarf zarf

Zarf görevli sözcükler, yapım eki aldığı için türemiştir. Yani yapıca türemiş zarf örnekleridir.

Türemiş Fiil: Çekimli eylemlerin yapım eki almış halidir.

→ Siz gelmeden başladı onlar.

eylem

→ Hemen mahkemeye çıkartılmış.

eylem

→ İhtiyar gereğinden çok yaşadı.

eylem

Altı çizgili sözcükler türce fiildir. Yapım eki aldıkları için yapıca türemiş fiil örnekleridir.

Örnek 4

Türkçenin söz dizimine göre sözcüğe önce yapım eki sonra çekim eki gelir.

Aşağıdakilerin hangisinde bu kuralın dışında bir kullanım vardır?

- Bu hassas konuyla ilgili farkındalık yaratmak için çabalıyorlardı.
- Özellikle yaylanın yağız atları meşhurdu ve kabul görüyordu bu atlar.
- Gezilecek yerlerin çokluğundan dolayı zaman zaman kafamız karıştı.
- Köye her gittiğimde oranın temiz havasıyla adeta sarhoş olurdum.
- İsteddiğimiz kadar anlayış gösterin yine de sizi anlamak için bir şey yapmaz.

Sen Çöz 4

3 Birleşik Sözcük

Genellikle iki sözcüğün birleşip kaynaşmasıyla oluşan yeni sözcüğe **birleşik sözcük** denir.

"açıkgöz, öğretmenevi, imambayıldı, albeni, gelebilir, başöğretmen, kayboldu, hapsedilmiş, vişneçürüğü..." Birleşik sözcükleri, sözcük türüne göre inceleyelim:

A) BİRLEŞİK İSİM

- ✓ İki sözcüğün bir araya gelerek oluşturduğu isim görevli birleşik sözcüklerdir.
- ✓ Birleşik isim, birleşik ismi meydana getiren sözcüklerin türüne göre farklı şekillerde oluşturulabilir:
- ✱ İki isim belirtisiz isim tamlaması yoluyla birleşik isim oluşturabilir.

"gökkuşağı, yerelması, ateşböceği, devekuşu, buzdolabı, ipucu, denizaltı..."

- ✱ Bir sıfat ve bir isim, sıfat tamlaması yoluyla birleşik isim oluşturabilir.

"bozkır, Karagöz, sivrisinek, yalınayak, Yeşilbayır..."

- ✱ Bir isimle bir fiil çekimli eylem biçiminde birleşip birleşik isim oluşturabilir.

"hünkârbeğendi, mirasyedi, varyemez, sinekkaydı, gecekondu..."

- ✱ İki fiil, tür kayması yoluyla birleşik isim oluşturabilir. Yani fiiller artık isim görevli olur.

"vurdumduymaz, oldubitti, kapkaç, dedikodu, örtbas, uyurgezer..."

Dikkate Al

ÖSYM, sorduğu bir soruda "... hangisinde birleşik ismi oluşturan sözcüklerin ikisi de tür kaymasına uğramıştır?" şeklinde detay istemiştir. Bu detay yukarıdaki özelliği işaret eder.

- ✱ Bir isimle bir fiilimsinin birleşmesiyle birleşik isim oluşturulabilir.

"gökdelen, cankurtaran, kardelen, ağaçkakan..."

Örnek Soru

Fantastik edebiyat alanında bir deha olan Ursula Le Guin, romanlarını ayakları yere basan bir I olağanüstülükle kurgular. Örneğin Atuan Mezarlığı'nda kadına dayatılan engelleri ve kadın olmanın sızlanmışlığını fantastik bir dünya üzerinde IV açıklar. V

Bu parçada altı çizili sözcükler için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I, sırasıyla çoğul, iyelik ve hâl eki almıştır.
- B) II, yapım eki almış bir birleşik isimdir.
- C) III, hem yapım hem çekim eki almıştır.
- D) IV, türetilirken ünlü kaybına uğramıştır.
- E) V, çoğul eki almış türemiş bir fiildir.

Biz Çözdük

Bu parçada altı çizili sözcüklerle ilgili I, II, III ve IV'te yapılan değerlendirmeler doğrudur. V. sözcük olan "açıklar", yapım eki aldığı için türemiş bir fiildir ancak çoğul eki almamıştır; "aç - ık - la - r" şeklinde kök ve ekine ayırdığımızda isimden fiil yapan "-la" ekini ve "-r" geniş zaman kipini görürüz.

Cevap: E

B) BİRLEŞİK SIFAT

✓ Birleşik sıfatlar iki ya da daha çok sözcüğün birleşmesiyle oluşur.

İkiye ayrılır:

a) **Anlamca Kaynaşmış Birleşik Sıfat:** Bu tür birleşik sıfatlar genellikle anlam kayması yoluyla oluşur. Sözcüklerden biri, bazen de ikisi gerçek anlamını yitirmiş olabilir.

<u>soğuk kanlı</u>	adam
<u>açık göz</u>	çocuk
<u>boş boğaz</u>	insan
<u>üstün körü</u>	iş
<u>gelişi güzel</u>	plan
<u>bir çok</u>	soru
<u>bir takım</u>	durumlar
<u>iki yüzlü</u>	ortak

Anlamca Kaynaş-
mış Birleşik Sıfat

isim

sıfat tamlaması

Unutma!

Anlamca kaynaşmış birleşik sıfatlar, bitişik yazılır!

b) **Kurallı Birleşik Sıfat:** Biçimsel olarak ayrı yazılmalarına rağmen belli bir kurala göre oluşan sıfatlara **kurallı birleşik sıfat** denir.

Kurallı birleşik sıfatlar, şu şekillerde oluşabilir:

✓ Sıfat tamlaması ve takısız isim tamlamasının sonuna "-lı, -lık, -sız" ekleri getirilerek kurallı birleşik sıfat oluşturulur.

siyah pardösü -	lü	kadın
uzun boy -	lu	adam
kısa saç -	lı	kız
üç kuruş -	luk	biri

sıfat tamlaması yapım eki isim

kurallı birleşik sıfat
(sıfat grubu)

taş duvar -	lı	ahır
ipek gömlek -	li	delikanlı
tahta köprü -	lü	köy
aslan yürek -	li	çocuk

takısız isim yapım isim
tamlaması eki

kurallı birleşik sıfat
(sıfat grubu)

✓ Sıfat tamlamasında sıfatla ismin yeri değiştirilip isme üçüncü tekil iyelik eki (-i, -si) getirilerek kurallı birleşik sıfat yapılır.

			isimle sıfat yer değiştirmiş	
geniş bahçe	→	bahçe - si	geniş	ev
uzun el	→	el - i	uzun	adam
güzel yazı	→	yazı - sı	güzel	öğrenci
kırık ayak	→	ayak(ğ) - ı	kırık	at
temiz kalp	→	kalp(b) - i	temiz	kadın

sıfat
tamlaması

kurallı birleşik sıfat
(sıfat grubu)

Örnek 5

Aşağıdakilerden hangisinde kullanılan birleşik sıfat, oluşumu bakımından diğerlerinden ayrılır?

- Tüm çocuklar altyapısı iyi bir kulübe gitmeye çalışıyordu.
- Elinde sürekli olarak kalın ciltli bir kitapla dolaşıyordu.
- Onun ne denli kalbi kırık biri olduğunu bildik.
- Şu karşıdan gelen gözü şişmiş afacan mı sizi bu hâle getirdi?
- Yazmaya başlayınca gönlü zengin birinin marifetiyle kullanırdı sözcükleri.

Sen Çöz 5

C) BİRLEŞİK ZARF

✓ Birleşik zarflar, genellikle iki sözcüğün anlamca kaynaşarak zarf görevinde kullanılmasıyla oluşur.

... <u>biraz</u>	bekle.
... <u>başı boş</u>	dolaşiyor.
... <u>üstün körü</u>	okudu.
... <u>bugün</u>	gördüm.
} Birleşik Zarf	} Eylem

Birleşik sözcük olarak kullanılan sözcük **tür** olarak zarf görevindedir, **yapıca** birleşik bir zarftır.

Dikkate Al

Birleşik sözcüğün tür olarak hangi görevde kullanıldığına dikkat etmek gerekir. Zira aynı sözcük cümledeki kullanımına göre birleşik zarf veya sıfat olabilir:

... <u>biraz</u>	insaf
... <u>başı boş</u>	insanlar
... <u>üstün körü</u>	iş
} Birleşik sıfat	} İsim

"**Biraz, başıboş, üstünkörü**" sözcükleri, yukarıdaki örneklerde fiili etkilediği için birleşik zarf; bu örneklerde ise ismi etkilediği için birleşik sıfat görevinde kullanılmıştır.

C) BİRLEŞİK FİİL

✓ Birden çok sözcüğün bir araya gelerek oluşturduğu fiillere **birleşik fiil** denir.

Birleşik fiiller oluşturulma biçimlerine göre üçe ayrılır:

- ✶ Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller
- ✶ Kurallı Birleşik Fiiller
- ✶ Yardımcı Eylemlerle Kurulan Birleşik Fiiller

a) Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

Bir veya birden fazla ismin, bir fiille anlamca kaynaşması yoluyla oluşurlar genellikle.

İsim + fiil = Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiil

ÇİTA YAYINLARI

...başvurdu.
...elverir.
...aşeriyor.
...varsaydık.
...vazgeçmiş.
...öngörmeliyiz.

Her iki sözcük de gerçek anlamından uzaklaştığı için bitişik yazılan birleşik eylemlerdir.

karar vermek
cevap vermek
dul kalmak
bîtap düşmek

İkinci sözcükleri temel anlamından uzaklaşmış, ayrı yazılan birleşik sözcüklerdir.

küplere binmek
kulak kesilmek
göz koymak
dirsek çürütmek
baltayı taşa vurmak
etekleri zil çalmak

Deyim şeklinde olan, ayrı yazılan birleşik fiillerdir.

Dikkate Al

Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin çoğunu deyimler oluşturur. Bunun için "anlamca kaynaşmış birleşik fiil" denildi mi, aklımıza **deyimler** gelmelidir.

b) Kurallı (Özel) Birleşik Fiiller

İki fiilin kaynaşmasıyla oluşan birleşik fiillerdir.

Fiil + fiil = Kurallı Birleşik Fiil

Anlam özellikleri ve yapıları bakımından beş grupta incelemek mümkündür:

Yeterlilik Fiili (-ebilmek)

fiil + ebilmek

çalış - a bilmek	→	çalışabilmek
koş - a bilmek	→	koşabilmek
gel - e bilmek	→	gelebilmek

Yeterlilik fiili genellikle "gücü yetme, başarıma" anlamını verse de farklı anlamlar da katabilir çekimli eyleme.

- ★ Bu sorunu sanırım çöze**bilirim**.
("yeterlilik, gücü yetme")
- ★ Kuzenim yarın bize gele**bilir**.
("ihtimal")
- ★ Hocam, dışarı çık**abilir** miyim?
("izin, mücade")

Unutma!

Yeterlilik fiilinin olumsuzuna çok dikkat etmeliyiz. Çünkü yeterlilik fiilinin olumsuzunda "-ebilmek" kullanılmaz; asıl fiilden sonra "-eme, -ama" biçiminde yeterliliğin olumsuzu yapılır.

... gidebilir.	→	git(d) - eme - z
... yapabilirim.	→	yap - ama - m
... koşabilmişiz.	→	koş - ama - mış - ız
yeterlilik fiilinin olumlusu		yeterlilik fiilinin olumsuzu

Yeterlilik fiilinin olumsuzu da kurallı birleşik eylemdir. Seçeneklerde kurallı birleşik eylem ararken bu ayrıntıya çok dikkat edilmelidir.

Tezlik Fiili (-ivermek)

fiil + ivermek

- ★ Önüne bıraktığım soruları çözü**ver**.
("hemen, çabucak")
- ★ Şu kapıya bir bak**ıver** canım.
("önemsizlik")

Gibi farklı anlamlar katar fiile.

Yaklaşma Fiili (eyazmak)

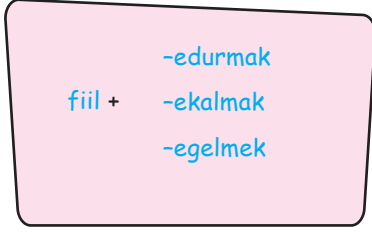
fiil + eyazmak

- ★ Çocuk balkondan düş**eyazdı**.
("az kalsın düşmek")
- ★ Aşk acısından öle**yazdım** ben.
("az kalsın ölmek")

Dikkate Al

Yaklaşma fiilinin olumsuzu yoktur. Ayrıca yaklaşma fiilinin olduğu bir cümlede "az kalsın" sözünün kullanılması, anlatım bozukluğuna yol açar. Çünkü yaklaşma fiilinin kendisinde zaten "az kalsın" anlamı mevcuttur.

Sürekli Fiili (-edurmak, -ekalmak, -egelmek)

gidedurmak → git(d) - edurmak

bakakalmak → bak - ekalmak

bilinegelmek → bilin - egelmek

- ★ Bu âdet Anadolu'da böyle süregelmiş.
- ★ Bakakalırım giden geminin ardından.
- ★ Sen ödevini yapadur, ben gelirim.

Sürekli fiilleri, eylemin "sürekliğini, devamlılığını" bildirir. Bu örneklerde de olageldiğini, devamlılığını görüyoruz fiillerin.

İstekleme Fiili (-esi, -eceği tut- / gel-)

- ★ Seni göresim geldi bugün.
- ★ Çocuğun ağlayacağı tutmuş.

Bu eylemlerde de eylemi yapanın arzusu, isteği dile getirilir.

Dikkate Al

İstekleme fiili dışındaki kurallı birleşik fiiller bitişik yazılır. Yalnızca istekleme fiili ayrı yazılır.

Unutma!

Bütün birleşik fiil çeşitleri, sözcük grubudur. Soruda sözcük grubu vurgusu varsa birleşik fiiller hesaba katılır.

c) Yardımcı Eylemlerle Kurulan Birleşik Fiiller

- ➔ İsim soylu bir sözcükle "etmek, olmak, kılmak, eylemek, bulunmak, buyurmak" yardımcı eylemlerinin bir araya gelmesiyle oluşturulur.
- ➔ Yardımcı eylemler, adından da anlaşılacağı üzere yalnız başlarına eylem bildirmeyen ad soylu sözcüklerden sonra gelerek onlara iş, oluş, hareket anlamını veren "altı fiil" dir.
- ➔ Yaygın olarak "et-, ol-" yardımcı eylemleri kullanılır.

★ Mahkemenin kararına itiraz ettik.
İsim Yard.
eylem

★ Onları kendi kalelerine hapse ettik.
İsim Yard.
eylem

★ Kadıncağız üzüldüsünden kahroldu.
İsim Yard.
eylem

★ Padişahım kerem kıl, dedi vezir.
İsim Yard.
eylem

★ Bu kadar iş çok, insaf eyle biraz.
İsim Yard.
eylem

★ Öğrenciler tören yerinde hazır bulundu.
İsim Yard.
eylem

★ Beyefendi böyle emir buyurmuş demek.
İsim Yard.
eylem

★ Yardımcı eylemle kurulan birleşik fiillerde asıl anlam, isim unsurundadır.

★ Cümlenin ögeleri bulunurken "isim + yard. eylem"i tek öge kabul eder, kesinlikle ayırmayız.

Dikkate Al

Bu eylemler bazı kullanımlarda yardımcı eylem değil, asıl eylem olarak kullanılır.

★ Bu yıl çilekler geç oldu. (olgunlaştı)
Yüklem

★ Elimdeki antik halı çok para eder?
Yüklem

★ Yemekten sonra cuma namazı kılınmalı.
Yüklem

★ Kaybettiğim kalem sınıfta bulunmuş.
Yüklem

Unutma!

Yardımcı eylemle kurulan birleşik fiillerde "ses olayı" (ünlü-ünsüz düşmesi, ünsüz türemesi vb.) varsa birleşik fiil bitişik yazılır, yoksa ayrı yazılır.

...fark et- > fark etmek

his et- > hissetmek

ünsüz
türemesi

...terk et- > terk etmek

kayıp ol- > kaybolmak

ünlü
düşmesi

Ses olayı olmadığı için ayrı yazılır.

Ses olayı olduğu için bitişik yazılır.

Örnek 6

Çok ünlü bir sanatçının annesi hep geçmişteki günlerden söz edermiş. Sanatçı bir gün annesine "Birazda bugünden, yarından bahsetsen olmaz mı? deyince yaşlı kadın çok kızmış : "Anılar, ihtiyar beyinlerin bastonudur. sen bunu bilemezsin." demiş.

Bu parçada birleşik yapılı kaç eylem kullanılmıştır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

Sen Çöz 6

Örnek 7

- Kurbağaların sesi, sığırlarınkinden daha yüksek olabilir. Fakat kurbağalarla ne tarlayı sürebilirsin, ne üzüm sıkma cenderesini döndürebilirsin ne de derilerinden ayakkabı yapabilirsin.
- Bir balık istediğin hâlde sana bir yılan verenlerin ellerinde yilandan başka verecek bir şeyleri belki yoktur. Bu durumda onların davranışları bir özveri ve cömertlik sayılmaz mı?

Bu iki parçada,

- Türemiş yapılı eylem
- Kurallı birleşik eylem
- Birleşik isim
- Türemiş yapılı sıfat
- Gövdeden türemiş sözcükler

numaralanmış unsurlardan hangileri vardır?

- A) I ve II B) II ve III C) II ve IV
D) III ve IV E) IV ve V

Sen Çöz 7

1. Sözcükler, kökünün türü bakımından isim ve fiil kökü diye ayrılır. Fiil köklerinin isim köklerinden farkı iş, oluş, hareket bildirmesidir.

Bu açıklamaya göre,

"Kemalettin Tuğcu kitapları köylere kadar ulaşmış, toplumsal temaları ele almış, uzak yakın demeden memleketin her kaynağını inceliyle işle-
 I II
 III IV V
 miştir."

cümlesinde numaralanmış sözcüklerin hangisi kökünün türü bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

- 2.

Yapım eki almış sözcük, gövde durumdadır. Bir sözcük birden çok yapım eki aldığı anda gövdeden türemiştir.

(I) Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, yüzünü Batı'ya dönerek yeni ve farklı oluşumlara kucak açmıştır. (II) Tanzimat ile başlayan yenileşme hareketi, Cumhuriyet Dönemi'nde hızla yol almıştır. (III) Batı'ya yüzünü dönen sanatçılarımız, modernizmin etkisiyle gerçekliği eserlerinde oturtmuş, bu akıma uygun önemli eserler vermişlerdir. (IV) Devam eden süreçte yaşanan birçok bocalamadan sonra özgün, kendine has bir edebiyat kurmayı başarmışlardır. (V) Bugün de Türk edebiyatının yenilik arayışı, kendi yolunda devam etmektedir.

Yukarıdaki bilgiye göre, numaralanmış cümlelerin hangisinde gövdeden türemiş bir sözcük yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi, yapısı bakımından birleşiktir?

- A) Öykünün karanlıkta parlayıveren bir ışık olmasını isteriz.
 B) Deli ve dahi, insanlık yasalarını hiçbir zaman tanımaz.
 C) İnsanın koyduğu yasalara insanın ruhu değil, akli tabi olur.
 D) Zincire vurulan kölenin yükünü sabır ve şükür taşır.
 E) İnsan her zaman tatmin olamayan bir susuzluk göstermez mi?

4. Sorunların çözümü konusunda gayet başarılıydı.
 • Benim, diyerek tüm oyuncakları önüne çekti.
 • Zamanla içime sinmedi bu işler.
 • Gidiyorum gurbeti içimde hissede hissede.
 • Bu tür durumlarda pek beceriksizim aslında.
 • Sorulan her sorunun yanıtını bilmiyordum.

Yukarıdaki cümlelerde "-ım" eki kaç değişik işlevde kullanılmıştır?

- A) 2 B) 3 C) 4 D) 5 E) 6

5. Aşağıdakilerin hangisinde "-lık" ekini alan sözcük, farklı görevdedir?

- A) Bir kuşluk vakti, evimizin avlusuna geldiler.
 B) Karadeniz Bölgesi bu dönemde sezonluk işçi ağırlıyordu.
 C) Zamanı gelmişti yazlık giysileri çıkarmanın.
 D) Zavallı adamın bir sıkımlık canı kalmıştı.
 E) Tam benlik iş, diye hemen atıldı yapılan tekli-fe.

6. Seni, bağırabilsem seni
Dipsiz kuyulara
Akan yıldız
Bir kibrit çöpüne varana
Okyanusun en ıssız dalgasına
Düşmüş bir kibrit çöpüne
**Bu dizelerde aşağıdakilerden hangisine yer ve-
rilmemiştir?**
- A) İyelik ve hâl eki almış sözcüğe
B) Birleşik yapıli sözcüğe
C) Basit yapıli file
D) İsimden isim yapan yapım ekine
E) Hem nitelenmiş hem belirtilmiş isim tamlama-
sına
7. **Aşağıdakilerin hangisinde türetilirken ses kay-
bına uğramış bir sözcük yoktur?**
- A) Yapay zekânın insanı bilgi ve etik bakımından
aştığı dünya neye benzerdi?
B) Bu ismi duyunca daha önce de aynı ürpertiyi
hissetmişti.
C) Ayaklarını kaldırım taşlarına sürüyerek yürü-
yor, bu hoşuna gidiyordu.
D) Kardeşler birbirlerine sıkıca bağlanmış, bir-
birlerinden yıllarca ayrılmamışlar.
E) Bugün epey ilerlemişlerdi, sanırım üç güne kal-
maz biterdi işleri.
8. Türkçenin söz dizimine göre sözcükler önce ya-
pım eki, sonra çekim eki alır.
**Aşağıdakilerin hangisinde bir sözcük ek alırken
bu kurala aykırılık göstermiştir?**
- A) Onun bu saygısızlığını affetmeyecekti tabii
sahibi.
B) Bazı yatırımları onsuz yaptığım hiç görülme-
miştir.
C) Bilmez ki giden sevgililer dönmeyecekler.
D) Kadıncağiz ekmeğini gündelik işlere giderek
kazanıyordu.
E) Burun akıntısı zaman sonra çekilmez hâl aldı.

9. İnsan tüm nesneleri bildiği zaman kendini de
I II III
bilecektir çünkü nesnelere sadece onun kendi
IV
sınırlarıdır.
V
**Numaralanmış sözcüklerin hangisi hem yapım
hem çekim eki almıştır?**
- A) I B) II C) III D) IV E) V
10. Öğle yemeğinden bir saat sonra hastaneden dön-
I
düğümde beni bekliyordu. Koridorda dairesinin
II
kapısında yolunu kesti. Söyleyeceklerim bitme-
III
mişti, sorulacak soruları sıraladım ona. Ama o
IV
beni alıp oturma odasına götürdü.
V
**Bu parçada numaralanmış sözcüklerin hangisi
üçüncü tekil iyelik eki almamıştır?**
- A) I B) II C) III D) IV E) V
11. **Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin han-
gisinde "-ın" eki "Kitabın kapağı içerikle uyumlu
olmuş." cümlesindekiyle aynı görevde değildir?**
- A) Onun kişiliğini beraber oluşturmak konusunda
hemfikirdiler.
B) Hepsi de aklın yolu bir, diyor; arkadaşlarına
hak veriyor.
C) Sesin, uzaktan o kadar farklı geliyordu ki ilkin
tanıyamadım seni.
D) Fikirlerin bu denli zekice olması, hepimizi
umutlandırdı.
E) Kuş önce kanadının genişliğini ölçüyor gibiydi.
12. Bilim insanları artık son tasarım trendleri ile il-
gili ilham bulmak ve araştırma yapmak için çizim
tahtalarıyla ormanlık alanlara ve tarlalara geri
dönüyor.
Bu cümlede yapım eki almış kaç sözcük vardır?
- A) 7 B) 8 C) 9 D) 10 E) 11

1.

Birleşik isimler, iki sözcüğün bir araya geleerek oluşturduğu isim görevli birleşik sözcüklerdir ve farklı şekillerde oluşabilir. Söz gelimi "Nehrin kıyısındaki yalıtık yavruları büyüdü." cümlesindeki birleşik isim, belirtisiz isim tamlaması yoluyla oluşmuştur.

Bu bilgiden hareketle aşağıdakilerin hangisinde birleşik ismin oluşumu diğerlerinden farklıdır?

- A) Sınıfın demirbaşlarını her yılın başında kontrol ederlerdi okulda.
- B) Okyanusun ilginç hayvanı denizatlarında, erkek gebe kalıyormuş meğer.
- C) Gözümdeki itdirseğinin verdiği acı ile büyüklüğü hiç uyumlu değil.
- D) Eskiden suççeği diye bir hastalık varmış, neyse ki aşısını bulmuşlar.
- E) Bahçemize bir iki tane yerelması ektik, zamanla çoğaldılar.

2.

Sıfat tamlaması ve takısız isim tamlamalarının sonuna "-lı, -lık, -sız" ekleri getirilerek veya sıfatla ismin yeri değiştirilip isme üçüncü tekil iyelik eki eklenerek kurallı birleşik sıfat oluşturulur.

Bu açıklamaya göre aşağıdakilerin hangisinde kurallı birleşik sıfat, iyelik eki ile sağlanmıştır?

- A) Geyikler ormanlık alana doğru tabanı geniş ayaklarıyla koşuyordu.
- B) Hiçbir ihale alamayınca beş parasız biri olarak kaldım ortada.
- C) Büyük dayısı -iri yapılı adam- kalabalığın içinde belirmişti.
- D) Kendini yıpratmaya değmez, üç kuruşluk bir ciğeri var onun.
- E) Pek çok büyük sanatçı demir parmaklı duvarların ardını görmüştür.

3.

- I. Tanzimat Dönemi eserlerinde görücü usulü evlilik, işlenen konulardandır.
- II. Bu bozacı da, farklı yörelerin lezzetlerini harmanlamak konusunda pek mahirdi.
- III. Konuşmasının en güzel tarafı, akıcı üslubuydu.
- IV. Taraflar arasında üstlendiği yapıcı rol, çok işe yaradı.
- V. Bu işin bu kadar yorucu olmasını beklemiyorlarmış.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün aldığı ek, görevce farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ÇİTA YAYINLARI

4.

"Biz okurlar, öykünün karanlıkta parlayıveren bir ışık olmasını umarız."

Bu cümle ile ilgili,

- I. Fiilden isim yapan ekler, sadece fiilimsi ekleridir.
- II. Bir sözcük aynı türden birden çok yapım eki almıştır.
- III. Birleşik fiil, çekimli eylem görevinde kullanılmıştır.
- IV. Hem iyelik hem durum eki almış sözcüğe yer verilmiştir.
- V. Basit yapılı birden çok sözcüğe yer verilmiştir.

yargılarından hangisi veya hangileri yanlıştır?

- A) I ve II B) I ve III C) Yalnız III
- D) III ve IV E) I, III ve V

5. Birbirine biçimce benzeyen eklerin cümledeki kullanımına dikkat etmek gerekir. Bu ekler, cümlede farklı işlevlerde kullanılabilir. "Sınavı kazanmana sevinemedik bile." cümlesinde "-me" eki iki farklı görevde kullanılmıştır.

Bundan hareketle "-r" eki,

- Hemen gitmez, bence biraz bekler bizi.
- Olur iş değil, senin bu yaptığın.
- Sınıfları kaçır kişilik yaptınız?
- Tüm eksiklerini yola çıkmadan giderdi.
- O arbededen dolayı morarmış gözü.

bu cümlelerde kaç görevde kullanılmıştır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

6. Hayatı, bir başkasının pantolonu gibi, küçültülmüş
I
ve daraltılmış... İlk sahibinin o pantolonla yaşadığı şeyler, yani pantolonu pantolon yapan
II

anılar, bazı ilkbahar bereleri yüzünden yapılan
III
yamalar, yapılarını tüketen yazlar... Hepsi daral-
IV

tılmış. Yaşananlara bir beden büyük geliyor artık
V
hayat!

Bu parçada numaralanmış sözcüklerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I, türetilirken ünsüz kaybına uğramıştır.
B) II, fiil kökünden türemiş bir sıfat-fiildir.
C) III, iyelik ve durum eki almıştır.
D) IV'te "-ı" eki üç farklı işlevde kullanılmıştır.
E) V'teki yapım ekleri aynı görevdedir.

7. Sıfat görevindeki sözcük, yapım eki aldığı türemiş yapıya olur. "Yorgun gönüllere iyi geliyordu müzik." cümlesinde "yorgun" sözcüğü, türemiş yapıya bir sıfattır.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde türemiş yapıya sıfat kullanılmamıştır?

- A) Gecenin karanlığında havada asılı kalan ışık huzmelerini takip etmeli.
B) Bu aralar bulaşıcı hastalıklara karşı daha hassas olmalı.
C) Şehrin kültürel ve doğal dokusuna zarar veriyor yeni yapılar.
D) Senin bu tutkun yüzünden başımıza birçok bela gelecek gibi.
E) Halkın haklı isteklerini görmezden gelerek süreci ne kadar yöneteceksiniz daha.

8. Aşağıdakilerin hangisinde isim tamlamasının arasına giren sözcüğün yapısı diğerlerinden farklıdır?

- A) Okurların hiçbir isteğine karşılık vermiyor şair son eserinde.
B) Çocuğun kızgın bakışları altında hepimiz ezildik.
C) Bizler, gönül kuşunun ölgün kalbine iyi gelmek zorundayız.
D) Sanatçının oturmuş sanat anlayışı, bu süreçte kendine yol gösterecektir.
E) Bu günlerde işlerin olağan akışına çok da müdahale etmemeli.

9. Aşağıdakilerin hangisinde altı çizili sözcüğün aldığı ek, sözcüğün türünü değiştirmemiştir?

- A) İnsan yapımı ilk uçak tasarlanırken kuşlar örnek alınmıştır.
B) Çalı çekirgesinin çalı ve ağaç sayısını andırır bir görüntüsü vardı.
C) Balonun birden patlaması zavallı çocuğu ürküt müştü.
D) Bahar gelince bitkiler derin bir uykudan uyanır gibi davranıyor.
E) Köyün dışındaki bu küçük gölün bir geleneği de vardı.

SÖZCÜK TÜRLERİ

İsim Soylu
Sözcükler

- İsim
- Sıfat
- Zamir
- Zarf
- Edat
- Bağlaç
- Ünlem

Tek başına anlamı olmayan sözcük türleri

Fiil Soylu
Sözcükler

→ Fiiller

Dikkate Al

Bir sözcük, cümlede her zaman aynı türde kullanılmayabilir. Sözcük, kullanıldığı yere veya cümleye göre farklı türlerde olabilir. Bu yüzden sözcüğün türü incelenirken sözcüğün cümledeki işlevine(görevine) bakılır.

- Yalnızlığımla dostken aldığım hazla mutlu olurum.
→ İsim
- Atalarımız, yalnız taş duvar olmaz, demişler.
→ sıfat
- Uzun zamandır bu tek göz odada yalnız yaşıyor.
→ zarf
- Dışarı çıkabilirsin yalnız erken döneceksin.
→ bağlaç
- Vakti yetmediği için yalnız Türkçeyi çözebilmiş.
→ edat

Bu örneklerde "yalnız" sözcüğü tür bakımından farklı görevlerde kullanılmıştır.

Dikkate Al

Sorularda "sözcüğün türü, sözcüğün görevi" ifadelerini gördüğünüzde aklınıza sözcük türleri gelmelidir.

- Doğrudan ayrılmanın çoğu zaman telafisi yoktur.
→ İsim
- Rehber, doğru yöne gitmediğimizi bildirdi.
sıfat ← doğru → isim
- İşimi doğru yapmanın gururunu yaşıyorum.
zarf ← doğru → filimsi
- Kafile, sahile doğru yürüyüşe çıktı.
→ edat

Altı çizili sözcüklerin türleri bu şekilde farklılık göstermektedir.

Örnek Soru

İnsanlar, varoluşundan günümüze kadar çeşitli ekonomik faaliyetlerle yaşamını sürdürmüş; çeşitli geçim kaynaklarının varlığı toplumsal yapının da farklılaşmasında etkili olmuştur.
Bu parçada numaralanmış sözcüklerin hangisi görevce diğerlerinden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Biz Çözdük

"Sözcüğün görevi veya işlevi" istendiğinde aklımıza sözcüğün cümlede hangi türde kullanıldığı gelmelidir. Sözcükler türce (görevce) isimler (isim, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, ünlem) ve fiiller diye ayrılır. Seçeneklere baktığımızda "I, II, IV ve V" numaralı sözcükler isim soyludur; "sürdürmü"ş" sözcüğü cümlede fiil görevindedir.

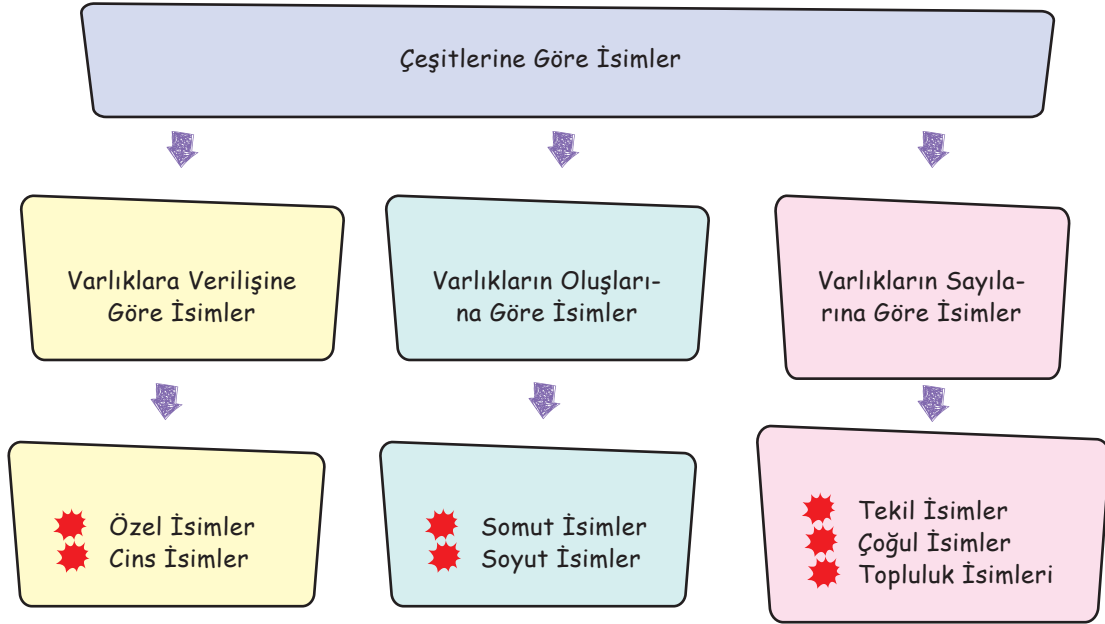
Cevap: C

İSİM (AD)

✓ Varlıkları, durumları, kavramları tanıtmaya yarayan sözcük türüne **isim (ad)** denir.

➔ Yollar gidip köprüye dayansa
Köprü lavlara teslim olup yansa
Ümitsizliğe kapılma, yeni yollar bul
Köprüler kur ve kurtul

Bu dizelerde altı çizili sözcükler tür bakımından isim (ad) görevindedir.

! Varlıklara Verilişine Göre İsimler

a) Özel İsimler

✓ Kendi türünden tek bir varlığı karşılayan isimlerdir. Özel isimlerin eşi, benzeri olmadığı için büyük yazılırlar.

- ☀ Kişi ad, soyadları → Vedat Türkali, Nezihe Meriç...
- ☀ Hayvanlara verilen adlar → Tekir, Şurup, Paşa, Pati, Boncuk...
- ☀ Semt, mahalle, cadde, sokak adları → Seyranbağları, Anıt Caddesi, Birlik Mahallesi...
- ☀ Dil, din, ırk, ulus, mezhep adları → Türkçe, Budizm, Aborjin, Agnostik, Hanefi...
- ☀ Kitap, dergi, gazete adları → Kusma Kulübü, Ot dergisi, Havadis gazetesi
- ☀ Kurum, kuruluş adları → Türk Tarih Kurumu, Çapa Tıp Fakültesi...
- ☀ Özel adlarla kurulan unvanlar → Çolak Salih, Şinasi Hoca, Gazi Mehmet Dede...
- ☀ Kıta, bölge, ülke isimleri → Asya, Almanya, Karadeniz...

b) Cins İsim (Tür İsmi)

- ✓ Aynı türden varlıkların tümüne verilen isimlerdir.
Ev, kalem, nehir, çiçek, toz, akıl...

NOT: Asıl olarak tür (cins) adı olan kimi sözcükler, tek bir varlığı karşılar nitelikteyse özel isim olur.

- ✳ Gül, arkadaşı Selvi'ye kitap verdi.
- ✳ Pamuk'un tembelliği üzerindeydi yine.
- ✳ Nehir, babası Hasan'a pek düşküdü.

Bu örneklerde "Gül, Selvi, Pamuk, Nehir" sözcükleri asıl olarak tür adı olmasına rağmen cümlede özel isim olarak kullanılmıştır.

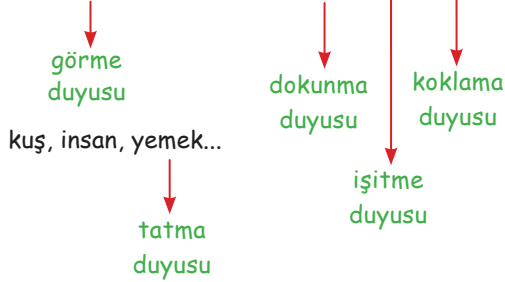
2 Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler

- ✓ Duyu organları tarafından algılanıp algılanma durumuna göre ikiye ayrılır oluşlarına göre isimler:

a) Somut İsimler

- ✓ Beş duyu organından herhangi biriyle algılanan isimlerdir.

➔ Ateş, ışık, masa, gökyüzü, hava, ses, koku,

b) Soyut İsimler

- ✓ Duyu organlarınca algılanmayan, varlığına inanç ve düşüncelerimizce kanaat getirdiğimiz isimlerdir.

➔ Bilgi, zekâ, nefret, öfke, aşk, melek, cin...

İPUCU:

Somut ve soyut isimleri karıştırmamak için "somut"un "m"sini "masa"; "soyut"un "y"sini "yalan" ile ilişkilendirirseniz iki kavramı karıştırma riskini ortadan kaldırmış olursunuz.

Dikkate Al

Somut isim olmasına rağmen "-lık, -lik" eklerini alarak soyutlaşan sözcükler de vardır.

annelik	→	anne	-	lik
kardeşlik	→	kardeş	-	lik
insanlık	→	insan	-	lık
		somut		somutu
		isim		soyut
				yapan ek
		soyut isim		

3 Varlıkların Sayılarına Göre İsimler

a) Tekil İsim

- ✓ Çoğul eklerini almayıp tek bir varlığı karşılayan isimlerdir.

➔ Ev, kitap, duygu, düşünce, hayal...

Dikkate Al

Bir sözcük tekil olmasına rağmen bazen bütün türü karşılayacak şekilde kullanılabilir.

- ✳ Bilmeliyiz ki ağaç, yeryüzünün akciğerleridir.
→ Tüm ağaçlar

- ✳ Evin önündeki ağaç budanmıştı.
→ Tek bir ağaç

b) Çoğul İsim

- ✓ "-ler, -lar" çoğul eklerini alan, birden çok varlığı karşılayan isimlerdir.

➔ Evler, kitaplar, duygular, düşüncelerin, hayallerden...

c) Topluluk İsmi

✓ Çoğul eklerini almadan aynı özellikleri taşıyan birden çok varlığın ortak adına **topluluk ismi** denir.

➔ Orman, ordu, liste, katar-grup, halk, toplum, alay, meclis, millet, takım, manga, bölük, tabur, demet, düzine, kervan, ulus, kurul...

Dikkate Al

Bazı isimler, kullanıldığı cümleye göre tekil veya topluluk ismi görevinde olabilir. Bu sözcükler, ad aktarması yoluyla topluluk ismine dönüşür.

✳ Sınıfı hemen boşaltmalıyız, temizlik var.

→ tekil

✳ Anlatılanları gayet iyi dinledi sınıf.

→ topluluk

Bu örnekte "sınıf" sözcüğü ad aktarması yoluyla topluluk ismine dönüşmüştür.

➔ Tüm tabur tören yerinde hazırдық.

(Topluluk adı)

Abim beni almaya geldiğinde taburun önünde bekliyordum. (Tekil ad)

Örnek Soru

Ne güzel yalansız, salt sevgi dolu bir insan eli sıkılmak. Sıcacık, sıcacık... Ben deli olurum millet karanlık karanlık, kuşkulu baktıkça bana. Bütün insanlar kuşkusuz, korkusuz, çıkar düşünmeden, düşmanlık geçirmeden, içten baksalar birbirine...

Bu parça ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- Soyut isimlere yer verilmiştir.
- Çoğul eki almış isimler kullanılmıştır.
- İsim durum eklerinden faydalanılmıştır.
- Özel isme yer verilmemiştir.
- Topluluk isminden yararlanılmıştır.

Biz Çözdük

"Sevgi ve düşmanlık" sözcüklerine yer verildiği için A, "bana, birbirine" sözcükleri yönelme durumu eki aldığı için C, özel isim kullanılmadığı için D, "millet" sözcüğü topluluk ismi olduğu için E şıkkı söylenebilir. Ancak çoğul eki almış bir isim kullanılmıştır, o da "insanlar". Parçada "baksalar" sözcüğü, çeldirici olarak kullanılmış çünkü bu sözcük fiildir ve çoğul eki değil üçüncü çoğul kişi eki ("-ler") almıştır.

(Doğru yanıt B)

İsim Çekim Ekleri

✳ Hâl (Durum) Ekleri	✳ Çoğul Ekleri
✳ İlgî ve İyelik (Tamlama) Ekleri	✳ Küçültme Ekleri
✳ Vasıta Eki	✳ Eşitlik Eki
✳ Ek Fiil	} "Fiiller" konusunda işlenecektir.
✳ Soru Eki	

Hâl (Durum) Ekleri

a) İsmi Belirtme (-i) Hâli

✓ "-i, -i, -u, -ü" olarak karşımıza çıkar. "Gösterme hâli" de denir.

➔ ev-i, araba-y-ı, okul- u, ütü-y- ü...

b) İsmi Yönelme-Yaklaşma (-e) Hâli

✓ "-e, -a" şeklinde karşımıza gelir. "Bakma hâli" olarak da bilinir.

➔ ev-e, araba-y-a, okul-a, ütü-y-e...

Dikkate Al

Yönelme-yaklaşma (-e) hâli eklendiği sözcüğe farklı anlamlar katabilir.

➔ Oraya sabaha varırız.	→ "zaman"
➔ Kilosunu üç liraya almış.	→ "karşılığında"
➔ Sana bu fiyattan verebilirim.	→ "için"
➔ Boş yere konuşuyorsun.	→ "durum"
➔ Nihayet baş başa kalabildik.	→ "ikileme"

sözcüğe verdiği anlam değişse de "-e, -a" yönelme hâl ekidir.

Unutma!

İsmin yönelme hâli "-e, -a" ile zarf-fiil eki "-e, -a"yı karıştırmamalıyız. Zarf-fiil (filimsi) ekleri fiile gelir, yapım ekidir; yönelme hâli ise isme gelir, çekim ekidir.

Çocuk, akşamları evine güle oynaya geliyor.

c) İsmın Bulunma (-de) Hâli

✓ "-de, -da, -te, -ta" şeklinde karşımıza gelebilir. "Kalma hâli" de denir.

ev-de, okul-da, sepet-te, kapak-ta...

Dikkate Al

Bulunma (-de) hâli, eklendiği sözcüğe farklı anlam ve görevler kazandırabilir.

- İstediklerim kitapta yok. → "yer, bulunma"
- Şiiri bir solukta okudum. → "durum"
- Sanırım saat dokuzda evdeyiz. → "zaman"
- Eldede avuçta ne varsa dağılmış. → "ikileme"

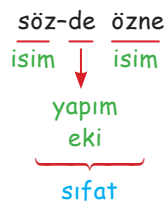
Unutma!

"-de, -da" ekleri bazı durumlarda eklendiği sözcüğün anlamını değiştirebilir. Bu durumlarda hâl eki (çekim eki) değil, yapım eki olur.

Sınıfın gözde öğrencisiydi Sezen.

Önce cümledeki sözde özneyi bulduk.

Dikkate Al

Hâl eki "-de, -da" ile bağlaç olan "de, da" karıştırılmamalı. Hâl eki sözcüğe bitişik yazılır, bağlaç ayrı yazılır. Hâl eklerinin "-te, -ta" biçimi de vardır ama bağlaçların yalnızca "de, da" biçimi vardır.

- Eve kuş da aldık. → Bağlaç
- Çocuğun akıllı kuşta kaldı. → Hâl eki

d) İsmın Ayrılma-Çıkma (-den) Hâli

✓ "-den, -dan, -ten, -tan" şeklinde sözcüklere eklenebilir. "Uzaklaşma hâli" olarak da karşımıza gelir.

ev-den, okul-dan, sınıf-tan, sepet-ten...

Unutma!

"-den, -dan" ekleri kimi kullanımlarda eklendiği sözcüğün türünü, anlamını, yapısını değiştirir. Bu durumlarda hâl eki (çekim eki) değil, yapım eki görevindedir.

Yönetmen sıradan insanlarla çalışmış.

Bana sudan sebeplerle gelmeyin artık.

Unutma!

Ayrılma-çıkma hâli "-den", eklendiği sözcüklere farklı anlamlar katabilir.

- Az önce sınıftan çıktı. → "ayrılma-çıkma" Anlam
- Soğuktan çocuğun yanakları kızarmış. → "sebebe"
- Menekşeden bile alçakgönüllü olurum. → "karşılaştırma"
- Tüm hazırlıklarını akşamdan yapmıştı. → "zaman"
- Üretimimiz yıldan yıla artıyor. → "ikileme"

Dikkate Al

"-den, -dan" hâl eki bazı durumlarda "-in" ilgi takısının yerini alır. Yani isim tamlamasında tamlayan oluşturma gibi bir görevi de vardır bu ekin.

- Sorular-dan biri -in
- Çocuklar-dan bazısı -in
- Aşağıdakiler-den hangisi -in

Bu kullanımlarda "-den, -dan" isim tamlamasının tamlayıcı olmuştur. "-in" ekinin görevini üstlenmiştir.

e) İsmi Yalın Hâli

- ✓ İsmi herhangi bir hâl eki almamış hâlidir. Yani yalın hâldeki isim, durum ekleri dışındaki tüm ekleri (çekim ve yapım ekleri) alabilir.
- ✓ "ev, evler, evcilik, evimizin..." sözcükleri hâl eki almadığı için yalın hâlidir.

Unutma!

- Sanatçılar, çağlarının tanığıdır.
yalın yalın yalın
hâlde hâlde hâlde
isim isim isim
- Sanılanın aksine yalın hâl, ek almamış değil; sözcüğün hâl eklerinden birini almamış hâlidir.

Örnek 8

Bir elmanın yüreğinde gizlenen tohum, görünmez bir elma bahçesindedir; ama bu tohum bir kayaya rast gelirse ondan meyve ruhu çıkmaz.

Bu cümlede aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Belirtme hâli
- B) Yaklaşma hâli
- C) Yalın hâlde isim
- D) Çıkma hâli
- E) Kalma hâli

Sen Çöz 8

2

Çoğul Ekleri

- ✓ "-ler, -lar" çoğul ekleri, isim soylu sözcüklere eklenen çekim ekleridir. Bu ekler, çoğulluk anlamı dışında sözcüğe değişik anlamlar katar.

- Savaşmak için düşünceler, etkili araçlardır. → "çoğulluk" Anlam
- Çocuk, ateşler içinde yanyor. → "abartma"
- Oğuzlar, Hunlar, Selçuklular Asya kökenlidir. → "aile, soy"
- On beş yaşlarında ya vardı ya yoktu. → "yaklaşık"
- Bizde Yunuslar, Mevlânalar ölmez. → "benzerleri"
- Akşamları bir saat mutlaka kitap okurum. → "düzenli olarak"

Soru Tarzı: "... hangisinde "-ler" ekinin görevi-anlamı farklıdır?" soru kalıbı, yukarıdaki ayrıntıyı işaret eder.

3

İlgi ve İyelik (Tamlama) Ekleri

✓ İsim tamlamalarını oluşturan ilgi ve iyelik ekleri de isme gelen çekim ekleridir. İlgi, **tamlayan ek**dir; iyelik **tamlanan ek**dir.

ben - <u>im</u>	ev - <u>im</u>
sen - <u>in</u>	ev - <u>in</u>
o - n - <u>un</u>	ev - <u>i</u>
biz - <u>im</u>	ev - <u>imiz</u>
siz - <u>in</u>	ev - <u>iniz</u>
onlar - <u>ın</u>	ev - <u>leri</u>
ilgi eki	iyelik eki
tamlayan	tamlanan

İyelik (aitlik) eki: Bir varlığın kime veya neye ait olduğunu gösteren eke **iyelik eki** denir. İsim tamlamasında ikinci unsurun aldığı ektir.

İlgi (tamlayan) eki: Bir varlığın neyle veya kimle alakasının olduğunu belirten eke **ilgi eki** denir. İsim tamlamasında birinci unsurun aldığı ektir.

Dikkate Al

III. tekil iyelik eki "-ı, -i, -u, -ü" ile belirtme hâl eki "-ı, -i, -u, -ü" karıştırılmamalı. "-i" eki almış sözcüğün önüne "onun, onların" gelebiliyorsa ek **iyelik ekidir**.

Yükleme sorulan "neyi, kimi" sorularına cevap veriyorsa ek, **belirtme hâl eki (-i)**dir.

➤ (onun) Evi, bizimkinden daha genişti. → **iyelik eki**

➤ Evi almayı uzun zamandır düşünüyorum. → **belirtme hâl eki**
Yüklem (neyi)

Dikkate Al

Çoğul eki "-ler, -lar" ile üçüncü çoğul şahıs ekleri "-ler, -lar" kesinlikle karıştırılmamalı. Çoğul ekleri isme gelir, şahıs ekleri ise çekimli fiillere gelir. Ayrıca üçüncü çoğul iyelik eki olan "-leri, -ları" ekini de karıştırmamalı çünkü bu ek aidiyet bildirir.

➤ Adamlar onların anlattıklarılarından bir şey anlamadılar.
isim ↓ II. çoğul çekimli
çoğul iyelik eki fiil ↓
eki III. çoğul şahıs eki

Örnek Soru

Avrupa ve Asya-Pasifik coğrafyası başta olmak üzere I
tüm dünyada en önemli dağıtım merkezlerinden biri II
olacaktır İstanbul Havalimanı. Bu proje, İstanbul'u III IV
Fatih Sultan Mehmet zamanı gibi "çağını aşan" bir V
şehir yapacaktır.

Bu parçadaki numaralanmış sözcüklerin hangisi, "belirtme durum eki" almıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Biz Çözdük

ÖSYM, 2019 yılında eklerin işlevini ciddi anlamda yoklamıştır. Bu soruda da belirtme hâl eki ile iyelik ekinin farkının yorumlanması istenmiştir. İyelik eki, aitlik bildirdiği için tamlanana eklenir; tamlama kurar. Ayrıca iyelik eki almış sözcüğün önüne "onun" sözcüğü gelebilir. Belirtme hâl eki almış sözcük ise "neyi, kimi" sorularına yanıt verir, cümlede nesne görevindedir. Bu açıdan bakıldığında "I, II, III, V" numaralı sözcükler iyelik eki; "İstanbul'u" sözcüğü ise belirtme hâl eki almıştır.

Cevap: D

4

Küçültme Ekleri (Adlarda Küçültme)

- ✓ Türkçede küçültme asıl olarak "-cık, -cik" ekleriyle sağlansa da "-ce, -cek, -ceğiz, -ımsı, -ımtırak" ekleri de küçültme ekleridir.
- ✓ Küçültme ekleri, küçültme anlamının dışında sözcüğe farklı anlamlar katar:

- Evimizin önünde bir tepcecik vardı. → "küçültme"
- Bu karda kışta zavallı kedcik üşümüştü. → "acıma"
- Anneciğimin yemeklerini özlediğimi fark ettim. → "sevgi"

Dikkate Al

İsimde küçültme ile küçültme sıfatını karıştırmak gerekir. Küçültme ekini alan sözcüğün türüne dikkat etmek gerekir. Küçültme sıfatı cümlede sıfat görevinde olur.

- Küçücük bir kayıkla karşıki adacığa gittik.
- küçültme sıfatı
isim
küçültme adı
- sıfat tamlaması

5

Vasıta Eki (-le, -la)

- ✓ Vasıta eki veya vasıta hâl eki "ile" edatının bitişik yazılan şeklidir.
- ✓ Ünsüzle biten sözcüklere "-le", ünlüyle biten sözcüklere "-yle" şeklinde eklenir.
- ✓ Vasıta eki farklı anlamlarda kullanılabilir cümle içinde:

- Renkli kalemlerle duvarları boyamış. → "araç, vasıta" Anlam
- Trenle tüm Anadolu'yu dolaşmıştık. → "araç, vasıta"
- Haftaya babamla balığa gideceğiz. → "birliktelik"
- Yanımdan hızla geçti tilki. → "durum"

6

Eşitlik Eki (-ce)

- ✓ "-ce, -ca, -çe, -ça" biçimleri vardır. İsimlere ve isim soylu sözcüklere eklenerek çeşitli anlamlar katar.

- O, bizden yaşça daha büyük. → "bakımından" Anlam
- Bazen çocukça davranışları olurdu. → "gibi, benzerlik"
- Bence bu yaptığın doğru değil. → "göre"
- Tüm sorularımıza bilgece cevap verdi. → "durum"
- Bu dairede yıllarca çalışmıştı yaşlı kâtip. → "zaman"

1. Varlıkları, durumları, kavramları, tanıtmaya yarayan sözcük türüne "ad" denir. Adlar oluşlarına göre (somut, soyut), verilmesine göre (özel, cins), sayılarına göre (tekil, çoğul, topluluk) çeşitlilik gösterir.

Buna göre,

Bu bakışlar, bu bakır tadı

Hepsi, hepsi insan işi

Ve insanın insana ettiği

En yalan yemin: Aşk!

dizelerinde ad türünde kaç sözcük vardır?

- A) 7 B) 8 C) 9 D) 10 E) 11

2. İsmi durum eklerinden (-i, -e, -de, -den) birini almamış isim, yalın hâdedir. Yani yalın hâlde isim, kök hâlinde olabilir veya diğer ekleri alabilir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde altı çizili sözcük yalın hâlde değildir?

- A) Çok geçmeden köpekleri üstümüze doğru koştu avcının.
- B) Güzelliği dilden dile dolaşmış, tüm ülkede yayılmıştı.
- C) Nedense orduyu batı kanadına sevk ediyor, askerler bu durumu anlamıyordu.
- D) Kişileri, kendilerini bizden saklamaz; her an karşımıza çıkacak gibiler.
- E) Bir zaman sonra ölümü, bizim üzerimizde tesirini göstermeye başladı.

3. **Aşağıdakilerin hangisinde soyut isim kullanılmamıştır?**

- A) Ömrümün son zamanlarını, hazan makamında geçirmek istiyorum.
- B) Gecenin karanlığında hepimiz kendimizi bir sığınağa attık.
- C) Coğrafyanın insan üzerindeki etkisi, bilim insanlarıncaya hep araştırılmıştır.
- D) Rüyamda yeşil rengin bana altın getirmeyeceğini sabah olunca anladım.
- E) Onun kudretini, zor kavgalarda daha iyi anlıyorduk.

4. Kimi tür isimleri, cümledeki kullanımına göre özel isim olabilir. "Akşama doğru sınıf arkadaşım Kaya geldi." cümlesinde "Kaya" sözcüğü cins isimken özel isim olarak kullanılmıştır.

Aşağıdaki dizelerin hangisinde bu durumu örnekleyebilecek bir kullanım vardır?

- A) Her gün biteviye bu ihtiyar kentin
Kaldırımlarına yağar mavi tüyler
- B) Yalnızlığımızla doldurup her yeri
Bir renk çiğliği içinde bahçemizden
- C) Dar dar sokakların penceresinde
Biner kuş oturmuş ihtiyar kızlardan
- D) Sabırla, özenle ruhun kederinde
Örerler bir kara kefen yıldızdan
- E) Gelse de en acı sözler dilime
Uçacak sanırdım birkaç kelime

5. İnsan sorumluluk sahibi bir varlıktır. Kendine,

I

toplumsal ve fiziki çevresi hatta dünyaya karşı

II

sorumlulukları vardır. Bireyin sorumluluklarından

III

biri de insan hak ve özgürlüklerini kullanmasıdır.

IV

V

Bu parçadaki numaralanmış sözcüklerden hangisi "belirtme hâl eki" almıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

6. Somut anlamlı bazı isimler, çeşitli anlam ilgileriyle soyut hâle gelmekle birlikte kimi ekler de somut anlamlı isimleri soyut anlamlı yapabilir.

Buna göre,

I. Gençler böyle olsun istemişlerdi belki.

II. Seranın kapısını açık bırakmıştı seksenlik dede.

III. Bu olaydan sonra kadın, kocalığın nasıl olması gerektiğini göstermişti.

IV. Uzun yapılı bir adam, kapıdan içeri girdi gü-rültüyle.

V. Bizde arkadaşlık duygusu, yabana atılır cinsten değildir.

numaralanmış cümlelerin hangisi, açıklamayı örneklerir?

- A) I ve II B) Yalnız III C) III ve IV
D) III ve V E) Yalnız V

7. I. Kadın güçlüdür ancak anne daha güçlüdür.
II. Toprak, havaların ısınmasıyla birlikte cömertçe kendini sundu.
III. Ninem, uykudan sonra kendini dinç hissetmiyordu artık.
IV. Yol, bir yere varmak içinse de bazen varmak istemezsiniz sonlara.
V. Akıntı hepsini açıklara taşımış, eski yerler için gelgiti bekleyelim.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde çoğul eki almamasına rağmen türün tamamını karşılayan bir den çok sözcük vardır?

- A) V B) IV C) III D) II E) I

8. Durum ekleri "belirtme, yönelme, bulunma, ayrılma" gibi isimlendirilse de cümlede bu isimdeki anlamları dışında farklı anlamlar da yüklenebilir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisinde yönelme/yaklaşma (-e) hâli eklendiği sözcüğe diğerlerinden farklı bir anlam katmıştır?

- A) Çocukların toplanma alanlarına o saatte hayvanlar dolmuştu.
B) Babam düzenli aralıklarla bizi şehrin farklı yerlerine götürürdü.
C) Doğal güzellikleri boş yere sunuyorduk gibi geliyordu.
D) Okuluna seçmeler için görevliler gelecekti bu ay.
E) Yarasalar, saklanacakları mağaralara gün doğmadan gelmek zorundaydı.

9. **Aşağıdakilerin hangisinde altı çizili sözcük üçüncü çoğul iyelik eki almıştır?**

- A) Çorbaya fazla su kattıkları için çorba, çorba olmaktan çıkmıştı.
B) Herkes açlıktan elmaları birer ikişer değil, öbek öbek torbaya atıyor.
C) Koyunların su içme zamanı gelmiş olmalı ki çoban harekete geçmiş.
D) Yeri tanıdıktan sonra onların bize ne vereceğini anlamıştık.
E) Soruları deneme sınavı bittikten sonra dağıtacak kurum.

10. Küçültme ekleri, isme eklenen çekim eklerindedir. "Bir gölcük bizim su ihtiyacımızı giderir." cümlesinde "göl" sözcüğü "-cük" küçültme ekini almıştır, bu ek görevce çekim ekidir.

Aşağıdakilerin hangisinde küçültme eki, bu görevle kullanılmamıştır?

- A) Tavşancık, yavruladığı küçük tavşanların bir kısmını kaybetmişti.
B) Doktor, hastanın köprücük kemiğinde bir kanal açma gerekliliği olduğunu söyledi.
C) Kitapçık türlerinden hangisinin kime gideceği hiç belli olmuyor.
D) Bu fidancıkların dikim zamanı gelmiş, fidanlar dikilmezlerse kuruyacaklar.
E) Anneannem kedicisi kucağına alır, dakikalarca severdi.

11. Yangınlar,
Kahpe fakları,
Korku çığları
Ve irin sesleri, aç yırtıcılar
Suyu zehir bıçaklar ortasındasın.
Bir cana, bir başa kalmışsın vay vay!
Pusatsız, puldasız, üryan
Bir cana, bir de başa
Seher vakti leylim leylim
Cellat nişangâhlar aynasındasın.
Oy, sevmişem ben seni!..

Bu dizelerde aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Çoğul eki almış isim
B) Bulunma hâl eki
C) Topluluk ismi
D) İyelik ve hâl eki almış isim
E) Yalın hâlde isim

1. Sevda diye bağıran yüzün

I

Bir kitabın en sır satırını

II

Okuyan sesin

Beni bana düşman eden

Ağlamaklı gecelerimin

III

Tek temsilcisi

Ve hiçbir yerde şubesi

IV

Olmayan yüzün

Yani baştan ayağa sen...

V

Bu dizelerde numaralanmış sözcüklerin hangisi, sözcük türü bakımından diğerlerinden farklıdır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

2. Resmim bir şapkayı göstermiyordu ki... Bir fili

I

sindiren bir boa yılanını gösteriyordu. O zaman

II

boa yılanının içini çizdim, büyükler için içinden

III

çıksınlar diye. Onlara her şeyi tek tek açıklamak

IV

V

gerekir.

Bu parçaki numaralanmış sözcükler için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I, iyelik eki almıştır.
 B) II, hem iyelik hem hâl eki almıştır.
 C) III, tamlayan ve tamlanan eklerini almıştır.
 D) IV, yönelme durumunda bir addir.
 E) V, belirtme hâlinde bir adıldır.

3. Aşağıdakilerin hangisinde tekil, çoğul ve topluluk isimleri bir arada kullanılmıştır?

- A) Acınız, anlayışlarınızı saklayan kabuğunuzun kırılışlarıdır.
 B) Turnaların ilk katarı, ovanın yemyeşil otlarına serildi bugün.
 C) Ziyaretçiler melekse eğer, evimin kapısını onlara açarım.
 D) Okulun tüm sıralarını tek tek taşıdılar dün gece.
 E) Tutkulu aşk, giderilmesi mümkün olmayan susuzluklar hâlidir.

4. Aşağıdakilerin hangisinde, şekilce çoğul olmasına rağmen anlamca tekil olan bir isim vardır?

- A) Çocuklar, dedelerinin yolunu gözlüyordu sabahdan beri.
 B) Alana, anneler erken bir vakitte geldi; etkinliği bekledi.
 C) Selçukluların birçok mirası bugünkü Bitlis sınırları içinde kaldı.
 D) Türk tiyatrosunun sorunları geçmişten bugüne kronolojik olarak işlenmiş.
 E) Akarsular, yeryüzünü şekillendirmede diğer dış kuvvetlerden etkilidir.

5. Bağdat, şairlerin olduğu kadar masalcıların da şehridir; abdallar günün belli bir saatinde anlatıkları çeşitli öykülerle kulak ziyafeti veriyorlardı tüm şehre.

Bu cümlede çoğul eki (-ler, -lar) almış kaç sözcük vardır?

- A) 2 B) 3 C) 4 D) 5 E) 6

6. Vasıta eki "-le, -la" asıl olarak "ile" edatının bitişik yazıldığı durumdur. En önemli görevi, sözcüğe farklı anlamlar yüklemesidir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde vasıta eki (-le, -la) eklendiği sözcüğe "durum" anlamı katmıştır?

- A) Kimi zaman savaşınızı düşüncelerinizle yenmelisiniz.
 B) Hafta sonunu öğrencilerimle doğa etkinliği yaparak geçireceğiz.
 C) Nehrin, kenarlara zarar vermemek için dikkatle akması şaşırtmıştı bizi.
 D) Buradan Van'a özel araçla direksiyon sallayarak gitmek pek mantıklı değil.
 E) Doğunun kayıp silüetlerini kadim bir dostla istişare ettik.

7. I. Aşın, boyca arkadaşları içinde ilerideydi sanırım.
 II. Okullar salgın dolayısıyla bakanlıkça tatil edildi bu hafta.
 III. Benim çocukça şakalarım olmasa ortam bu kadar gerilmezdi.
 IV. Aylarca ettiklerimizin karşılığını almak için bekledik ama olmadı.
 V. Bu projenin bizce bir yere varamayacağı o kadar belliydi ki.

Numaralanmış cümlelerde "-ce" eki kaç farklı anlamda kullanılmıştır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

8. Çoruh Nehri'nin Yusufeli ile İspir arasındaki I bölümü, Türkiye'nin en iyi rafting parkurlarının II dan biridir. Çoruh Nehri ile Barhal Çayı'nın III birleştiği vadinin içine kurulu Yusufeli'nin IV kuzeybatısında Türkiye'nin en yüksek zirvesi V olan Kaçkar Dağları vardır.

Bu parçada altı çizili sözcüklerden hangisi tamlayan (ilgi) eki almamıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

9. Çoğul eki (-ler, -lar) isim soylu sözcüklere eklenen çekim eklerinden olup eklendiği sözcüğe farklı anlamlar yükler.

Buna göre,

- I. Sevgilisini dünyalar kadar çok sevdiğini söyledi.
 II. Saf şiir anlayışı Beyatlılar ve Tanpınarlar sayesinde zirveyi gördü.
 III. Bu aralar geceleri uyku bölünüyor, kendimi huzursuz hissediyordum.
 IV. Saat üç sularında bir operasyonla rehinerler kurtuluyordu filmde.
 V. Osmanlılar üç kıtada hüküm sürmüş, bünyelerindeki milletleri yabancıla mamışlardı.

numaralanmış cümlelerin hangisine "-ler, -lar" ekleri, "benzerleri" anlamını katmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

10. Özgürlük, leziz yemeklerinden ve bereketli içeceklerinden sunmak için çağırır sofrasına bizi; biz de sofraya oturur oturmaz tıkanırcasına yeriz önümüze konanları.

Bu cümlede,

- I. Çoğul isimler
 II. Soyut isim
 III. Birden çok iyelik eki
 IV. Tamlayan eki
 V. Farklı durum ekleri

numaralı unsurlardan hangisinin örneği yoktur?

- A) I ve II B) Yalnız III C) III ve IV
 D) Yalnız IV E) III ve V

İSİM (AD) TAMLAMALARI

- ✓ En az iki sözcüğün birbirini anlamca tamamlamasıyla tek bir kavramı anlattığı söz grubudur.
- ✓ Tamlama yoluyla adlara belirginlik kazandırılır. Varlığın kime, neye ait olduğu ortaya konur.
- ✓ Bir isim tamlaması **tamlayan** ve **tamlanandan** oluşur. İsim tamlamasının birinci unsuru tamlayan, ikinci unsuru tamlanandır.

Örnek Soru

Annemin dudağında hep bir "etme bulma dünyası"
= I II
türküsü... Mantık olarak ben de anneme hak veriyor ve eden, bulur; eken, biçer diyorum fakat hayatın gerçekleri bu mantıkla pek örtüşmüyor çünkü III
kü insan, hep birbirinin ayağını kaydırma derdinde.
IV
İyi niyetle tuttuğumuz el, kâbusunuz oluyor.
V
Bu parçadaki numaralanmış söz öbeklerinden hangisi, isim tamlaması değildir?
A) I B) II C) III D) IV E) V

Biz Çözdük

İsim tamlamasını oluşturan unsurlar olan tamlayanın da tamlananın da isim türünde olması gerekir. I, II, III ve IV numaralı söz gruplarının unsurları türce isim olduğu için bu söz grupları isim tamlamasıdır. "İyi niyetle" söz grubunda "niyet" isim; "iyi" sıfat görevinde olduğu için "iyi niyet" sıfat tamlamasıdır.

Cevap: E

İsim tamlamaları, türlerine göre şu şekilde ayrılır:

1. Belirtili İsim Tamlaması

- ✓ Tamlayanın ilgi ekini, tamlananın da iyelik (aitlik) ekini aldığı isim tamlamasıdır.
- ✓ Aşağıdaki belirtili isim tamlaması örneklerinde tamlayan ve tamlanan eklerinin her hâlini görmekteyiz:

ben - im	çanta - m
sen - in	çanta - n
o - n - un	çanta - s - ı
biz - im	çanta - mız
siz - in	çanta - nız
onlar - ın	çanta - ları
<u>tamlayan</u>	<u>tamlanan</u>
belirtili isim tamlaması	

Dikkate Al

Tamlayan ve tamlanan ünlüyle bittiğinde ve ünlüyle başlayan bir ek aldığı tamlanan "n", tamlanan "s" kaynaştırma seslerini alır.

➤ Selvi'nin uykusu ➤ Ankara'nın kalesi

Sadece "su, ne" sözcükleri tamlanan olduğunda kaynaştırma sesi "y" olur.

➤ karların su-y-u ➤ ne-y-in ne-s-i

İPUCU:

Belirtili ad tamlamasında tamlanan, tamlayana belirgin bir aitlik ilgisiyle bağlıdır.

➤ okulun görevlisi → görevli neye ait → okula
➤ senin kitapların → kitaplar kime ait → sana
➤ çamın kokusu → koku neye ait → çama

2. Belirtisiz İsim Tamlaması

✓ Tamlayanın ek (ilgi eki) almadığı, sadece tamlananın iyelik eki aldığı ad tamlamasıdır.

➔ boğazx köprüsü
➔ ormanx evleri
➔ köyx odası
➔ köprüx demirleri

Örneklerde de görüldüğü gibi tamlayan ilgi eki almamış, tamlanan iyelik (aitlik) eki almıştır.

tamlayan tamlanan

✓ Belirtisiz ad tamlaması, tamlayan ile tamlanan arasındaki anlam ilişkisine bağlı olarak farklı şekillerde oluşabilir:

- ✳ Tamlayan, tamlananın türünü bildirebilir.
okul önlüğü, sınıf masası, kol saati, asker üniforması...
- ✳ Tamlayan, tamlananın ne(y)den yapıldığını (ham madde) bildirebilir.
vişne reçeli, pirinç pilavı, hamsi turşusu, üzüm pekmezi...
- ✳ Tamlayan, tamlananın nedenini bildirebilir.
sınav heyecanı, it korkusu, aşk acısı, mağstresi...
- ✳ Tamlayan, tamlananın yetiştiği yeri bildirebilir.
Amasya elması, Bitlis tütününü, Bursa ipeği...
- ✳ Tamlayanın tamlanana benzetildiği, mecazlı biçimde oluşabilir.
ölüm uykusu, Kadıköy cehennemi...
- ✳ Görev ismi şeklinde oluşabilir.
sınıf başkanı, bölük komutanı...

Soru Tarzı : "... hangisinde tamlayan ile tamlanan arasındaki anlam ilgisi diğerlerinden farklıdır?" veya "... hangisinde belirtisiz isim tamlamasının oluşumu diğerlerinden farklıdır?" şeklindeki sorularda bu ayrıntıları dikkate almalıyız.

Dikkate Al

Belirtisiz isim tamlaması, başka bir adın sıfatı görevinde kullanılabilir.

➔ vişne çürüğü elbise → Nasıl elbise?
➔ kurşun yarası sözlerin → Nasıl sözler?
➔ kömür karası gözlerin → Nasıl gözler?

belirtisiz isim tamlaması isim

sıfat

Örnek 9

Aşağıdaki atasözlerinin hangisinde diğerlerinden farklı türde bir isim tamlamasına yer verilmiştir?

- Arabanın ön tekerleği nereden geçerse art tekerleği de oradan geçer.
- Bir elin nesi var, iki elin sesi var.
- Dilsizin dilinden anası anlar.
- Nisan yağmuru altın araba, gümüş tekerlek.
- Kurdun adı yaman çıkmış; tilki vardır, baş keser.

Sen Çöz 9

NOT: Belirtisiz ad tamlamalarının arasına sıfat girmez. Ancak belirtisiz ad tamlaması sıfat alabilir. Bu durumda sıfat, tamlananın tamamının sıfatıdır. Tamlananın sıfatı, sadece belirtisiz isim tamlaması için geçerlidir.

➔ geniş köy odaları
➔ eski eğitim bakanı
➔ yeşil oturma takımı

sıfat belirtisiz isim tamlaması

sıfat tamlaması

Belirtisiz isim tamlamasının arasına sıfatın girmesi, Türkçenin yapısına aykırıdır. Sıfat belirtisiz isim tamlamasının arasında değil başında olmalıdır.

eğitim inşaat Ankara eski yüksek birinci dönem bakanı mühendisi milletvekili

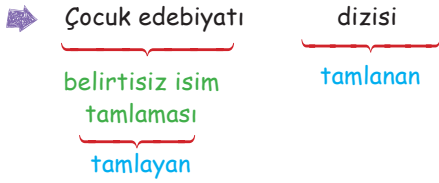
sıfat belirtisiz isim tamlaması

3. Zincirleme İsim Tamlaması

- ✓ En az üç sözcükten oluşan isim tamlamasıdır.
- ✓ Bir isim tamlaması, başka bir adla veya ad tamlamasıyla yeniden ad tamlaması oluşturur.

Tamlananı belirtisiz isim tamlaması olan bir zincirleme isim tamlamasıdır.

Tamlayanı belirtisiz isim tamlaması olan bir zincirleme isim tamlamasıdır.

Tamlayanı da tamlananı da belirtisiz isim tamlaması olan bir zincirleme isim tamlamasıdır.

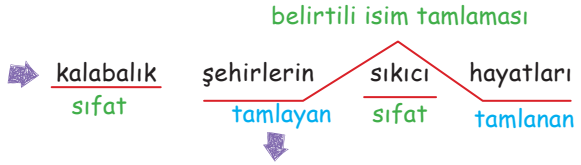
Dikkate Al

Zincirleme isim tamlamasının içinde başka tamlamaların da olması, bu tamlamayı birden çok tamlamaya dönüştürmez. Yani yukarıdaki tamlama sadece zincirleme isim tamlamasıdır.

NOT: İsim tamlamasında tamlayan veya tamlananın aldığı sıfat, kafa karıştırmamalı. Sıfatı isim tamlamasından bağımsız düşünmeliyiz. Sıfat, isim tamlamasının bir unsuru değildir.

Tamlananı sıfat almış bir belirtili isim tamlamasıdır.

Hem tamlayanı hem tamlananı sıfat almış belirtili isim tamlamasıdır.

Yani bu örnekler zincirleme isim tamlaması değildir.

Örnek Soru

(I) "Sevgi Masalı", padişahın güzeller güzeli kızı ile sarayda çalışan Koç Ali'nin öyküsüdür. (II) Kendisinden başka kimseyi beğenmeyen, kimseyle arkadaş olmak istemeyen prensesin tek oyun arkadaşı Koç Ali'dir. (III) Günün birinde Koç Ali'nin prensese söylediği bir şey güzel kızı öyle kızdırır ki Koç Ali'yi saraydan attırır. (IV) Ondan sonra iyice yalnız kalır huysuz prenses ve hiçbir şeyle avunamaz. (V) Sonunda hasta lanıp yatağa düşer güzel prenses.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde isim tamlaması yoktur?

- A) I ve II B) II ve III C) Yalnız III
D) Yalnız IV E) IV ve V

Biz Çözdük

I'de "Sevgi Masalı, padişahın kızı, Koç Ali'nin öyküsü"; II'de "prensесin oyun arkadaşı"; III'te "günün biri, Koç Ali'nin söylediği" söz grupları isim tamlamasıdır. IV ve V numaralı cümlelerde isim tamlaması yoktur.

Cevap: E

İsim Tamlamalarında Önemli Detaylar

Belirtili isim tamlamasında sözcük veya sözcükler, tamlayan ile tamlanan arasına girebilir.

➔ Ankara'nın adını bilmediğim semtlerini
tamlayan belirtili isim tamlaması tamlananın sıfatı tamlanan
dolaştık bugün.

Bir tamlayan birden çok tamlanana, bir tamlanan birden çok tamlayana bağlanabilir.

➔ Mevsimlerin, günlerin, ayların anlamsızlığı
tamlayan tamlayan tamlayan tamlanan

Birden çok tamlayan, bir tamlanana bağlanmıştır.

➔ Okulun öğrenceleri, öğretmenleri
tamlayan tamlanan tamlanan

Bir tamlayan, birden çok tamlanana bağlanmıştır.

Bu örnekler zincirleme değil, belirtili isim tamlamasıdır.

Bir isim tamlamasında tamlayan ile tamlanan yer değiştirebilir. Devrik cümlelerde ve şiir dilinde sıkça karşılaşıyoruz.

➔ Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.
tamlanan tamlayan

milletimin hakkı
belirtili isim tamlaması

➔ Gözleri melul melul bakıyordu hayvanın.
tamlanan tamlayan

hayvanın gözleri
belirtili isim tamlaması

Tamlayanı zamir olan isim tamlamalarında tamlanandaki iyelik (aitlik) eki kimi zaman düşer. Düşse bile isim tamlaması kabul edilir.

➔ benim defterim, çoban salatası
t.yan t.nan t.yan t.nan
(zamir) (zamir)

➔ Bizim oğlanımız, sizin kızınız,
t.yan t.nan t.yan t.nan
(zamir) (zamir)

Ad tamlamasında tamlayan ve tamlanan zamir olabilir.

➔ onların hiçbiri
kimin kimsesi
bizim neyimiz
t.yan t.nan
(zamir) (zamir)

İsim tamlamalarında tamlayan veya tamlanan düşebilir.

➔ Öfkesi henüz geçmemişti. } (onun) öfkesi
tamlanan t.yan

➔ Bulduğumuz çocuk, komşumuz } Nihal'in (çocuğu)
Nihal'inmiş. t.nan
t.yan

Tabii bu örnekler ad tamlaması kabul edilmez.

Soru Tarzi: "... hangisinde tamlayanı veya tamlananı düşmüş ad tamlaması vardır / yoktur?" şeklinde soruyla karşılaştığımızda bu ayrıntıya dikkat edeceğiz.

İsim tamlamasında "-ın, -in" ilgi takısının yerine bazen "-den, -dan" çıkma hâl eki kullanılabilir.

➔ çocuklardan bazıları → çocukların bazıları
-in

➔ aşağıdakilerden hangisi → aşağıdakilerin hangisi
-in

Örnek Soru

Gündüzün güneşinin önünde özgürsün sen. Gecenin,
I
ayın ve yıldızların önünde yine özgürsün. Güneş, ay ve
II
yıldızlar olmadığında daha da özgürsün. Varlık, gözle-
rinden bütünüyle bilindiğinde de özgür insan formu-
III IV
sun. Ama kölesin sevdiğine çünkü onu seversin. Bir de
seveninin kölesisin çünkü o da seni sever.
V

Bu parçadaki altı çizili bölümlerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I, zincirleme isim tamlamasıdır.
- B) II, birden çok tamlayanı olan belirtili isim tamlamasıdır.
- C) III, tamlayanı düşmüş isim tamlamasıdır.
- D) IV, tamlayanı nitelenmiş belirtisiz isim tamlamasıdır.
- E) V, tamlayanı adlaşmış sıfat olan belirtili isim tamlamasıdır.

Biz Çözdük

I, üç isimden oluşan zincirleme isim tamlaması olduğu için A; II, birden çok tamlayanı olan belirtili isim tamlaması olduğu için B; III'te (senin) "gözle-rinden" sözcüğünün tamlayanı düştüğü için D; V'te "seveninin" sözcüğü adlaşmış sıfat olduğu için E seçenekleri doğrudur. IV'teki "özgür insan formu" tamlamasında sıfat görevindeki "özgür" sözcüğü, tamlayanın değil; tamlamanın sıfatıdır. Çünkü belirtisiz isim tamlamasının önündeki sıfat, her zaman tamlamanın sıfatı olur.

Cevap: D

Örnek Soru

Aşağıdaki hangisinde "-den, -dan" ekini almış sözcük isim tamlamasının bir unsurudur?

- A) Çağdaş sanat koleksiyonlarından bazısı, sanatseverlerle buluşturulacak bu ay.
- B) Çeşitli iş ve sponsorluk anlaşmasından yeterince kazançları olmuştu.
- C) Kültür ve sanat alanından çalışmaların ödülle taçlandırılması, sektörü besler.
- D) Türkiye'den ve danyanın dört bir yanından sanatçılara ev sahipliği yapacak.
- E) Ofis-müze deneyiminin sunulduğu bu alandan uluslararası sanatı görebilirsiniz.

Biz Çözdük

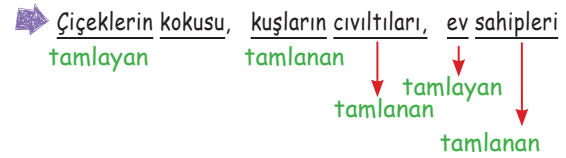
Çıkma hâl eki "-den, -dan" ekinin bir görevi de "-ın" ilgi takısının takısının yerini almasıdır. "-den, -dan" ekleri yerine "-ın" takısı getirilebildiğinde bu ek, artık tamlayan (ilgi) eki olur. "Çağdaş sanat koleksiyonlarından (koleksiyonlarının) bazısı" olabildiği için cevap şıkkı A olacaktır. Diğer seçeneklerde "-den" eki yerine "-ın" ilgi eki getirilemez. Dolayısıyla bu seçeneklerde "-den" eki isim tamlamasının bir unsuru değildir.

Cevap: A

Dikkate Al

İsim tamlamaları, sözcük grubu (söz öbeği) oluşturmada en sık yararlanılan yollardandır.

Çiçeklerin kokusu, kuşların civıltıları, ev sahipleri
Bu cümlede,

söz öbekleri isim tamlamalarından oluşan sözcük gruplarıdır.

1. En az iki ismin birbirini tamamlamasıyla oluşan söz öbeğine "isim tamlaması" denir. İsim tamlamasında tamlayan "ilgi eki", tamlanan "iyelik eki" alır. Tamlama yoluyla isimlere belirginlik kazandırılır. "----" söz öbeği isim tamlamasına örnek verilebilir.

Bu açıklamaya göre aşağıdakilerden hangisi, boş bırakılan yere getirilemez?

- A) Gönül kuşunun yuvası
B) Yolun sonu
C) Ağaç meyveleri
D) Gün kurusu
E) Ender şenlikler

2. Belirtisiz isim tamlaması, tamlayan ile tamlanan arasındaki anlam ilişkisine göre farklı şekillerde oluşabilir. "Keçiboynuzu helvası" örneğinde tamlayan, tamlananın ham maddesini bildirmiştir.

Bu bilgidен hareketle, aşağıdakilerin hangisinde kullanılan belirtisiz isim tamlamasında tamlayan ile tamlanan arasındaki anlam ilgisi diğerlerinden farklıdır?

- A) Sabahın erken saatinde işçi önlüklerini giyip mesaiye başladılar.
B) Evimizin orta yerinde antika denebilecek bir duvar saati vardı.
C) Bir polis üniforması, çok uzaktan da olsa kendini belli ediyordu.
D) Cevizleri çalışma masası üzerinde kırmak gibi garip bir huyu vardı.
E) Sınav stresi, bu yaş için pek ciddi olabilir.

3. Aşağıdakilerin hangisinde niteleme sıfatı, tamlamanın bir unsurunu değil; tamlamanın kendisini etkilemiştir?

- A) Burası özellikle küçük köy odaları ile bilinen bir mezraydı.
B) Kırmızı kanepenin üstü, bir anda çamura bulanmıştı.
C) Fındıklı köyünün güzel ahşapları ile yapılmıştı burada evler.
D) Zamanla serin sular, yerini ılık suya bıraktı bu kıyıda.
E) Tükenmez enerjisinin kaynağını paylaşmıyordu bir türlü.

4. Kaçkar Dağları, uluslararası çevre kuruluşları tarafından dünyanın koruma öncelikli 200 bölgesinden biri olarak kabul ediliyor.

Bu cümle ile ilgili olarak

- I. Birden çok zincirleme isim tamlamasına yer verilmiştir.
II. Belirtili isim tamlaması arasına sözcükler girmiştir.
III. Ayrılma durum eki, tamlayan eki görevindedir.
IV. Belirtisiz isim tamlamaları, benzerlik ilgisile kurulmuştur.

yargılarından hangisi doğrudur?

- A) Yalnız I B) I ve III C) Yalnız III
D) II ve IV E) III ve IV

5. Şehir içinde nefes alınacak mekânlar olarak tasarlanan parklar, çeşitli ağaçlar, yeşillikler, çiçeklerle bezenmiş büyük alanlar olarak bilinir genel olarak. Kent yönetimleri, parkların yapımı ve bakımı için özel emek harcar; şehir halkını rahatlatmak için alanlar açmak, şehri güzelleştirmek adına gerekirse fedakârlık yapar.

Bu parçada kaç isim tamlamasına yer verilmiştir?

- A) 2 B) 3 C) 4 D) 5 E) 6

6. (I) Annemin geliştirdiği farklı reçetelerdeki çikolatalar ile sağlıklı kuru meyve ve yemişleri karıştırdık. (II) Zamanla kendimize hediye olarak götürdüğümüz çikolatalardan önemli ölçüde sipariş almaya başladık. (III) Okuduğum bölüm nedeniyle marka yaratma, pazarlama, itibar ve sosyal medya gibi konulardaki bilgi birikimimi göz önünde bulundurdum. (IV) "Neden ben de kendi markamı yaratmayayım?" sorusunu ve düşüncelerini paylaşmaya başladım. (V) Bu noktadan yola çıkarak işe koyuldum ve markamın, kariyerimin ilk meyvelerini almaya başladım.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde bir tamlayana, birden çok tamlanan bağlanmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

7. Bir isim tamlamasında tamlayan ile tamlanan yer değiştirebilir. "Bolluğunu her daim gördük Anadolu'nun." cümlesinde "Anadolu'nun bolluğu", yer değiştirmiş şekilde kullanılmış bir belirtili isim tamlamasıdır.

Aşağıdakilerin hangisinde bu açıklamaya uygun bir kullanım vardır?

- A) Siyasi veya askerî hatıratlar, savunma amaçlı yazılır bu dönemde.
B) Kişi, haksızlığa uğradığını yargı veya başka bir yolla savunamayacağını anladığında kaleme sarılır.
C) Üzerine yıkılan bütün suç, kabahat ve hatalarla ilgili "doğrular"ı yazmaya başlar kişi.
D) Çünkü zafer de bir kişiye mal edilir, hezimet de bu koşullarda.
E) Sembol isimler, genellikle başında duran komutanlardır ordunun.

8. Bazı ad takımlarında, tamlanan eki düşebilir. **Aşağıdakilerin hangisinde bu açıklamaya uygun bir örnek vardır?**

- A) Sağ olsun, senin oğlan benim ilaçlarımı eczanelen almış gün içinde.
B) Kitabı yayına hazırlayan komitenin içinde ben de vardım.
C) Yirmi beş bölümden oluşan eserde binlerce isim geçiyor hâliyle.
D) Bizler evimizin balkonundan tüm ovayı izleyebiliyorduk.
E) Bir konserde hep beraber müzikseverlerin karşısına çıkıyor bu grup.

9. Gecenin geç bir saatinde eve vardım, onlardan hiçbirini ayakta görmedim doğrusu.

Aşağıdakilerin hangisinde "-den" ekinin kullanımı, bu cümledekiyle özdeştir?

- A) Yağ sürülmüş bir dilim ekmekten ne çıkar ki, dedi bana.
B) Eğer yazacağınız konudan emin değilseniz, masanın başına geçmeyin.
C) Yaşam boyu karşılaşılan durumlardan biri ile yüzleşiyorduk.
D) Babanın mektubundan kimse bir şey anlamadığı için hayretteydiler.
E) İsimlerinden dolayı kimi şehirler birçok turist çekiyor.

10. Gerçek sanatçı fildişi kule adamı değildir. O, I

küçük bir eş dost çevresi için yazmaz. Halkına II

hatta bütün bir dünya halkına yazar ve onunla III

ilgilenir. Politik eyleme katılmanın da bilincindedir. İnsana bilimsel gözle bakar ve bir IV

aydınlık yolu gösterir okuyucusuna.

V

Bu parçada numaralanmış söz takımlarından hangisinin türü, diğerlerinden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

1. Ad tamlamalarında tamlayan ile tamlanan farklı türden sözcüklerle oluşabilir. "Onların çoğu başarının tadına varmıştı." cümlesinde "onların çoğu" isim tamlamasında tamlayan da tamlanan da zamirdir.

Aşağıdakilerin hangisinde kullanılan tamlama, bu açıklamada kullanılan ile özdeştir?

- A) Bütün kayıtlar yıl boyunca tutulur, bu konuda titizlik gösterilirdi.
- B) Sanatçı olmaya teşvik etmek için yüreğinin ses tellerine dokunuyordu.
- C) Bu olay üzerine çamur yollara taşlar döküldü, yol asfaltlandı.
- D) Sanatçının ilişkilerinin önemi, eserin başına geçerken kendini belli eder.
- E) Zavallı kadın, bizim kimsemiz kalmadı o savaş diyarında, demez mi?

2. Aşağıdakilerin hangisinde tamlayanı da tamlananı da soyut isim olan bir ad takımı vardır?

- A) Halkın sorunlarından uzak kalan bir sanatçı, kafeste yaşıyordu.
- B) Sanatsal gelişimini finanse edecek parayı kazanıyordu artık yazar.
- C) Günümüzde değerlerin önemini daha çok hissediyor gibiyiz.
- D) Ben onun günlüklerinde, ona dair bilmediğim çok ayrıntı gördüm.
- E) Okuduğumda Cıbrın'ın büyüü her yanımı sarmıştı.

3. Ruh da işte böyle ayrılır büyük ruhtan, madde dünyasına gitmek için. Bir bulut gibi kederin dağlarını, neşelerin geniş ovalarını aşar ve meltemiyle buluşur ölümün: Aşkın ve güzelliğin okyanusuna...

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Belirtisiz isim tamlaması
- B) Tamlayan ve tamlanan yer değiştirmiş isim tamlaması
- C) Bir tamlanana bağlanmış birden çok tamlayan
- D) Zincirleme isim tamlaması
- E) Belirtili isim tamlaması

4. (I) Akşam çökünce çiçek, taç yapraklarıyla sarar özlemini. (II) Koynuna alır, uyur; sabah, dudaklarını aralar öpmek için güneşi. (III) Bir damla yaş ve bir gülümseyiş, hayatı istemektir. (IV) Deniz yükselir, buhar olur; birleşir, bulut olur. (V) Ve bulutlar tepelere, vadilere, oradan da göğe ulaşır.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde ad tamlaması kullanılmıştır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

5. Aşağıdaki dizelerin hangisinde farklı bir isim tamlaması kullanılmıştır?

- A) Ebedî âşığın dönüşünü bekler
Yalan yeminlerin tanığı çiçekler
- B) Artık olmayacak baharlar içinde
Ey, en güzel ömür türküsü aldanış
- C) Aldan gelmiş olsa bile ümitsiz kış
Her garipsi ayak izi kar içinde
- D) Dönmeyen âşık çiçekleri
Ya sen, ey sen! Esen dallar arasından
- E) Ne istersin benden akşam saatinde
Bir gülüşü olsun görülmemiş kadın

6. Belirtisiz isim tamlamaları, kimi durumlarda başka bir ismin sıfatı olarak kullanılabilir.

Aşağıdakilerin hangisinde bu açıklamayı örnekleyen bir kullanım vardır?

- A) İnsan kalbini ödünç almaktır, sevdalı olma hâli.
 B) Bir dahiyi çözmek, suskunluğun sırrını bulmak isteyen eli boş döner.
 C) Konuşmaya başladığında kömür karası gözleri dut yemiş bülbüle dönerdi.
 D) İnsan pekala yüzünü tebessümle maskeleyebilir en acı hâlinde.
 E) Anne kalbinin sessizliğinde saklı duran şarkılar, çocuk dudaklarında yankılanır.

7. İsim tamlamalarında "tamlayan" görevindeki birinci unsur düşebilir. Buna tamlayanı düşmüş isim tamlaması denir. "Hem karnı tok hem çörek bütün." atasözünde "karnı" tamlananına ait "onun" tamlayanı düşmüştür.

Aşağıdaki atasözlerinin hangisinde bu açıklamaya uygun bir örnek vardır?

- A) Bilgi, konuşmadan çok susmaya yakındır.
 B) Genç omuzlar üstünde yaşlı kafalar umamazsın.
 C) Halkın efendisi, ona hizmet edendir.
 D) Eldeki bir kuş, uçan yüz kuşa yeğdir.
 E) Merakım var ama olanaklarım yok.

8. I. Arkadaşlığın hoşluğunda, kakhahalar paylaşılan hazlar olsun.
 II. Yol boyunca kimse kimseden ayrı sayılmaz dostluklarda.
 III. Küçük şeylerin şebneminde yürek, sabahını bulur ve tazelenir.
 IV. Yürek ormanlarıyla doludur arkadaşlık sohbetleri
 V. Sizin arkadaşlıklarınızın sorumlulukları egoistleri de bertaraf eder.

Numaralanmış cümlelerde kullanılan isim tamlamaları türüne göre eşleştirildiğinde hangisi dışta kalır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

9. Zincirleme isim tamlamalarının tamlayan veya tamlananı başka bir tamlamadan oluşabilir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde zincirleme isim tamlamasının tamlayanı farklı bir tamlamadır?

- A) Sevgi selinin yoğunluğu kimi zaman usandırır tarafları.
 B) Hepimiz sınıf kapısının dibinde öğretmenimizi bekliyorduk.
 C) Ağlayan çocuğun sırt çantası sürekli sorun çıkarıyordu.
 D) Orada dağ evlerinin tadını çıkarmıştık bir hafta boyunca.
 E) Akşam yemeğinin yorgunluğu bir kaya gibi üzerimize çöktü.

10. (I) Mumu, aselbent diye sayıklayan bu insan yumağına doğru uzattı. (II) Ya deli ya sahtekâr haydutun teki ya da olağanüstü bir yetenek. (III) Çünkü saydığı maddeler, belli oranlarda olabilirdi; amor parfümünün içinde çok olasıydı. (IV) Gül yağı, karanfil, aselbent bileşenydi onu asıl şaşırtan. (V) Güzel, yuvarlak bir pastanın parçalarıymışçasına bir bütün oluşturuyorlardı.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde tamlayan ile tamlanan arasında ham madde ilişkisi vardır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

11. Bilim, belli alanlarda belli yöntemlerle elde edilmiş, sistemli ve tutarlı bilgiler bütünüdür. Psikolojinin bir bilim dalı olarak ölçütleri gözlenebilirlik ve ölçülebilirliktir. Gözlenebilirlik, bilginin gözlem yoluyla yanlışlığının ya da doğruluğunun kanıtlanabilir olmasıdır.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Niteleme sıfatları almış belirtisiz isim tamlaması
 B) Araya sözcükler girmiş belirtili isim tamlaması
 C) Tamlayanı ve tamlananı yer değiştirmiş belirtili isim tamlaması
 D) Birden çok tamlananı olan belirtili isim tamlaması
 E) Belirtme sıfatı almış belirtisiz isim tamlaması

SIFAT (ÖN AD)

- ✓ İsmi renk, biçim, özellik gibi yönlerden niteleyen; sayı, işaret, belgisizlik, soru gibi yönlerden belirten sözcük türüne **sifat** denir.

Bir sözcüğün sıfat sayılabilmesi için;

- ✶ isimden önce gelmesi
 - ✶ ismi nitelemesi veya belirtmesi
 - ✶ isim çekim eklerini almaması
- } gerekir.

➔ Yaşlı adam ayakta idi ama gençler oturmuştu.

sifat isim

çekim eki

isim

Yaşlı sözcüğü isimden önce gelmiş, ismi nitelemiş ve çekim eki almamış. Bundan dolayı sıfat görevindedir.

"Genç" sözcüğü asıl olarak sıfattır ancak çekim eki aldığı için isimleşmiştir.

Sıfatlar, görev ve anlamları bakımından ikiye ayrılır:

1 Niteleme Sıfatları

2 Belirtme Sıfatları

- ✶ Sayı Sıfatları
- ✶ İşaret Sıfatları
- ✶ Belgisiz Sıfatlar
- ✶ Soru Sıfatları

1

Niteleme Sıfatları

- ✓ İsmi renk, biçim, özellik, durum gibi yönlerden etkileyen sıfatlardır.
- ✓ İsmi "Nasıl?" sorusunu sorduğumuzda aldığımız cevap, niteleme sıfatıdır.

➔ gülen gözler
➔ aydınlık salon
➔ kirli örtü
➔ tembel öğrenci

Niteleme Sıfatı İsim

Varlığın "durum"u bildirilmiştir.

➔ kısa boy
➔ oval yüz
➔ yuvarlak masa

Niteleme Sıfatı İsim

Varlığın "biçim"i bildirilmiştir.

➔ sarı yaprak
➔ esmer yüz
➔ kır at

Niteleme Sıfatı İsim

Varlığın "renk"i bildirilmiştir.

➔ Yeşil pencereden bir gül at bana.

Niteleme sıfatı isim

→ Nasıl pencere? → yeşil

➔ Çal bağlamacı çal, eski türküler.

Niteleme sıfatı isim

→ Nasıl türküler? → eski

➔ Yağmur dinmiş, nemli yeşilliklerin üzerinde

Niteleme sıfatı isim

şimdi altınısı incileriyle lacivert bir gökyüzü titriyordu.

Niteleme sıfatı isim Niteleme sıfatı isim

Örnek Soru

Ateş böceklerinin yaz gecelerini aydınlatan, ışıklı dansları, avını başından sarkan ışıklı bir diken sayesinde yakalayan fener balığı, denizlerde "yakamoz" dediğimiz olayı gerçekleştiren tek hücreli canlıların su yüzeyindeki muhteşem dansı, denizanelerinin ışıldayarak denizin derinliklerinde süzülmesi...

Bu cümlede "niteleme sıfatı" görevinde kaç sözcük kullanılmıştır?

- A) 8 B) 9 C) 10 D) 11 E) 12

Biz Çözdük

Niteleme sıfatları isme sorulan "nasıl" sorusunun yanıtıdır; ismi renk, biçim özellik vb. açılardan etkiler. Bu açıdan baktığımızda "aydınlatan, ışıklı, sarkan, ışıklı, yakalayan, dediğimiz, gerçekleştiren, tek hücreli, muhteşem" sözleri niteleme sıfatı görevindedir. Cümlede 9 tane niteleme sıfatı görevinde sözcük vardır.

Cevap: B

Adlaşmış Sıfat

Çalışkan çocukları öne alırlardı. → Çalışkanları öne alırlardı.
Niteleme isim
sıfatı → Çekim eki
Adlaşmış
sıfat

Akıllı insan dostluğu sermaye bilir. → Akıllı, dostluğu sermaye bilir.
Niteleme isim
sıfatı → Adlaşmış
sıfat

✓ Sıfat göreviyle kullanılan niteleme sıfatları, isimler düşünce çoğunlukla çekim eki alarak sıfat görevinden çıkıp **adlaşmış sıfat** olurlar, yani isimleşirler.

Zengin malı, züğürdün çenesini yorar. → zengin insan, züğürt → kişi
Adlaşmış Adlaşmış Niteleme isim Niteleme
sıfat sıfat sıfatı isim sıfatı isim

Ulular köprü olsa basıp geçme. → ulu şahıslar
Adlaşmış isim
sıfat → Niteleme sıfatı

Güzel bürünür, çirkin görünür. → güzel kız, çirkin kız
Adlaşmış Adlaşmış Niteleme isim Niteleme
sıfat sıfat sıfatı isim sıfatı

✓ Son örnekte görüldüğü üzere adlaşmış sıfat, çekim eki almadan da yapılabilir.

Dikkate Al

Adlaşmış sıfattan sonra bir isim geliyorsa anlam karışıklığını önlemek için adlaşmış sıfattan sonra virgül kullanılmalıdır. Böylece **anlatım bozukluğu** önlenmiş olur cümlede.

İhtiyar, denizciye sesleniyordu. → ihtiyar insan
Adlaşmış sıfat Niteleme sıfatı isim

Üşengeç, arkadaşını da çalıştırmaz. → üşengeç adam
Adlaşmış sıfat Niteleme sıfatı isim

Örnek 10

- I. Bilgeler, tohuma kaçmayınız ki büyümeye devam edesiniz, derler.
- II. İlkelerini tespit eden, onlarla yaşamayı bilen insanlar çevrelerini kendi renkleri ile renklendirirler.
- III. İş görenler kendi sorumlu oldukları alanlarda karar vermeye yetkili olmalıdır.
- IV. Çoğunlukla yeniyi öcü olarak algıladığımız halbu ki cesaret göstermeli o bilgi karşısında.
- V. Yazar, yazdıklarıyla okurunda bıraktığı izlenimle bir kimlik oluşturur.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde herhangi bir sıfat çekim eki olarak **adlaşmamıştır**?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Sen Çöz 10

Belirtme Sıfatları

✓ İsimleri sayı, işaret, belgisizlik, soru gibi yönlerden etkileyen sıfatlara **belirtme sıfatı** denir.

- ★ bu kıtap → İsmi "işaret" yoluyla
 - ★ üç kişi → İsmi "sayı" yoluyla
 - ★ birçok gün → İsmi "belirsizlik" yoluyla
 - ★ hangi anlam → İsmi "soru" yoluyla
- } belirtmiştir.
- sıfat isim

a) Sayı Sıfatları

✓ İsmi sayı yoluyla belirten sıfatlardır. Sayı sıfatlarını dört grupta incelemek mümkündür:

- ★ Asıl Sayı Sıfatları
- ★ Sıra Sayı Sıfatları
- ★ Üleştirme Sayı Sıfatları
- ★ Kesir Sayı Sıfatları

Asıl Sayı Sıfatları: İsimlerin sayısını kesin ve tam veren sıfatlardır. Varlığın sayısını net olarak verir.

- ★ yirmi yıl
 - ★ on kişi
 - ★ üç yüz altmış beş gün
- } Altı çizili sıfatlar ismin sayısını kesin ve net verdiği için asıl sayı sıfatlarıdır.

Sıra Sayı Sıfatları: Belirttiği adın sırasını veren sıfatlardır. Sıra sayı sıfatı "-ıncı, -inci" ekleriyle yapılır.

- ★ üçüncü sene
 - ★ on altıncı blok
 - ★ birinci mertebe
- } Altı çizili sıfatlar ismin sırasını belirttiği için sıra sayı sıfatlarıdır.

ÇİTA YAYINLARI

Dikkate Al

"-ıncı, -inci" eklerini almamasına rağmen "ilk, son, ortanca" sözcükleri de sıra sayı sıfatı kabul edilir.

- İlk iş ablama uğramaktır.
- Bostanı çapalamayı son güne bırakmayalım.
- Anne, ortanca çocuğa pek düşkündür.

Üleştirme Sayı Sıfatları: Üleştirme; paylaşırma-bölümlenme anlamlarına gelir. Varlığın eşit şekillerde bölümlere ayrıldığını bildirir sayı sıfatlarıdır.

Üleştirme sayı sıfatı "-er, -ar" ekleriyle yapılır. Ancak sonu ünlü ile biten sayıya geldiğinden "ş" kaynaştırma ünsüzü araya girer.

- ★ üçer kalem
- ★ onar kişi
- ★ ikişer elma

Dikkate Al

"beşer" sözcüğünün kökü "beş" olduğu için araya kaynaştırma harfi "ş" girmemiştir.

Kesir Sayı Sıfatları: Varlığın sayısını kesirli olarak veren sayı sıfatlarıdır.

- ★ çeyrek asır
- ★ yüzde on zam
- ★ yarım limon
- ★ binde yüz hisse

Dikkate Al

"ikiz çocuk, dördüz erkekler" örneklerindeki altı çizili sıfatlar **topluluk sayı sıfatı** olarak da kabul edilir.

b) İşaret Sıfatları

İsmi işaret yoluyla belirten sıfatlardır.

- ★ bu patika
 - ★ şu kitap
 - ★ o insan
- işaret sıfatı isim

Dikkate Al

"öteki, beriki, şöyle, diğer, böyle, buradaki, şuradaki, oradaki..." diye işaret sıfatlarını çeşitlendirmek mümkündür.

NOT: İşaret sıfatları isim düştükten sonra çoğunlukla çekim eki alarak adlaşmış sıfat yoluyla "işaret zamiri"ne dönüşür.

- ➔ Öteki yolu takip etmeliyiz. →
işaret isim sıfatı
- ➔ Ötekini takip etmeliyiz.
işaret zamiri

c) Belgisiz Sıfat

Kaç ismi belirttiği belli olmayan sıfatlardır. Varlıkları sayısal olarak kesin değil de yaklaşık olarak belirten sıfatlardır.

- ★ çoğu zaman
 - ★ fazla mesai
 - ★ birkaç kitap
 - ★ birçok insan
 - ★ her öğrenci
 - ★ nice yıllar
- belgisiz sıfat isim

- ★ bazı çiçekler
 - ★ hiçbir sanatçı
 - ★ herhangi bir gün
 - ★ bütün çocuklar
 - ★ biraz insaf
 - ★ tüm evren
- belgisiz sıfat isim

✓ "Her, bütün, tüm, hiçbir" gibi genelleme bildiren sözcükler de belgisiz sıfattır. Çünkü sayısal kesinlik bildirmiyorlar.

Dikkate Al

Belgisiz sıfatlar isim düştükten sonra çoğunlukla çekim eki alarak adlaşmış sıfat yoluyla "belgisiz zamir"e dönüşür. "Her" sözcüğü, bu duruma aykırılık gösterir.

- ➔ Bazı insanları anlamak zordur.
Belgisiz isim zamir
 - ➔ Bazılarını anlamak zordur.
Belgisiz sıfat
- Yani belgisizlik bildiren sözcük ismin önüne gelirse sıfat, ismin yerini alırsa zamir olur.

ÖNEMLİ: "bir" sözcüğüne çok dikkat etmek gerekir. **Bu sözcük,**

- ➔ Sınavda sadece bir soru kaçırdım. } Net sayı bildirdiği için "sayı sıfatı"
- ➔ Garip bir adam gördüm } "Herhangi bir" anlamına geldiği için "belgisiz sıfat"
- ➔ Senle ikimiz bir boydayız artık. } "Aynı" anlamına geldiği için "niteleme sıfatı"
- ➔ Bundan böyle bir seni seveceğim. } "Sadece" anlamında olduğu için "edat" olur.

d) Soru Sıfatları

✓ İsmi soru yoluyla belirten sıfatlardır.

nasıl	ev	→	güzel	ev
hangi	soru	→	üçüncü	soru
kaç	kişi	→	beş	kişi
kaçıncı	sokak	→	ikinci	sokak
ne	gün	→	şu	gün
ne kadar	para	→	çok	para
soru sıfatı			sıfat	isim

Görüldüğü gibi soru sıfatlarının cevabı, yine sıfattır. Soru zamiri ve soru zarfı ile karıştırmamak için bu ayrımı UNUTMAYIN!

Örnek Soru

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru anlamı sıfatla sağlanmamıştır?

- A) Odayı boyamak için ne renk boya tercih edeceksiniz?
- B) Sözüünü ettiğin proje kaçınıncı aşamadan sonra hazır olur?
- C) Yeni yaptırdığın ev için ne kadar harcadın?
- D) Bu ihaleye hangi çalgın katılır sizce?
- E) Ondan nasıl bir yorum yapmasını bekliyordun acaba?

Biz Çözdük

Türkçede soru anlamı "soru sıfatı, soru zamiri, soru zarfı ve 'mi' soru edatı" ile sağlanır. Soru anlamının sıfatla sağlandığı cümlede soru sözcüğünün cevabının da sıfat olması gerekir. Nitekim; "ne renk boya" (kırmızı renk boya) "kaçınıncı aşama" (üçüncü aşama) "hangi çalgın" (şu çalgın) "nasıl bir yorum" (güzel bir yorum) soru sözcüklerinin cevabı, altı çizili sıfatlardır. C şıkkındaki "ne kadar" sorusu cevabı isimden değil, fiilden istiyor. Bu durumda soru anlamı sıfatla değil, zarfla sağlanmıştır.

Cevap: C

Dikkate Al

- ➔ Selim, hangi kalem beğendi?
soru isim sıfatı
- ➔ Selim, hangisini beğendi?
soru zamiri

Yani soru anlamı sözcük ismin önüne gelip onu belirtmişse soru sıfatı, ismin yerini almışsa soru zamiri olur.

Örnek 11

Birçok sahada ortaya çıkan yenilikleri izleyebilme I
ya da diğer toplumlara aktarabilme bugünün tüm II III
insanları için önemli bir ihtiyaçtır. Yabancı dillerin IV
her kullanımda hangi kabiliyetlere ne seviyede ön- V
celik verileceği kararlaştırılmalıdır.

Bu parçada numaralanmış sıfatların hangisi türce diğerlerinden ayrılır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Sen Çöz 11

Sıfatlarla İlgili Önemli Detaylar

✓ Bir isim hem niteleme hem de belirtme sıfatı olabilir.

➔ Kitabın etkileyici bir görseli vardı.
niteleme isim
sıfatı ↓
belirtme sıfatı

➔ Birkaç iyi adam, gidiyorduk yıldızlara.
belgisiz isim
sıfat ↓
niteleme sıfatı

✓ Birkaç istisna dışında sıfat olarak kullanılan sözcük, isim çekim eklerini almaz.

- ☀ çöğ - (u) adam
 - ☀ teyze - (m) Ayla
 - ☀ güzel - (im) kız
 - ☀ bilek kalınlığının - (da) su
- Çekim eki

Bu örneklerde yuvarlak içine alınan ek, çekim eki olması- na rağmen sözcükler sıfat görevindedir.

Bu durumlarda soru öncülünde gerekli açıklama verilir, soruyu çözmek basitleşir.

✓ Sıfatlar isimden önce gelir. Kimi kullanımlarda sıfat, nitelediği isimden sonra da gelebilir.

➡ O, bir tilkidir; kaçık ve kurnaz.
isim sıfat

➡ Bir gönül vardı, henüz aşkı tatmamış.
isim sıfat

Bu örnekleri de sıfat tamlaması sayarız.

✓ "-de, -den" ekleri sözcüğün anlamını ve yapısını değiştirdiğinde hâl eki olmaktan çıkıp yapım eki olur. Bu durumlarda ismi niteleme görevi üstlendiği için sıfattır.

- ☀ yalandan bir gülümseme
 - ☀ gözde sanatçı
 - ☀ sıradan günler
 - ☀ közde piliç
 - ☀ sözde kızlar
- niteleme sıfatı
- niteleme sıfatı

Örnek Soru

Sıfat görevinde kullanılan sözcük çekim eki almaz. Çekim eki aldığı anda adlaşır, sıfat görevini yitirir.

Bu açıklamaya göre,

- I. Bu gölgenin her türlü gündelik işini, bu yoksul kadınlar görürdü.
- II. Ne bitmez çilesi vardı bu çorak toprakların çocuklarının.
- III. İlk baba olduğunda yirmi sekizine yeni basmıştı.
- IV. Sürekli bir değişim ve gelişim içinde olma refleksleri vardı.
- V. Toprağın suyla bulunduğu yerde hayat fışkırıyor.

numaralanmış cümlelerin hangisinde çekim eki almasına rağmen sıfat görevinde sözcük vardır?

- A) I ve II B) Yalnız III C) II ve IV
D) I ve V E) Yalnız V

Biz Çözdük

Sıfatlar çekim eki aldığı anda ada dönüşür. Çok az durumda çekim eki almasına rağmen sıfat olma özelliğini koruyan örnek vardır. II, III ve IV numaralı cümlelerde çekim eki almasına rağmen sıfat görevinde kullanılan sözcük yoktur. I. cümlede "gündelik" sözcüğü sıfattır ve "-de" hâl eki almıştır; V. cümlede "buluştuğu" sözcüğü sıfattır ve "-u" iyelik eki görevindedir. Bu iki ek de çekim ekidir.

Cevap: D

Sıfatlarda Pekiştirme

Sıfatlarda pekiştirme birkaç yolla yapılır:

✓ Niteleme sıfatı olarak kullanılan sözcüklerin ilk ünlüsüne kadar olan bölümü alınır; "m, p, r, s" (PIRASAM) ünsüzlerinden yakışanı ile pekiştirme yapılır.

- ☀ beyaz önlük → bembeyaz önlük
- ☀ mavi gökyüzü → masmavi gökyüzü
- ☀ temiz çamaşır → tertemiz çamaşır
- ☀ ak vicdan → apak vicdan

NOT: Yukarıdaki kuralın dışında bazı kullanımlarda araya başka sesler de girebilir. Bunlara **kural dışı örnekler** denir.

- ☀ yalnız → yapayalnız kadın
- ☀ sağlam → sapasağlam kalem
- ☀ gündüz → güpegündüz an
- ☀ çıplak → çırılçıplak gerçekler

Mavi renkle belirtilen sesler kural dışılığı gösterir. Bu kullanımlarda ses türemesi de vardır.

✓ Sıfatlarda pekiştirme, ikileme yoluyla da yapılabilir.

- ☀ sıcak sıcak yemek
 - ☀ sayfa sayfa ödev
- pekiştirilmiş sıfat isim
- sıfat tamlaması

✓ "mi" soru edatıyla da sıfatta pekiştirme yapılır.

★ sevimli mi sevimli bir çocuk

★ koyu mu koyu taraftar

pekiştirilmiş sıfat isim

sıfat tamlaması

🔴 Sıfatlarda Küçültme

✓ "-cık, -ce, -cek, -ceğiz, -ımsı, -ımtırak, -rek" ekleriyle sıfatlarda küçültme yapılır. Bu ekler küçültme anlamlarının dışında farklı anlamlar da katar.

★ biricik	aşkı	→	beğenme
★ büyücek	ev	→	yakınlık
★ genişçe	salon	→	yakınlık
★ mavimsi	bulutlar	→	yakınlık
★ sarımtırak	kapı	→	yakınlık
★ şuncağız	iş	→	küçültme
★ küçürek	öykü	→	küçüğe yakın

Unutma!

Küçültme eki alan sözcüğün sıfat mı isim mi olduğuna dikkat ediyorduk!

🔴 Unvan (San) Sıfatları

- ✓ Saygı, tanıtma sıfatlarıdır.
- ✓ Diğer sıfatlardan farklı olarak isimden önce de sonra da gelebilir.
- ✓ Bir bakıma niteleme sıfatlarıdır.

★ Ziya Paşa, Ahmet Mithat Efendi, Mareşal Fevzi Çakmak, Gazi Mustafa Kemal Paşa, Fatih Sultan Mehmet Han...

Altı çizili sözcükler, unvan (san) sıfatlarıdır.

Dikkate Al

Unvan (san) sıfatları, diğer sıfatlardan farklı olarak isimlerden sonra da gelebilir.

🔴 Sıfat Tamlaması

- ✓ Sıfatlar, isimleri çeşitli yönlerden belirtir veya niteler.
- ✓ Sıfatların isimleri tamamlamasıyla oluşan söz öbeklerine **sıfat tamlaması** denir.
- ✓ Sıfatın olduğu her yerde sıfat tamlaması vardır, diyebiliriz.

➡ Burada ¹ mavi deniz, ² mavi gök birbiriyle kucaklaşır. Bazen nazlıca, bazen de ³ suları yok denecek kadar azalan bir derenin aktığı yol, ⁴ o dantel görünümlü tarihî köşke, bayram yerine ihlamur, erguvan, çitlembik, keçiboynuzu, çınar ⁵ gibi daha birçok görkemli ağaca ulaşır. ⁶ Yolu çevreleyen girdili çıktılı sokaklar, ⁷ küçük iki katlı evleri bahçeleriyle birlikte koruyordu.

Sıfat unsuru + isim unsuru = sıfat tamlaması

- 1 mavi deniz
sıfat isim
- 2 mavi gök
sıfat isim
- 3 suları yok denecek kadar azalan bir derenin aktığı yol
sıfat grubu isim
- 4 o dantel görünümlü tarihî köşke
sıfat grubu isim
- 5 birçok görkemli ağaç
sıfat grubu isim
- 6 Yolu çevreleyen girdili çıktılı sokaklar
sıfat grubu isim
- 7 küçük iki katlı evleri
sıfat grubu isim

Bu sıfat tamlamalarının her biri aynı zamanda kullanılan cümlelerin sözcük gruplarıdır. Her sıfat tamlaması bir söz öbeğidir.

Örnek Soru

İronik şekilde, aşı programlarının olağanüstü başarıları çoğu ebeveynin çocuk felci, kızamık ve aşıyla önlenebilen diğer hastalıkların yıkıcı etkileriyle ilgili hiçbir anıya sahip olmadıkları bir durum oluşturdu.

I
II
III
IV
V

Bu cümlede numaralanmış söz öbeklerinden hangisi farklı türde bir tamlamadır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Biz Çözdük

"Tamlamanın türü" sorulduğunda akla isim ve sıfat tamlamaları gelmelidir. Cümlede I, III, IV ve V numaralı söz grupları sıfat tamlamasıdır. II numaralı "çocuk felci" söz grubu, belirtisiz isim tamlamasıdır.

Cevap: B

Örnek 12

Aşağıdakilerin hangisinde küçültme eki almış sözcüğün işlevi diğerlerinden farklıdır?

A) Oradan geçerken arkadaşça bir seslenme arkama dönmeme yetti.
B) O kadar nüfusun büyücek bir evde bir arada oluşuna şahit olmuştum.
C) Gökyüzünden süzülen yeşilimtrak balonu değil sanki hayallerini uçuruyordu.
D) Sevgili anneciğimi ne denli özlediğimi kimse tahmin dahi edemez.
E) Azıcık direnç, yaşlıların kendilerini iyi hissetmelerini sağlıyordu.

Sen Çöz 12

Örnek 13

(I) Amishler, dünya 21. yüzyılı yaşarken bu düzene tamamen uzak olan bir topluluktur. (II) Amerika'nın çoğunlukla Pensilvanya eyaletinde yaşayan ve pek bilinmeyen topluluğu olan Amish topluluğu hakkında bildiğimiz ilk şey, 1525 yılında İsviçre'de ortaya çıkmış oldukları. (III) 17. yüzyılın yaşam tarzını benimseyen Amish topluluğu teknolojinin tüm getirilerini reddediyor. (IV) Evlerinde dahil herhangi bir teknolojik aleti bulundurmayan topluluk, her şeyi "Eski usül" yaşıyor. (V) Amish topluluğunun genel ideolojisine baktığımızda topluluk, insan ilişkilerinin düzeninin modern dünyanın getirileri yeryüzünden bozulduğuna inanıyor.

Bu parçadaki numaralı cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I'de niteleme ve belirtme sıfatı almış bir isim vardır.
B) II'de sıra sayı sıfatına yer verilmiştir.
C) III'teki sıfat, söz öbeği biçimindedir.
D) IV'te birden çok belgisiz sıfata yer verilmiştir.
E) V'te yapım ekinden önce çekim eki almış sıfat kullanılmıştır.

Sen Çöz 13

1. Bir sözcüğün sıfat sayılabilmesi için isimden önce gelmesi, ismi nitelemesi veya belirtmesi, isim çekim eklerini almaması gerekir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde bu ölçütlerden birine uymayan bir sıfat kullanılmıştır?

- A) Kamyon, toprak yolun orta yerinde çakılmış bir vaziyette batmıştı.
 B) Alışveriş merkezindeki müşteri danışmanı tam bir sorumsuzdu, tembel ve vurdumduymaz.
 C) "Gerçek zenginlik, insanın bu dünyada verdikleriyle ölçülür." derdi babam.
 D) Biriken çöpleri hemen kaldırdı, çöpe atmak için dışarı çıktı.
 E) Bütün bu konularda girilen çalışmalarını ve çabalarını destekleyelim.

2. Dünya nüfusu hızla artıyor. Biz ise doğayı bütün canlılarla ortak kullanıyoruz. Bu ortak-
 I II

lığın bozulmaması için tüm canlıların yaşama
 III

hakkına saygı göstermek zorundayız. Böylece çevreyi kirletmeden, doğayla barış içinde ya-
 IV

şayabiliriz. Bunun için bizim de yapabileceğimiz
 V

şeyler var.

Bu parçada numaralanmış sözcüklerin hangisi türce diğerlerinden farklıdır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

3. "Artık" sözcüğü, aşağıdakilerin hangisinde sıfat görevinde kullanılmıştır?

- A) Artık zamanı gelmişti bizim de sahneye çıkmamızın.
 B) Koca bir kasaba büyüklüğünde çadır kent, meyve sebze artıklarıyla besleniyor.
 C) Borularda tıkanmalar yaşanmasın diye artıkları farklı bir yere atalım.
 D) Binalar artık dikine yükseliyor, insanlar birbirini göremeyince ilişkiler de olmuyor.
 E) Belediye, artık yemeklerimizin değerlendirilmesi için yeni bir proje başlattı.

4. Sıfat görevli sözcükler, etkiledikleri isimler düşünce çoğunlukla çekim eki olarak sıfat olmaktan çıkar ve adlaşmış sıfat olur. "Ağlamayana meme vermezler." atasözünde "ağlamayan çocuğa" sıfat tamlamasındaki isim düşünce sıfat, yönelme hâl eki olarak adlaşmıştır.

Bundan hareketle,

- I. Pişmiş aşı su katılmaz.
 II. İş, kararlı adamdan korkar.
 III. İnsan kendi yanlışlarını, başkalarının gözleriyle izlemeli.
 IV. Güzel bir söz, insanı üç kış ısıtır.
 V. Felâket, insanın gerçek denek taşıdır.

numaralanmış atasözlerinin hangisinde sıfat, adlaşmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

5. Sıra sayı sıfatları, belirttiği adın kaçınıcı sırada olduğunu bildirir. "On ikinci sırada, yemek sırasına girmiştim." cümlesinde "on ikinci" ifadesi, sıra sayı sıfatıdır.

Aşağıdakilerin hangisinde bu açıklamanın dışında bir sıra sayı sıfatı kullanılmıştır?

- A) Nedense şansına birinci çocuk değil, ortanca çocuk olarak dünyaya gelmek çıkmıştı.
 B) Evimiz, on altıncı bloğun sonunda yüksek katlı bir bloktaydı.
 C) Yirmi ikinci yaş günümü, ailemle beraber kutlamak istedim bu sefer.
 D) Sezen'in gün içinde buluşmaları kaçınıcı yıkayıyordu, saymadım doğrusu.
 E) Zavallı kuşun herhâlde onuncu denemesiydi ama yılmadan devam ediyordu.

6. Aşağıdakilerin hangisinde bir sözcük hem niteleme hem belirtme sıfatı almıştır?

- A) Siz uygun görüyorsanız iyi yürekli efendimin bir itirazı olmaz herhalde.
- B) On üç kilometrelik koşudan sonra kasabaya yorgun argın geldik.
- C) Bir köyden geçmiştik, karanlık bir korudan sonra tepeyi tırmanmıştık.
- D) Nallarımın taşlar üzerindeki şakırtısından başka her yer sessizdi.
- E) Doktorun kapısına vardığımızda kilisenin saati üç kere vurdu.

7. Aşağıdakilerin hangisinde küçültme eki alan sözcüğün görevi, diğerlerinden farklıdır?

- A) Büyücek bir evimiz vardı ancak on iki çocuk sığmıyorduk artık.
- B) Su yeşilimtrak bir görünüm almıştı, yosun istilası başlamıştı yani.
- C) Elinde minikçe bir uğur böceği ile bize doğru geliyordu.
- D) Yağmurdan sonra oluşan gölcüklerde iribaşlar görünmeye başladı.
- E) Dersten çıktığında üstünde mavimsi bir üst vardı garip çocuğun.

8. I. Onunla bir yaşta olduğumuzu görünce anlamıştım zaten.
 II. Karşımda garip bir durumla karşı karşıyaydım acentede.
 III. Sınavda bir coğrafya sorusu dışında soruların hepsini işaretlemişti.
 IV. Bir benden bir etrafındaki insanlardan medet umuyordu kedicik.
 V. Olanları babasına bir bir anlatmak için akşamı zor etti.

"Bir" sözcüğü, numaralanmış cümlelerde kaç farklı görevde kullanılmıştır?

- A) 1
- B) 2
- C) 3
- D) 4
- E) 5

9. Türkçede soru anlamı, farklı türden sözcüklerle sağlanabilir. Soru anlamının sağlandığı türlerden biri de soru sıfatlarıdır. Soru sıfatları, ismi soru yoluyla etkiler, cevabı isimden bekler.

Bu açıklamaya göre aşağıdakilerin hangisinde soru anlamı sıfatla sağlanmıştır?

- A) Hava kirliliği, acaba ne zaman bölge insanının başına bela olmuştu?
- B) Kimse neden kapımı çalmıyor, diye düşünüyor musun hiç?
- C) Kaç kişinin virüsten etkilendiğini yetkililer duyurdu mu?
- D) Eve giderken kendini güvende hissetmek için hangi yolu kullanacaksın?
- E) Dün akşamki seminerde danışma kuruluyla neyden söz ettiniz?

10. Adlaşmış sıfattan sonra bir isim geldiğinde kimi durumlarda adlaşmış sıfat bu adın sıfatı gibi görünebilir. Bu da anlatım bozukluğuna yol açar. Bu anlatım kusurunu önlemenin yolu adlaşmış sıfattan sonra virgül kullanmaktır.

Aşağıdakilerin hangisinde bu duruma uyulmamasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Yaşlı amcanın duvarı neden çürümüş, zavallı adam önlem almaya çalışıyor.
- B) Biraz sonra sakallı adamdan bir şeyler umduğunu belli etmeye başladı.
- C) Elindeki küçük not defterlerini bir hizaya koymalıydı.
- D) Bostan, çapalanmak için tam bir kıvama gelmişti doğrusu.
- E) Kaygısız başım için aşımın azıcık olmasında bir sakınca yok.

1. Sarhoş eden, davet eden bu olum
İçinde ben salt bir ademoğluyum
Korkan, ölüsünü hatırlayarak
Ey ışığın boşandığı gerçek düş!
Bütün zamanı kucaklayan öpüş
Yaşamak... Eken insan, veren toprak...
Bu dizelerde aşağıdakilerin hangisi yoktur?
- A) Eylem köklü sıfatlar
B) Adlaşmış sıfat
C) Belgisiz sıfatlar
D) Sayı sıfatı
E) Söz grubundan oluşan sıfatlar

2. Belgisizlik bildiren sözcükler bir ismi etkilerse sıfat, ismin yerini alırsa zamir görevini üstlenir. "Birçok arkadaşım ziyaret etti beni." cümlesinde "birçok" sözcüğü ismi etkilediği için sıfattır, isim düştükten sonra "birçoğu" biçimini alırsa zamir olur.
Buna göre aşağıdakilerin hangisinde belgisizlik bildiren sözcük, türce diğerlerinden farklıdır?
- A) Bizim zamanımızda her öğrencinin sorumluluğu ebeveyninde değil, kendisindeydi.
B) Ardımızda nice yıllar bıraktık ruhlarımızla beraber.
C) Kazandıklarının birazını paylaşmak konusunda tereddüt etmemeli insan.
D) Ben hiçbir sanatçının yaşananlara kulak tıkayacağına zannetmiyorum.
E) Birkaç kitap bile yalnızlık için en iyi süspansiyondur okuyucu açısından.

3. Yanlışlarımızı, doğru davranışlarımızdan daha büyük bir coşkuyla savunmamız ne garip!
Aşağıdakilerin hangisinde "doğru" sözcüğü türce bu cümledekiyle özdeştir?
- A) Bu zamana kadar doğru yaptığını görmedim bu işi.
B) Doğru, ölçüsüz ve sınırsız bir deniz gibidir; bir boyutlu değildir.
C) Kendimi seninle doldurmuş, doğru sana geliyordum rüyamda.
D) Hakikat iki kişiye muhtaçtır: Biri onu dillendiren, diğeri onu doğru anlayan.
E) Sayısız taç yaprakları olan bir lotus çiçeği gibidir doğru söz.

4. Sıfatlar, isim çekim eki almaz. Çekim eki alan sıfat adlaşır.
Aşağıdakilerin hangisinde bir sözcük, çekim eki almasına rağmen sıfat görevindedir?
- A) Tatil için en gözde yerlerden biriydi artık Şirince.
B) Başımıza ceviz büyüklüğünde dolular bir anda düşüvermesin mi?
C) Mesafeli sosyal ilişkilerin kimi zaman faydasını görürüz.
D) Otuz beş yaşlarında ya vardı ya yoktu çolakla beraber gelen yolcu.
E) Dostça bir sesin bana fısıldadığından neredeyse emindim aslında.

5. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir ad, birden çok sıfat tarafından nitelenmiştir?**
- A) Kuvvetli asit ve bazlar, yoğun tuz, yüksek basınç gibi etkenler proteinlerin yapısını bozar.
B) Yüksek ve düşük sıcaklıklar da proteinlerin besin değerini etkiler.
C) Denatüre olmuş bir protein biyolojik özelliklerini kaybetse de değerlerini korur.
D) Proteinlerin üç boyutlu yapısı bozulur ve fonksiyonları gerçekleşmez.
E) Özgül, üç boyutlu olması, proteinin dış etkenlere karşı dirençli olmasını sağlar.

6. I. Gökyüzü bugün apak bulutlarla kaplanmıştı dünün aksine.
 II. Dışarıdaki şiddetli yağış, askıdaki kıyafetleri de sırsıklam hâle getirmişti.
 III. İleride, harap bir evin önünde, çember bir çukurun içinde bozbulanık bir çamur bulutu vardı.
 IV. Başlarını kaldırdıklarında karşılarında sadece çırcıplak bir ova vardı.
 V. Sizden zaten dosdoğru insanlar olmanızı istememişti babanız.

Niteleme sıfatı olarak kullanılan sözcüklerin ilk ünlüsüne kadar olan bölümü alınır; "m, p, r, s" ünsüzlerinden yakışanı ile yapılır pekiştirilmiş sıfatlar.

Bu açıklamaya göre yukarıda numaralanmış cümlelerin hangisinde pekiştirilmiş sıfat diğerlerinden farklıdır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

7. Edatlar, isim soylu sözcüklerle öbekleşerek sıfat, zarf veya isim görevinde kullanılabilir.
Buna göre "gibi" edatıyla kurulan söz öbeği, aşağıdakilerin hangisinde sıfat görevindedir?
- A) Akşama doğru ev ahalisi kurt gibi acıkmıştı doğal olarak.
 B) Senin gibisini bulamayacağından emin olduğu için döndü sanırım.
 C) Kul gibi davranman gerekmez sana ücret veren birinin karşısında.
 D) Önünde ütülenmesi gereken dağ gibi çamaşır birikmişti hizmetçi kadının.
 E) Çikolata renginde bir yaprak tüy gibi aşağı indi yukarıdan.

8. **Aşağıdakilerin hangisinde ikilemenin görevi "İçimde damla damla bir korku birikiyor." cümlesindekiyle aynıdır?**

- A) Yavaş yavaş bize doğru geliyordu rıhtımda beklediğimiz feribot.
 B) Son günlerde sorunlar dalga dalga birikti evin içinde.
 C) Bata çıka hayatını idame ettiriyor Murtaza Efendi.
 D) Belleğinizde olan şiirleri güle oynaya bilinçdışına çıkaramazsınız bazen.
 E) Herkesin hayatında ufak tefek tuhafıklar yaşanmıştır illâki.

ÇİTA YAYINLARI

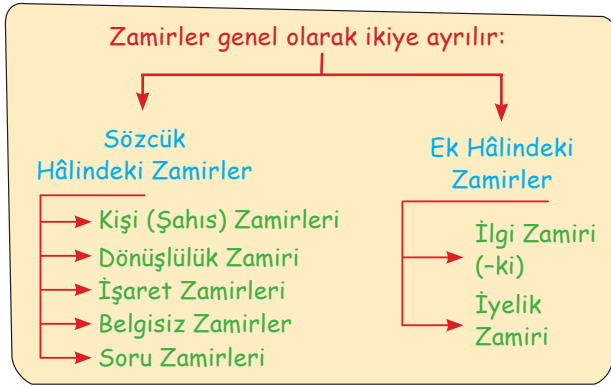
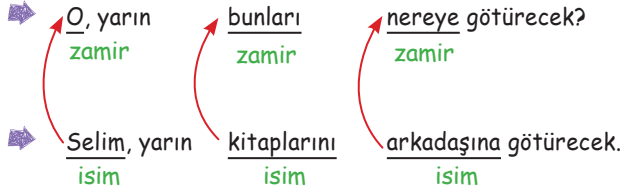
9. Giysileriniz, güzelliklerinizin büyük bölümünü I gizler de güzel olmayanları pek örtemez. Gerçi sizler giysilere bürünmekle bireysel gizliliğini III zin özgürlüğünü arıyorsunuz ama onların içinde bulacağınız, vücudunuza vurulan koşunlar IV ve prangalardan başka bir şey olmayabilir. V

Bu cümlede geçen altı çizili sözcüklerin hangisi sıfat tamlamasının bir unsuru değildir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

ZAMİR (ADIL)

- ✓ İsim olmadıkları hâlde isim gibi kullanılan, isimlerin yerini tutan sözcük ve eklere **zamir (adil)** denir.
- ✓ Bir sözcüğün zamir olduğunu anlamak için o sözcüğün yerine bir ad getirilir. Cümlenin anlamı bozulmuyorsa o sözcük, zamirdir.

A) SÖZCÜK HÂLİNDEKİ ZAMİRLER

1. Kişi (Şahıs) Zamirleri

- ✓ İnsan isminin yerini alan zamirlerdir.
- ✓ Kişi zamiri yerine bir insan ismi getirilebiliyorsa o kişi zamiridir.

★ Ben	} Tekil Kişi Zamirleri	★ Biz	} Çoğul Kişi Zamirleri
Sen		Siz	
O		Onlar	

- Beni benden alırsan seni sana bırakmam.
- Onun sorunları ailesiyle sınırlı değil.
- Biz, sizin onlarla işbirliği yaptığınızı biliyoruz.
- ✓ Bu örneklerde de görüldüğü üzere zamirler kök hâlinde veya ek almış olabilir. Yani zamirler genel olarak isimlerin aldığı ekleri alabilir.

Unutma!

"Ben, Sen" zamirleri ismin yönelme hâl ekleri "-e, -a"yı aldıklarında köklerinde ses değişimi yaşanır. Bu iki örnekle sınırlı olan ses olayına **ünlü değişimi** denir.

★ Bu olanları bana anlatmalısın.

→ ben-e → bana olmuş.

Dikkate Al

"Bu, Şu" sözcükleri insan isminin yerini alsa da kişi zamiri olarak kabul edilmez!

★ Şunun ne dediğini duydunuz mu?

★ Gel de buna lâf anlat.

"Şunun, buna" sözcükleri insan isminin yerini alsa da kişi değil, **işaret zamiri**dir.

2. Dönüştürlük Zamiri

- ✓ Dilimizde dönüştürlük zamiri "kendi"dir.
- ✓ Dönüştürlük zamiri (kendi) de çoğunlukla insan isminin yerini alır.
- Kendim ettim kendim buldum
Gül gibi sararıp soldum.

NOT: "Kendi" dönüştürlük zamiri kişi zamiriyle kullanıldığında özneyi (eylemi yapanı) pekiştirir. Bu kullanımda anlatım bozukluğuna yol açmaz!

- ★ Bu zor soruyu ben kendim çözdüm.
- ★ İşin nereye varacağını o kendisi düşünsün.

ANLAM

Kimseden yardım almadan
Sorumluluk üstlenme

Örnek 14

Aşağıdakilerin hangisinde insan isminin yerini alan bir adıla yer verilmemiştir?

- A) Rüyalar gerçek hayatın değil, gerçek hayat rüyaların yansımasıdır bende.
- B) Bu tür yazılara uzun zamandır büyük bir özveriyle imza atıyordu yazar.
- C) Başka insanların ne düşündüğü değil, senin ne düşündüğün değerli ve önemli.
- D) Bu yüzyılın sancılarını herkes gibi o da çekiyor sanırım.
- E) Zamanın kurgusunu kendi kişiliğiyle harmanladığı için ortaya gerçekçi bir şey çıkmış.

Sen Çöz 14

✓ Kimi durumlarda "kendi" zamiri, eylemin özne tarafından yapıldığını bildirir; cümleyi edilgenlikten kurtarır,

✱ Kız, banyoda kendisi tarandı.

"Kendisi" zamiri olmadığında eylem hem edilgenlik hem de dönüşlülük anlamlarını vermektedir.

Dikkate Al

"Kendi" sözcüğü ikileme şeklinde kullanıldığında eylemi durum bakımından etkilediği için zarf olur.

➔ Çocuk parkta saatlerce kendi kendine oynadı. (Nasıl oynadı?) Durum zarfı
eylem

✓ Diğer zamirlerde olduğu gibi "kendi", isim çekim eklerini alabilir; isim tamlamasında tamlayan veya tamlanan olabilir.

öğretmenin kendi kendi aklı
tamlayan tamlanan
isim tamlaması

3. İşaret Zamirleri

✓ İsimlerin yerini işaret yoluyla alan zamirlerdir.

"Bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar, öteki, beriki, öbürü, diğeri, oradaki, şuradaki, şura, bura, ora..."

➔ Bunu değil, şunu beğendim.

➔ Orda, bir köy var uzakta.

Dikkate Al

"O, onlar" zamirleri insan isminin yerine kullanıldığında kişi zamiri, insan dışı varlığın yerine kullanıldığında işaret zamiri görevinde olur.

➔ Onun beni ısıracacağını bilmiyordum.

işaret zamiri

➔ Onun (köpek - insan dışı)

➔ Çocukluğumda bana masal anlatırdı o.

➔ O (dedem - insan)

kişi zamiri

NOT: İşaret zamiri, ismin yerini aldığı gibi bazen cümlelerin veya yargıların yerini alır.

➔ Konuyla ilgili çok test çözmelisin, bunu iyiliğ-

cümle

işaret zamiri

niz için söylüyorum.

➔ cümlelerin yerini almış

Unutma!

İşaret zamiri ile işaret sıfatını karıştırmamamız gerekir. İşaret sıfatı ismin önüne gelerek onu belirtir, işaret zamiri ise ismin yerini işaret yoluyla alır.

✱ Öteki yol, bu yoldan daha kestirmezdir.

isim isim

işaret sıfatı işaret sıfatı

İsmin önüne gelmiş, ismi belirtmiş; "sıfat"tır.

✱ Öteki, bundan daha kestirmezdir.

işaret zamiri işaret zamiri

İsmin yerini aldığı için "zamir"dir.

Örnek Soru

Adil, tek bir ismin yerini aldığı gibi söz öbeklerinin veya cümlelerin de yerini alabilir.

Bu açıklamaya göre,

- I. Önüme bazı sayısal veriler koydu, bunlar ilk kez karşılaştığım verilerdi.
- II. Romancının eserlerini dikkatle inceledim; sahiden onlar, yazarının gözbebeği idi.
- III. Avrupa ülkelerinin birçoğu projeyi destekledi, onların bu davranışını beklemiyorduk.
- IV. Saksının toprağı pek verimsizdi, sanırım onun değişmesi gerekiyordu.
- V. Kızımın misketleri ortaya döküldü, birinin şunları toplaması gerekiyordu.

numaralanmış cümlelerin hangisinde adil, diğerlerinden farklı bir söz öbeğinin yerini almıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Biz Çözdük

Numaralanmış cümlelere baktığımızda işaret zamirlerinin, bazı tamlamaların yerini aldığını görürüz. I. cümlede işaret zamiri "bunlar", sıfat tamlaması olan "sayısal veriler"in yerini almıştır.

II'de "onlar", "romancının eserleri"

III'te "onların", "Avrupa ülkelerinin birçoğu"

IV'te "onun", "saksının toprağı"

V'te "şunları", "kızımın misketleri" ad tamlamalarının yerini almıştır. A şıkkında sıfat tamlamasının yerini almıştır işaret zamiri.

Cevap: A

4. Belgisiz Zamirler

✓ İsmi yerini tutan ancak kaç ismin yerini tuttuğu belli olmayan zamirlerdir. Yani sayısal belirsizlik vardır bu zamirlerde.

✶ "Kimse, herkes, bazısı, hepsi, tümü, çoğu, azı, falan, şey, biri, birçoğunu, birkaçı, hiçbirinden, falanca, kimi, başkası..."

➡ Artık hiçbirine güvenmiyorum.

➡ Akşamüstü biri seni aradı.

Unutma!

Belgisiz zamir, belgisiz sıfatla karıştırılmamalıdır. Sıfat, ismin önüne gelir, onu belirtir; zamir ismin yerini alır.

✶ Bazı insanları anlamak zormuş.

belgisiz isim
sıfat

İsmi önüne gelmiş, ismi belirtmiş; "sıfat"tır.

✶ Bazılarını anlamak zormuş.

belgisiz
zamir

İsmi yerini aldığı için "zamir"dir.

Örnek 15

Belgisiz sıfatlar, çoğunlukla isim çekim eklerini alarak belgisiz zamire dönüşürler. "Birçok soruya elini bile sürmedi." cümlesinde sıfat tamlamasındaki isim düştüğünde "Birçoğuna elini bile sürmedi." olur ve bu durumda sıfat, zamire dönüşür.

Bu bilgiye göre aşağıdakilerin hangisinde kullanılan belgisiz sıfat, açıklamayı örneklendirmez?

- A) Bir insan zor zamanlarında senden kaçıyorsa sen ondan ivedilikle kaçınmalısın.
- B) Bu olaylarda kimi insanların daha sağduyulu yaklaştığını görüyoruz.
- C) Tabiatın her zerresinin muhakkak açıklanacak mantıklı yönü vardır.
- D) Zamanla birçok kötü huyundan vazgeçmek için uğraş vermiştir.
- E) Dışarıda başka kimse kalmayınca artık toplanmanın zamanı gelmişti.

Sen Çöz 15

5. Soru Zamirleri

✓ Adın yerini soru yoluyla alan zamirlerdir.

* kim ne	}	-i	kim, kimi, kimde, kime, kimden ne, neyi, neye, nereye, nerede, nereden	+ kaç kaçıncı hangisi
		-e		
		-de		
		-den		

✓ "kim, ne" sorularına "-i, -e, -de, -den" hâl eklerini getirdiğinizde sınırlı sayıda soru zamirlerini görmüş olursunuz.

- Yemekten sonra ne aldınız? → ... tatlı alırım.
isim
soru zamiri
- Mektubu buraya kim getirdi? → ... postacı getirdi....
isim
soru zamiri
- Tatilde yolunuz nereye düşecek? → ... Alanya'ya
isim
soru zamiri

✓ Soru sözcüğünün türünü belirlemek karışık gelebilir. Örneklerde görüldüğü gibi soru zamirine verilen cevap, isimdir. Soru sözcükleri, ismin yerini aldığı için soru zamiridir.

Bazı Önemli Detaylar

Dikkate Al

"Neden" sözcüğü bir şeyin ham maddesini, neden yapıldığını soruyorsa **soru zamiri**; bir durumun sebebini-niçinini soruyorsa **soru zarfı** olur.

- Acaba imambayıldı neden yapılır?
soru zamiri
- ... patlıcandan yapılır.
isim
- Dün akşam bizi neden almadın?
soru zamiri
- ... geç olduğu için almadım.
zarf

Dikkate Al

Bazı cümlelerde soru zamiri olduğu hâlde cümlede soru anlamı, soru zamiriyle sağlanmamış olabilir, dikkat!

- * Soruyu kimin çözdüğünü biliyor musun?
soru zamiri

Bu cümlede soru anlamı "mi" soru edatıyla sağlanmıştır. "Kimin" sözcüğü soru zamiri görevindedir.

Dikkate Al

Bazı sözcükler cümledeki kullanımına göre farklı türlerde kullanılabilir. Örneğin "kimi" sözcüğü,

- Davete özellikle kimi çağırдың?
soru zamiri
- İsmi yerini aldığından "soru zamiri"
- Kimi kıyıya gider, balık avlarım.
zarf
- "Bazen" anlamında olduğundan "zaman zarfı"
- Kimi durumlarda kalbimin sesini dinle.
sıfat isim
- İsmi önünde olduğundan "belgisiz sıfat"
- Kimi çalışıyor, kimi müzik dinliyor.
zamir zamir
- "Bazıları" anlamı olduğundan "belgisiz zamir"
- görevinde kullanılmıştır.

Örnek Soru

Yaşam bizi kandırıp bir yerden öbürüne taşır-
I II
ken yazgı da bir noktadan diğerine doğru sü-
III
rükler. Ve bu ikili arasında sıkışıp kalmış olan sizler, bu nedenledir ki ancak bizlere ürküntü
IV
verecek sesleri duymakta ve yolumuzda bir engel gibi dikilmekte olan birçok ayrıntıyı
V
görmekteyiz.

Bu parçada numaralanmış sözcüklerden hangisi zamir değildir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Biz Çözdük

Numaralanmış sözcüklerden "bizi" kişi zamiri, "öbürüne" işaret zamiri, "diğerine" işaret zamiri, "sizler" kişi zamiri görevindedir. V numaralı "birçok" sözcüğü belgisiz sıfat görevindedir çünkü "birçok ayrıntı" sıfat tamlamasıdır.

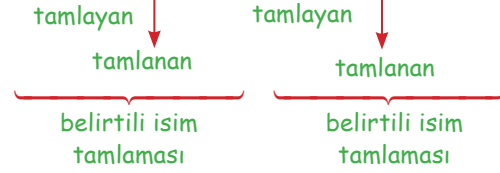
Cevap: E

B) EK HÂLİNDEKİ ZAMİRLER

1. İlgî Zamiri (-ki)

- ✓ İsim tamlamalarında tamlanan düştükten sonra onun yerini alan "-ki"dir.
- ✓ Ek hâlidir.
- ✓ Sözcüğe bitişik yazılır.
- ✓ Yalnızca "-ki" biçimi vardır.

✱ Sizin eviniz geniş, bizim evimiz dar olmuş.

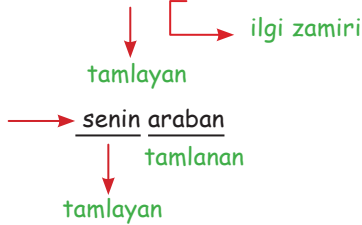
Sizinki geniş, bizimki dar olmuş.

Tamlananların yerini aldığı için zamir görevindedir.

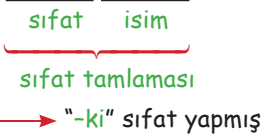
Dikkate Al

İlgî zamiri "-ki" ile sıfat yapan "-ki" karıştırılmamalıdır. İlgî zamiri tamlananın yerini alır; sıfat yapan "-ki" sıfat tamlaması yapar, kendinden önce genellikle "-de" hâl eki bulunur.

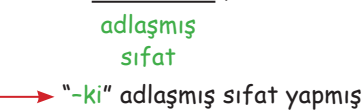
➔ Bu araba seninkinden daha pahalıdır.

➔ Yandaki masanın boş olduğunu gördüm.

➔ Kadın, salondakini yetersiz buldu.

İPUCU:

Dikkat ettiyseniz sıfat yapan "-ki"den önce "-de, -da" hâl ekleri; ilgi zamiri "-ki"den önce "-in, -in, -un, -ün" tamlayan eki gelmiş!

- ✓ Bunları bağlaç olan "ki" ile karıştırmamak gerekir çünkü bağlaç ayrı yazılır.

➔ Tam yakalanıyordum ki bir patika gördüm.
bağlaç

Örnek 16

Aşağıdakilerin hangisinde "ki" ekinin işlevi diğerlerinden farklıdır?

- Her zamanki gibi vasattı oynadıkları oyun.
- Yarınki maç için hepimiz gardımızı almıştık.
- Kimsenin dışarıdakilerden haberi yoktu sanki.
- Yemek bizde tatlıninki gibi bir etki yaratmadı.
- Dolaptaki görüntüler içler acısı bir tablo anlatıyordu bize.

Sen Çöz 16

2. İyelik Zamiri

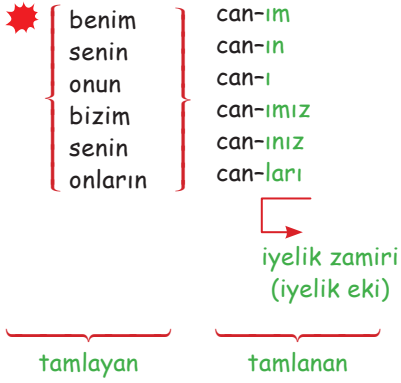
- ✓ İsim tamlamasında tamlananın kime veya neye ait olduğunu gösteren eke **iyelik eki**, bu ekin görevine de **iyelik zamiri** denir.

- ✓ İyelik zamiri aslında tamlayan durumundaki "benim, senin, onun, bizim, sizin, onların" sözcüklerinin yerini alır. Bunlar cümlede düştüğünde iyelik ekleri, iyelik zamiri görevini üstlenir.

➔ Evimiz şelalenin azgın sularına bakardı.

➔ Kardeşi daha gelmemiş.

Altı çizili ekler iyelik zamiri görevindedir.

İPUCU:

İyelik ekinin olduğu yerde iyelik zamiri de vardır, denebilir.

Örnek Soru

Aşağıdaki dizelerin hangisinde sözcük hâlinde farklı türde zamirler bir arada kullanılmıştır?

- Seni elimden alır gider, niçin Bilemem ama kaybedersem seni
- Gördünüz ki bundan ileri Bir şey var çağırın tutkuyla
- Ne açsınız artık ne susuz Sızsiz ben de susuz kalırdım
- Uzaktadır her şey: gökyüzü, deniz... Her an peşimizden koşan gölgemiz
- Ah sen ey, ölüm kadar sonsuz olan Ve dar bir tabut gibi rahat uyu

Biz Çözdük

Soruda hem farklı türde hem de sözcük hâlinde zamir istenmektedir. A şıkkında "seni" zamiri tekrarlanmış. C şıkkında "siz, ben" zamirleri aynı türdedir. D şıkkında "şey" belgisiz zamirdir. E şıkkında "sen" kişi zamiridir. Bu seçeneklerde farklı türde sözcük hâlinde zamirler yoktur. B şıkkında "bundan" işaret, "şey" belgisiz zamir görevindedir.

Cevap: B

Örnek 17

Koronavirüs vakalarındaki artışın mutasyonun etkisiyle olduğunu belirten yetkililer, bunun çoğunun "İngiltere mutanı" olduğunu söylüyor. Şu anda görülen artışın henüz tam olarak normalleşme sürecinden kaynaklanan bir artış olmadığını söyleyen görevliler, "Eğer böyle giderse günde 60 binleri yine bulabiliriz." uyarısı yaptı.

Bu haber metnindeki zamirlerin türleri, aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- İşaret - belgisiz
- Kişi - belgisiz
- İşaret - ilgi
- Kişi - iyelik
- Dönüşlülük - işaret

Sen Çöz 17

Örnek 18

Aşağıdakilerin hangisinde ek hâlinde bir zamire yer verilmemiştir?

- Sözlü ya da sözsüz olarak ifade edilmesi hoş karşılanamaz.
- Duygular, davranışları etkiler ve şekillendirir.
- Ruhsal ve bedensel olarak birçok nedeni vardır.
- Kendi duygularını tanıyan, başkalarınınkini de tanır.
- Kişideki duygular, ifade edilmiş biçimine bağlıdır.

Sen Çöz 18

1. İsim olmadıkları hâlde isimlerin yerini alan, isim olarak kullanılan sözcüklere zamir (adıl) denir. "Projeyi sen tamamlayacaksın." cümlesinde "sen" sözcüğü cümlenin muhatabı olan kişinin yerine kullanılmış, türce zamirdir.

Buna göre,

(I) Elimizden geldiği kadar hızlı bir şekilde çarşı meydanına çıktık. (II) Meydan geniş ve sakindi, yıldızlar parlıyordu. (III) Arkamızdan gelen gürültü dışında tek bir kımıltı yoktu. (IV) Sahibim bizi meydanın karşı tarafındaki büyük bir otele götürdü ve seyis gelir gelmez gitmem gerekti. (V) Ne yapılması gerekiyorsa yapılınsın, dedi ve gitti.

parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde zamir (adıl) kullanılmıştır?

- A) Yalnız I B) I ve II C) II ve III
D) I ve IV E) IV ve V

2. İşaret bildiren sözcükler ismi etkilerse sıfat, ismin yerini alırsa zamir görevinde olur.

Bundan hareketle, aşağıdakilerin hangisinde "o" sözcüğü diğerlerinden farklı türde kullanılmıştır?

- A) Az önce ona mamasını verdim, kapının eşiğinde tıkınıyordu hayvan.
B) Benim tarzım değildi, o müziği başından beri hiç beğenmedim.
C) Flütist sanatçı, romantik dönemin tüm o buhranını almıştı sanki.
D) Türk müziği, o zamanlardan bu yana çok gelişme gösterdi.
E) Tamir etmek için o tornavidaya ihtiyacım vardı oysaki.

3. Dönüslülük zamiri "kendi" şahıs zamiri ile birlikte özneyi pekiştirme görevinde kullanılabilir.

Aşağıdakilerin hangisinde dönüslülük zamiri "pekiştirme" görevinde kullanılmıştır?

- A) Ayaz, parkta saatlerce kendi kendine oynadı; zaman geçirdi.
B) "Kendim ettim, kendim buldum." dedi mahallenin sakin teyzesi Melahat.
C) Ben, kendisini ziyaret etmek için gittim ancak asık suratını görünce çok durmadım.
D) Zor dönemlerde biz kendimiz önlemler alacak, başımızın çaresine bakacağız.
E) Özellikle durumla ilgili kendi doktoruma bilgi vermek zorundaydım.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük, diğerlerinden farklı türde bir zamirdir?

- A) Konuya dair bazılarının düşüncesine özellikle ihtiyacım vardı.
B) Birçoğu günün büyük bölümünde dışarı bile çıkmadı.
C) Mutfakta çeşitli sesler duyuldu, sonra fark ettim ki hepsi buraya dolmuştu.
D) Kimsenin hâli hâl değildi, sıcaktan bunalmak üzereydiler.
E) Tüm kitaplarına baktım alt katın, diğerlerinin umut vaat edeceği yok.

5. Aşağıdakilerin hangisinde sözcük veya ek hâlinde bir zamir yoktur?

- A) Bahçede düşüncelerimle baş başa kalmak hoşuma gidiyor.
B) Biraz sonra evdekini alıp direkt oraya geleceğim.
C) Duvarın boyası, ahşabınkiyle gayet uyumlu olmuş bana göre.
D) Stili, daha önce görülmemiş bir duruluğun dışavurumuydu.
E) Kalemimin ucu bitti, ondan kalem istedim geri kalanını onunkiyle yazdım.

6. İlgili zamiri "-ki" isim tamlamasında tamlananın yerini alan ektir ve zamir görevlidir. "Bizim diyarımız, sizinkini aratmaz." cümlesinde "sizinki" sözcüğündeki "-ki" ilgili zamiridir çünkü "diyarınız" sözcüğünün yerini almıştır.

Bu bilgiye göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde "-ki", ilgili zamiri görevinde kullanılmıştır?

- A) O, tam bir Türkçe aşığıydı; bizdeki sevda'nın kökeni ondandır.
 B) Dünkü yazımda Anadolu'nun küçük bir kasabasına yer verdim.
 C) Karşı dairenin ışığı, bizim salonunkini bastırıyordu neredeyse.
 D) Sonra yazmaya yöneldim, kendimdeki değişikliği ben bile hissettim.
 E) Mümkün değil, her şeyden geçerim; akşamki maçtan vazgeçmem.

7. Aşağıdakilerin hangisinde "neden" sözcüğü "Şair, bu dizelerde neden söz ediyor?" cümlesindeki göreviyle kullanılmıştır?

- A) Saçlarımın kısa sürede neden ağardığını pekala biliyorum aslında.
 B) Bu kaporta neden yapılmış acaba, pek de plastiğe benzemiyor malzemesi.
 C) Bizde çevirmenin emeği neden hiç önemsenmez?
 D) Neden sonra bir gümleme sesi ile irkildik ailece.
 E) Zavallı hayvan ağacın tepesine neden çıkma gereği duydu ki?

8. Aşağıdakilerin hangisinde soru anlamı, soru zamiriyle sağlanmıştır?

- A) Hangisini beğendiğini sana da mı söylemedi?
 B) Davete kaç kişinin geleceğini bildirdiniz mi müesseseye?
 C) Benim için neden bir rezervasyon yaptırmadınız?
 D) Yurt dışına çıkanlar ne gün dönmeyi düşünüyor?
 E) Bu işin böyle sonuçlanacağını ben nereden bileydim?

9. (...)

Art arda kaç zemheri,

I

Kurt uyur, kuş uyur, zindan uyurdu,

Dışarıda gürül gürül akan bir dünya,

II III

Bir ben uyumadım.

IV

Kaç leylim bahar?

Hasretinden prangalar eskittim.

Saçlarına kan gülleri takayım,

Bir o yana,

Bir bu yana...

V

Bu dizelerde numaralanmış sözcüklerin hangisi, bir ismin yerini alma görevinde kullanılmıştır?

- A) I B) II. C) III D) IV E) V

ÇİTA YAYINLARI

10. I. İyi bakarsak yine kullanırız onları.
 II. Ben onları ahırlarında beslemiştim.
 III. Onları salonun hangi köşesine yerleştirmemizi istiyorsunuz?
 IV. Konuyu anladıklarını sanıyorum onların.
 V. Doldurdun mu kırılıyor onlardan hayır yok.
"Onlar" sözcüğü, numaralanmış cümlelerin hangisinde şahıs zamiri görevindedir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

11. Belgisizlik bildiren sözcük, ismi etkilerse belgisiz sıfat, ismin yerini alırsa belgisiz zamir görevli olur.

Aşağıdakilerin hangisinde belgisizlik bildiren sözcük, diğerlerinden farklı türdedir?

- A) Az önce biri seni sordu baba.
 B) Nedense hiçbiri topraktan filiz veremedi.
 C) Çoğu çocuğu içeride tutmanın imkânsızlığını anlatıyordum.
 D) Buralara kimi, sadece hava almak için gelir.
 E) Nedense tüm iyiliği başkasınaydı büyük abimin.

1. Zamirler, isim tamlamasında tamlayan veya tamlanan olabilir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde tamlayanı ve tamlananı zamir olan bir isim tamlaması kullanılmıştır?

- A) Çiçeklerin sağlıklı reçetelerle sunulması hepimizin sorumluluğu olmalı.
 B) Kuru meyvelerin hiçbiri, bu ürünlerde tercih edilmedi.
 C) Şeker yerine pekmez, dut kurusu tozu hepsinin ham maddesiydi.
 D) Sertifikalı kakao tozu kullanımı, onların biri tarafından tercih edilmiş.
 E) Ağırıklı olarak dökme çikolatalar bizim de diğerleri gibi dikkatimizi çekiyor.

2. I. Kimi, henüz gün yüzü görmedi bu çorak iklimlerde.
 II. Sokakta kimi gördüğümü söylesem inanamazsın hayatta.
 III. Kimi sıkılırım, alır başımı kırlara çıkarırım.
 IV. Bizler, kimi anlarda kendimizle barışık olamayabiliriz.
 V. Tribünlerde taşkınlık yapmayın derdi, kimi bu uyarıyı dikkate almadı.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde "kimi" sözcüğü tür ve anlamca özdeştir?

- A) I ve II. B) I ve III. C) II ve IV.
 D) III ve IV. E) I ve V.

3. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinin yay ayrıç () içindeki türü yanlış verilmiştir?

- A) Bu, benim şimdiye kadar şahit olmadığım cinsten vahşiceydi. (İşaret zamiri)
 B) Oynanan topun kalitesi, hiçbirimizi tatmin edecek cinsten değil. (Belgisiz zamir)
 C) Şimdi anlıyorum, oynadığımız oyunlar başkası için eğitilmiş. (İşaret zamiri)
 D) Ne pahasına olursa olsun istediğim rakamı tutturacaktım. (Soru zamiri)
 E) Az önce o, öyle güzel laflar etti ki anlatamam. (Kişi zamiri)

4. Böyle sonbahar mı olur tadı kalmamış

I

Eylül akşamlarını fena boşaltmışlar

Ne o kızlar, hani

II III

Varla yok arası

Bir tebessüm gibi hayalimizde yaşar

IV

(...)

O gizli hüznüler ki

V

Hiç anlaşılmamış

Bu dizelerde altı çizili sözcüklerin hangisi, türce diğerlerinden farklıdır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

5. Aşağıdakilerin hangisinde "ne" sözcüğü "Aslanın ağzında ne olduğunu tam olarak göremedik." cümlesindeki göreviyle kullanılmıştır?

- A) Bu köylü kızların ne ağlaşıp durduğunu bilen var mı?
 B) Hiçbirimiz kör karanlıkta ne yöne gideceğimizi bilmiyorduk.
 C) Sanatçı ve sanat tarih boyunca faydalı olmadığına göre ne istiyor?
 D) Biz ne sıramızdan vazgeçeriz ne de sıramızı veririz.
 E) Ne dönüp duruyorsun etrafımda, diye azarladı usta çırağını.

6. Aşağıdakilerin hangisinde zamir, bir ad takımının yerini almıştır?

- A) Aldous Huxley, sadece kurgularıyla değil; onların ahengiyle de uğraşmıştır.
 B) Yazarın en bilindik ve güçlü eseri, bizleri totaliter bir dünyaya götürüyor.
 C) Bu topluluğun sürdüğü yaşam, teknolojinin egemenliğine bir alternatif olabilir mi?
 D) Coelho'nun kitapları, milyonları büyülüyor; bunlar insanın aklına da ruhuna da iyi geliyor.
 E) Ancak sistemin dışı, onları yeterince tatmin etmiyor olmalı ki sürekli saldırıyorlar.

7. (I) Ne içine kapanmak sorunları çözer hayatta ne de alıp başını gitmek. (II) Çünkü insan, gittiği yere kalbini de götürür. (III) Kalbin her zaman aradığıysa "yakınlık"tır kimine göre. (IV) Mustafa Ulusoy, bizi kalbimizin aradığı yakınlığa çağırıyor. (V) Yine, insanın iç dünyasında olup bitenlere yakından ve bilgeliği arayan bir bakışla yaklaşıyor.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde zamire yer verilmiştir?

- A) I ve II. B) I ve III. C) Yalnız III.
D) III ve IV. E) Yalnız V.

8. Tamlamanın kişi zamiriyle kurulduğu isim tamlamasında iyelik eki, şahıs anlamı taşıdığı için tamlayan düşebilir. Bu durumda iyelik eki, iyelik zamini görevini üstlenir.

Aşağıdakilerin hangisinde bu kurala uygun bir kullanım vardır?

- A) Ülkemizde, son yılların en büyük turizm performansı görüyoruz.
B) Hiç kimse onların ne işle uğraştığını hiçbir zaman öğrenemedi.
C) Sonbaharda bahçedeki yaprakları yakan komşu, kendi hatasını baharda anladı.
D) Tabiatı sevginin gücü kurtaracak, bu harç hiçbir şeyi bırakmaz.
E) Boğaz ve kıyı boyunca rengarenk erguvanlar karşıladı kafilayı.

9. Zamirler genel olarak sözcüklerin yerini alsa da söz öbeklerinin hatta cümlelerin de yerini alabilir.

Aşağıdakilerin hangisinde zamir, bir cümlenin yerini almıştır?

- A) Bir eserde taslak önemlidir; bu, sanatçının yönünü tayin eden taslaktır.
B) Bunlara-sözleri özgür bırakan melodilere- kendinizi bırakın derim.
C) Her koyun kendi bacağından asılır; bu, bencilce bir tekçilik yaklaşımıdır.
D) Yarım yamalak Türkçesiyle, ki bu da yeterli değildi, bizi kandıracaktı.
E) Çeyrek asır süren yalnızlığım, yani sen; eksiksin hayatımda.

ÇİTA YAYINLARI

10. Belirtme sıfatları, çekim eki aldığı zamir olur; ad tamlamalarında tamlayan ve tamlanan görevinde kullanılabilir.

Aşağıdakilerin hangisinde bu yolla oluşmuş bir sözcük, tamlanan görevinde kullanılmıştır?

- A) Bazı insanların neden bu kadar aymaz olduğunu anlamak güç.
B) Meyvelerin birkaçı çürüdüğü için tüm torbayı elden geçirdik.
C) Hayatın bize ne vereceğini kim kestirebilir ki?
D) Ankara'ya çok büyük tutku beslediğini, onu tanıyınca anlamıştı.
E) Sizin kültürünüzden doğan muazzam bir enerji var ve eskisi daha sürüyor.

ZARF (BELİRTEÇ)

✓ Fiilleri, fiilimsileri, sıfatları, adlaşmış sıfatları ve kendi türünden sözcükleri zaman, durum, miktar, yer-yön, soru gibi açılardan etkileyen sözcük türüne **zarf** denir.

✓ Zarfların asıl görevleri fiilleri değişik açılardan etkilemektir. Ancak zarf; fiilimsi, sıfat, adlaşmış sıfat ve görevce kendine benzeyen (zarf) sözcükleri de etkiler.

➡ ... iyi konuştu. → zarf, eylemi etkilemiştir.
zarf fiil

➡ ... çok iyi konuştu. → zarf, kendi türünden sözcüğü etkilemiştir.
zarf ↓ fiil
zarf

➡ ... en acılı sos. → zarf, sıfatı etkilemiştir.
zarf ↓ isim
sıfat

➡ ... en acılısını da yedim. → zarf, adlaşmış sıfatı etkilemiştir.
zarf → adlaşmış sıfat

➡ ... güzel giyinmek sanattır. → zarf, fiilimsiyi etkilemiştir.
zarf fiilimsi

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi zarfı ve türünü bulmak kadar, zarfın hangi sözcük türünü etkilediği de önemlidir.

Soru Kalıbı: "... hangisinde zarf, diğerlerinden farklı türde bir sözcüğü etkilemiştir?" gibi bir soruda yukarıdaki ayrıntıya dikkat edeceğiz.

Zarfları görev ve anlamları bakımından beşe ayırırız:

- ★ Durum Zarfları
- ★ Yer-Yön Zarfları
- ★ Zaman Zarfları
- ★ Soru Zarfları
- ★ Azlık-Çokluk Zarfları

1. Durum Zarfları

- ✓ Fiilleri, fiilimsileri durum-nitelik bakımından etkileyen zarflardır.
- ✓ Fiile, fiilimsiyeye sorulan "Nasıl?" sorusu, durum zarfını buldurur.

Örnek Soru

Kimi sözcükler cümledeki kullanımına göre sıfat veya zarf görevinde olabilir. "İlkbahar geldiğinde su seviyesi birden yükselir." cümlesinde "birden" sözcüğü fiili durum bakımından etkilediği için zarftır.

Aşağıdakilerin hangisinde "yeni" sözcüğü bu parçada sözü edilen sözcükle görevce özdeştir?

- A) Karşımızda yeni bir yazar olarak metindeki konumunu sağlamlaştırarak çıkıyor.
- B) Zaman sonra yeni yollar denemek için gayret gösterecektir.
- C) Bu ayna her an sizden yeni parıltılar götürecektir, eskiler verecektir.
- D) Vakur iskeleden yeni kalkmış, boğazın sakin sularını yarararak ilerlemişti.
- E) Sözcüklere her zaman yeni duygular vermeye özen gösteriyor şair.

Biz Çözdük

Cümlede aynı sözcük fiil veya fiilimsiyi etkilerse zarf, ismi etkilerse sıfat olur. "Yeni" sözcüğü; A şıkkında "yazar", B şıkkında "yollar", C şıkkında "parıltılar", E şıkkında "duygular" isimlerini etkilediği için niteleme sıfatıdır. D şıkkında "yeni" sözcüğü, "kalkmış" çekimli fiilini etkilemiş; durum zarfı görevindedir.

Cevap: D

2. Zaman Zarfı

- ✓ Fiilerin, fiilimsilerin anlamlarını zaman bakımından belirleyip sınırlayan zarflardır.
- ✓ "Ne zaman?" sorusuna cevap verirler.
- ➡ Yol için akşamdan hazırlığını yapmıştı.
zaman zarfı
- ➡ Bir gece ansızın gidebilirim buralardan.
zaman zarfı
- ➡ Adam artık eskisi gibi dinç değildi.
zaman zarfı
- ➡ Kızım hep oyunlar oynar, güzel vakit geçiririz.
zaman zarfı

✓ Zaman anlamlı sözcükler, çekim eki aldıklarında bazen zarf olmaktan çıkar, isim olurlar.

➤ Bugünün işini yarına bırakma.
isim isim

➔ "Ne zaman?" sorusuna cevap vermiyorlar.

Unutma!

Zaman anlamlı kimi sözcükler cümledeki kullanımına göre isim görevinde olabilir. Bu durumda öge olarak zarf tümleci olmaz.

➤ Gece, akıl sır erdiremediğim iki hecedir. ➔ "Ne?"
isim (özne)

➤ Onlarla yola gece çıkacaktık hâlbuki. ➔ "Ne zaman?"
zaman zarfı (zarf tümleci)

Örnek Soru

Aşağıdakilerin hangisinde zaman zarfına yer verilmemiştir?

- Aklımda hep deli sorular vardı ancak bu soruların yanıtları yoktu.
- Artık hiçbirimizin mecali kalmamıştı, kendimizi olayın akışına bırakmıştık.
- Onu çok bekledim, hâla beklediğimi de itiraf etmeliyim.
- Alternatif müzikle istediğini yakalayınca eski düzenine döndü.
- Öğrenme aşkı, onu yaşlılarından daha olgun hâle getirdi.

Biz Çözdük

Zaman anlamlı sözcükler, fiili veya fiilimsiyi etkilediğinde ve "ne zaman" sorusuna cevap verdiğinde zaman zarfı olur. A'daki "hep", B' deki "artık", C'deki "hâla", D'deki "alternatif müzikle istediğini yakalayınca" sözleri zaman zarfı görevindedir. E şikkında zaman zarfına yer verilmemiştir.

(Doğru yanıt E)

3. Azlık-Çokluk (Miktar) Zarfı

✓ Fiilleri, fiilimsileri, sıfatları, adlaşmış sıfatları ve kendi türünden sözcükleri (zarf) ölçü, derece, üstünlük bakımından etkileyen zarflardır.

✓ "Ne kadar?" sorusuna yanıt verir.

➤ Sınava çok iyi hazırlanmıştı.

miktar zarfı ↓ fiil
durum zarfı

➤ Daha zor sorular yok mu?

miktar zarfı ↓ isim
sıfat

➤ Grubun en yakışıklısıyla sohbet ettik.

miktar zarfı ← adlaşmış sıfat

➤ Senin kadar ben de emek verdim.

miktar zarfı emlem

➤ O, hep az konuşanlardan olmuştu.

miktar zarfı ← fiilimsi

Dikkate Al

"En, pek, çok, daha, oldukça..." zarfları **üstünlük zarfı** olarak da kabul edilir.

- Sınıfın en çalışkan çocuğunu ödüllendirdiler.
- Maratona oldukça iyi hazırlandı.

✓ "-e kadar" yapılı sözler ölçü, miktar bildirdiğinde azlık-çokluk zarfı olur.

➤ Sabaha kadar dinlenmeden pistonları çamiktan zarfı lıştırdılar.

✓ "daha" sözcüğü miktar zarfı olarak kullanılabilir gibi zaman zarfı da olabilir.

➤ Daha kimse gelmedi salona.

zaman zarfı ➔ "Ne zaman?"

➤ Daha iyi bir zamanlama olamazdı!

miktar zarfı ➔ "Ne kadar?"

} sorularına cevap veriyorlar.

Örnek Soru

- I. Görevliler gelmeden eşyalarını en hızlı şekilde toplaması gerekiyordu.
- II. Çok sevdiği oyunları babasına hiç üşenmeden tek tek saydı.
- III. Oldukça sık giyinen bir öğretmenimiz vardı.
- IV. Biz de pek önemlisine rast gelmediğimizi biliyorduk tabii.
- V. Kalan işlerini bitirmeden oyalanıyor, olabildiğine çok konuşuyordu.

Aşağıdakilerin hangisinde numaralanmış cümledeki miktar zarfının etkilediği sözcük türü yanlış verilmiştir?

- A) I - Zarf B) II - Fiilimsi C) III - Zarf
D) IV - Adlaşmış sıfat E) V - Fiil

Biz Çözdük

Miktar (azlık - çokluk) zarfı fiili, fiilimsiyi, sıfatı ve adlaşmış sıfatı etkiler; "ne kadar" sorusuna yanıt verir. II'de "çok" sözcüğü fiilimsiyi, III'te "oldukça" sözcüğü zarfı, IV'te "pek" sözcüğü adlaşmış sıfatı, V'te "çok" sözcüğü fiili etkilemiştir. Ancak I'de "en" sözcüğü zarfı değil, sıfatı etkilemiştir çünkü "hızlı" sıfattır.

(Doğru yanıt A)

4. Yer-Yön Zarfları

✓ Fiili, fiilimsiyi yer/yön açısından etkileyen zarflardır.

✓ "Nereye?" sorusuna cevap verir.

★ aşağı - yukarı }
ileri - geri } Yandaki gibi yer-yön zarfları çok değil, sınırlı sayıdadır.
içeri - dışarı }
öte - beri }

➔ Arabayı biraz aşağı al.

yer-yön zarfı ← fiil

➔ Az önce yukarı çıktı Lale.

yer-yön zarfı → fiil

➔ Akşama kadar öte git, beri gel; yorulduğum artık.

yer-yön eylem zarfı

Dikkate Al

"Sağ, sol, ön, arka, alt, üst" sözcükleri yalın hâlde eylem veya eylemsiyi etkilemediği için yer/yön zarfı olamazlar.

Dikkate Al

Yer-yön bildiren sözcükler fiili, fiilimsiyi etkilerse yer-yön zarfı; ismi etkilerse niteleme sıfatı olur.

<u>aşağı</u>	<u>mahalle</u>
<u>yukarı</u>	<u>kat</u>
<u>ileri</u>	<u>zaman</u>

sıfat isim

sıfat tamlaması

ÖNEMLİ: Yer-yön bildiren sözcüklerin zarf olabilmesi için çekim eki almaması gerekir. İsim çekim eklerini aldıklarında zarf olmaktan çıkar, **isim** olurlar. Ayrıca öge olarak da zarf tümleci olmazlar.

★ Arabayı biraz aşağıya al. →
... aşağıya ... isim
dolaylı tümleç

★ Az önce yukarıyı kontrol ettim. →
... yukarıyı ... isim
belirtili nesne

Aldığı eke bağlı olarak ögesi de değişir.

Dikkate Al

Yer-yön zarfları fiile, fiilimsiyeye sorulan "nereye" sorusuna cevap verirler. Ancak eylemlere sorulan her "nereye" sorusu, yer-yön zarfı değildir!

★ Ahmet, arkadaşını okula götürdü.

isim
→ "Nereye götürdü?" sorusunun cevabı isimdir.

Örnek 19

(I) Bellekteki bilgilerin geri çağrılmasında bir takım çağrışım ilkeleri vardır. (II) Benzerlik ve aşinalık, çağrışımı kolaylaştıran bu etkenlerden bazılarıdır. (III) Örneğin iş yemeğinde tanışılan birini piknikte görmek hatırlamayı zorlaştırır. (IV) Çünkü bu durum, yeterli çağrışımı doğurmaz. (V) Aynı kişi, iş ortamında görüldüğünde çağrışım kurulduğu için hatırlanır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde yan cümlelerin anlamını yer-yön açısından sınırlayan bir sözcük kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Sen Çöz 19

Örnek Soru

- I. Odasını topladığı takdirde bilgisayarını aşağı götürebileceğini söyledi annesi.
- II. Kafesin kapağını açık bırakmasaydım kuşumuz dışarı kaçmazdı.
- III. Biraz rahatsız hissettiğinden dolayı yukarı kata dinlenmeye çıktı.
- IV. Biz artık tüm sınırların ötesinde bir yerlerdeyiz, kaybolmuştuk.
- V. Bu adam araç kullanırken sanki geri vitesle hiç tanışmamıştı.

Numaralanmış cümlelerde yer - yön bildiren sözcükler türce eşleştirildiğinde hangisi dışta kalır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Biz Çözdük

Yer - yön bildiren sözcükler, ek almadan fiili veya fiilimsiyi etkilediğinde zarf; ismi etkilediğinde sıfat olur. Ancak bu sözcükler ek aldığına isimleşir. I ve II de yer - yön bildiren sözcükler zarf, III ve V'te sıfat görevindedir. Fakat IV'te yer - yön bildiren sözcük (ötesinde) ek alarak adlaşmıştır.

(Doğru yanıt D)

5. Soru Zarfları

✓ Fiili ve fiilimsileri soru yoluyla belirten zarflardır.

✳ Bu konuyu nasıl anlatmayı düşünüyor?
soru zarfı fiilimsi

→ ... güzel anlatmayı düşünüyorum.
zarf

✳ Onca zamandır neden (niçin-niye) gelmedin?
soru zarfları fiil

→ ... üşendiğimden gelmedim.
zarf

✳ Bahar bize ne zaman gelecek?
soru zarfı fiil

→ ... yakında gelecek.
zarf

✳ Burda ne kadar kalacağımı bilmiyorum.
soru zarfı fiilimsi

→ ... çok kalacağımı bilmiyorum.
zarf

Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi soru zarflarının cevabı, yine zarftır. Soru zarfları, öteki zarf türlerini buldurmaya yarayan soru sözcükleridir.

Unutma!

Soru zarfı olarak kullanılan kimi sözcükler, cümledeki kullanımına göre soru sıfatı da olur. Zarf, cevabı fiilden ister; sıfat, ismin önüne gelerek onu belirtir.

✳ Arkadaşın nasıl bir kitap istiyor?
soru isim
sıfatı

✳ Nasıl hazırlanacak yıl sonu balosuna?
soru fiil
zarfı

Dikkate Al

"Sağ, sol, ön, arka, alt, üst" sözcükleri, ek almaksızın eylem veya eylemsiyi etkilemedikleri için yer/yön zarfı olamazlar.

Dikkate Al

"Ne" sorusu,

✳ Baba, çocuğuna ne almış? → ismin yerini aldığı için soru zamiri
soru zamiri

✳ Tatilden ne gün döneceksiniz? → ismin önüne geldiği için soru sıfatı
soru sıfatı

✳ Ne gülüyorsun pis pis? → "Niçin" anlamında olduğu için soru zarfı
soru eylem
zarfı

görevlerinde kullanılabilir.

Örnek Soru

- I. Piyanist gelmediği için iptal kararını ne zaman iletcek acaba?
- II. Müzikalin başında sanatçıların nasıl karşılandığına şahit oldun mu?
- III. Ünlü müzisyenler bu şehirde ne buldular da sürekli geliyorlar buraya?
- IV. Gösteriyi yarıda bırakıp gitmeleri sizleri ne kadar zarara soktu?
- V. Bu arkadaşlardan nasıl bir performans bekliyordunuz?

Numaralanmış cümlelerin hangilerinde soru anlamı aynı türden sözcükle sağlanmıştır?

- A) I ve II B) I ve III C) I ve IV
D) III ve IV E) III ve V

Biz Çözdük

Soru anlamı sıfat, zamir, zarf ve "mi" soru edatı gibi dört farklı sözcük türüyle sağlanabilir. I'de soru anlamı zarf (ne zaman), II'de soru edatı (mu), III'te zamir (ne), IV'te zarf (ne kadar), V'te sıfat (nasıl) ile sağlanmıştır. Numaralı cümlelerde özellikle II'ye dikkat etmek gerekirdi. Çünkü cümlede soru zarfı (nasıl) vardı ancak soru anlamı "mi" soru edatıyla sağlanmıştır.

Cevap: C

Zarflarda Pekiştirme

- ✓ Anlamı çeşitli yönlerden güçlendirilmiş zarflardır.
- ➡ Çocuklar birbirine sımsıkı sarılmıştı.
- ➡ Çarçabuk harekete geçtik.
- ➡ Binalar neredeyse dümdüz olmuştu.

Örnek Soru

- I. Sızmaz damla damla dudaklara
Kalbin kaynağından bu heceler
- II. Açılan bir gülsün sen yaprak yaprak
Ben aşkımla bahar getirdim sana
- III. Neşe mevsimi... Gönüm, yaz gidiyor
Güneşle, denizle ve yaprak yaprak
- IV. Bir masalı hatırlatıyorsun
Bulutlar tabaka tabaka dursun
- V. Sürü sürü bulutlar gece yamaçlarını
Otlayıp yayılıyor gök kırılığında

Numaralanmış dizelerin hangisinde ikileme farklı bir işlevde kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Biz Çözdük

Sözcüğün cümledeki işlevi sorulduğunda akla sözcük türleri gelmelidir. I, II, III ve IV'te ikilemeler fiilleri ve fiilimsileri durum bakımından etkilediği için zarf görevindedir. V'te ise "sürü sürü bulutlar" söz öbeği, sıfat tamlaması olduğu için ikileme sıfat görevindedir.

Cevap: E

Örnek 20

Tekrar ve gruplama dışında belleği geliştirmenin çeşitli yolları vardır. Bunlardan biri hatırlanmak

I
istenenleri net bir şekilde görselleştirmektir.

Buna bellek haritası denir. Diğeri ise çok açık bir

III IV
şekilde hikâye oluşturmaktır. Hayal gücünün devreye girdiği ilginç, komik, saçma, gizemli hikâyeler hatırlamayı kolaylaştırır.

V
Bu parçadaki numaralanmış sözcüklerin hangisi zarf görevindedir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Sen Çöz 20

1. Fiillerin ve fiilimsilerin anlamlarını durum açısından tamamlayan; fiile, fiilimsiye sorulan nasıl sorusunun yanıtı olan fiilimsilerdir, durum zarfları.

Buna göre,

(I) Laboratuvar çalışmalarında bir bilim insanı gibi meraklı, şüpheci, tarafsız ve sabırlı davranmak önemlidir. (II) Gerek bireysel çalışmalarda gerekse grup çalışmalarında sorumluluklarını eksiksiz bir şekilde yerine getirmek şarttır. (III) Çünkü küçük bir ihmâl veya sorumsuzluk çalışmanın başarısızlığına neden olabilir. (IV) Grup çalışmalarında belirlenen hedefe ulaşmak için kendi yetenek ve becerileri doğrultusunda iş birliği içinde çalışılmalıdır. (V) İş bölümü yapılırken görev dağılımının adil olmasına titizlikle önem verilmelidir.

metindeki numaralanmış cümlelerin hangisinde durum zarfı yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

2. Belirteçler; fiilleri, fiilimsileri, sıfatları, adlaşmış sıfatları ve kendi türünden sözcükleri (belirteçleri) çeşitli açılardan etkiler.

Bundan hareketle aşağıdaki cümlelerin hangisinde belirteç, diğerlerinden farklı türde bir sözcüğü etkilemiştir?

- A) Karanlıkta karşımızda asılı dururken görüntüsü gitgide belirginleşirdi.
B) İnternette onu araştırdım, en yaşlı hâlini orada paylaşmış.
C) Babasının çektiği çeşitli ağrıları az önce öğrendim.
D) Artık hiçbirimiz, birbirimizi güvenli görmüyoruz bu şehirde.
E) Duygularımızdaki karşılıklı dengesizlik, zaman sonra düzelecekti bizce.

3. Fiilleri ve fiilimsileri soru yoluyla etkileyen zarflara soru zarfı denir. Soru zarfları, soru anlamının sağlandığı sözcük türlerindedir.

Bu açıklamaya göre, aşağıdakilerin hangisinde soru anlamı bir zarfla sağlanmıştır?

- A) Bu kadar soruyu ve sorunu kiminle çözdün sen?
B) Doğum gününde kardeşin için hangi hediye uygun buldun?
C) Binanın önüne geldik, size gelmek için kaçınca kata çıkmalıyız?
D) Hayvancağızları otlansınlar diye ne zaman salmayı düşünüyorsun acaba?
E) Öndeki arabanın nereye gittiğini bilen var mı aranızda?

ÇİTA YAYINLARI

4. Soğuk ve şehirler arası
Otobüslerde vazgeçtim

I

Çocuk olmaktan

II

Ve beslenme çantamda

Otlu peynir kokusuydu babam...

III

Ben seninle bir gün Veyselkarani'de haşlama

IV

Yeme ihtimalini sevdim.

V

Bu dizelerde numaralanmış sözcüklerin hangisi zarf görevindedir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde azlık-çokluk zarfı kullanılmıştır?
- A) Şimdi Siverek'ten Diyarbakır'a doğru uzanan yolda ilerliyoruz.
- B) Etrafımızda sarı papatyalar, kırmızı gelincikler, Karacadağ bir bulut gibi kaynıyor uzaklarda.
- C) Urfa'dan Harran'a giden bir araçtayız Harran Ovası, büyük bir denizi andırıyor.
- D) Baktığımız her köşede baharın çıldırtan coşkusunu duyuyoruz.
- E) Urfa Dağları'nda gezen ceylanlara, açan peygamber çiçeklerine selam ediyoruz çokça.
6. "Varlıklı" sözcüğü aşağıdakilerin hangisinde "Bir işle meşgul olanlar, varlıklı görünmek için lüks araç kiralıyordu." cümlesindeki kullanımıyla görevce özdeştir?
- A) Eski kıtaya ayak basanlar, varlıklı coğrafyanın imkânlarını sömürdüler.
- B) Bilim konusunda varlıklı bir aileden geldiği, araştırmalarından belliydi.
- C) Yoksul bir işçi olarak gittiği yurt dışından varlıklı bir adam olarak döndü.
- D) Tarlasında o yıl buğday yerine pamuk ekmesi, varlıklı olmasını sağladı kısa sürede.
- E) Varlıklı biri, özellikle varoş kesimlerdeki yoksulların bakkal borcunu kapatıyor.
7. Yer-yön bildiren sözcükler filleri ve fiilimsileri yalın hâlde etkilediklerinde zarf görevli olurlar. Buna göre aşağıdakilerin hangisinde yer-yön bildiren sözcük, zarf görevinde değildir?
- A) Az önce çantasını ve diğer malzemelerini almak için yukarı çıktı.
- B) Herkes bugüne bakıyordu, kimse ileriye yatırım yapma düşüncesinde değil.
- C) Çeşmenin karşısında, uzun bir sokakta geri gittiğine şahit oldu kasap.
- D) Sürekli beri gel, diye bağırarak kamyon şoförünü duymuyor halbuki.
- E) Sıcaklıkla nem üst katta bunaltınca mecburen aşağı indim.
8. Aşağıdakilerin hangisinde soyut bir addan türeyen zarf, soyut bir eylemi etkilemiştir?
- A) Bu köhne sokakta eli çenesinde çaresizce düşünüyordu kadın.
- B) Akıllı davranmak, kriz dönemlerinde ilaçlardan daha etkilidir.
- C) Hepimiz umursamazca iş yapıyorduk, halbuki ciddi bir işimiz vardı.
- D) Okulun önünde büyükler, çocukça oyunlar oynuyor.
- E) Yorgunluğunu gidermek için sessizce arkaya geçti, bir içecek açtı.
9. Zaman anlamlı sözcükler, cümledeki kullanımına göre farklı türlerde kullanılabilir. Buna göre aşağıdakilerin hangisinde zaman anlamlı sözcük, diğerlerinden farklı bir türdedir?
- A) Sabah olursa, güneşin burayı ne kadar güzelleştirdiğini görüyoruz.
- B) Atalarımız, bugünün işinin yarına bırakılamayacağını ne güzel tecrübe etmişler.
- C) Akşam, Ahmet Haşim'in ruh hâlini en iyi veren kavramlardan biridir.
- D) "Şimdi" sözcüğü "sonra" sözcüğünden motivasyon açısından da üstündür.
- E) Sınavlarımızın sonuçları açıklanmış dün, bizim haberimiz olmadı ama.
10. Pekiştirilen sözcükler cümlede isim, sıfat, zarf görevlerinde kullanılabilir. Buna göre aşağıdakilerin hangisinde pekiştirilmiş sözcük, zarf görevindedir?
- A) Annesi kızını sınıksıkı giyindirdikten sonra dışarı çıkardı.
- B) Yapayalnız bir ömrün mükafatı gelmişti ancak ömrün kendisi yetmedi.
- C) Bugün masmaviydi deniz, gökyüzü uslanmıştı belli ki.
- D) Hemen herkes kendinden daha doğruyu değil, dosdoğruyu arıyor olmalı.
- E) Apaçık bir hakikatin karşısında hiçbir güçlü yalan duramaz.

1. "Daha" sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde diğerlerinden farklı türde bir belirteçtir?

- A) Oyuncuların daha gelmemiști vasıtaları, onlar da sohbet ediyordu dışarıda.
 B) Hepimizin daha güzel yarınlara ihtiyacının olduğu, hâlimizden belliydi.
 C) Saç ekiminden sonra daha sık saçları olacağını zannetmişti.
 D) Daha da ver, diyerek annesinin elindeki kaşığı kendine çekti bebek.
 E) Grup içindeki bireysel farklılıklar, daha anlamlı görünmemiz sağlar.

2. Yer-yön bildiren sözcükler fiil veya fiilimsileri etkilediğinde zarf, isimleri etkilediğinde sıfat görevli olur.

Buna göre,

- I. Aşağı mahallenin çocuklarıyla çetin bir maçları oldu.
 II. Hepsi ileri bir zekâyâ inanıyor halbuki bu iş emekle olacaktı.
 III. Fotoğrafçının "Öte git, beri gel!" direktifleri fotoğraf çektireni rahatlatmadı.
 IV. Hafızası geri bir zaman diliminin tekrarı gibi işliyordu.
 V. Sanırım çantamı yukarı kata çıkarmamda yardımcı olursun.

cümlelerinin hangisinde yer-yön bildiren sözcüğün türü, diğerlerinden farklıdır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

3. (I) Mark içeri girdi, yalın ayaktı, sırtında ayak bileklerine kadar uzanan bir giysi vardı. (II) Benim tişörtlerimden biriydi ve Mark'ı etkilemişti. (III) Pamuklu giysisinin bel kısmını iki yandan elleriyle tutarak mutfakta bir aşağı bir yukarı koşmaya başladı. (IV) Tişört, çevresinde savrulsun diye parmak uçlarına basarak beceriksizce döndü. (V) Dönünce de sendeledi, Miranda elinde onun kirli giysileriyle mutafağa geldi.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde zarf kullanılmamıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

4. "Bataklıkta bata çıka devam edebiliyorlar, bu da soruşturmanın hızını olumsuz etkiliyordu."

Aşağıdakilerin hangisinde ikileme bu cümledeki işleviyle kullanılmıştır?

- A) Büyük insan ne efendi ne de uşak olandır; zaman zaman biraz uşak, biraz efendi olandır.
 B) Yaşam bana çil çil altın sunarken sana gümüş verdiğimde kendimi cömert sayıyorsam çok cimri olmalıyım.
 C) İnsanın koyduğu yalan dolan yasalara insanın ruhu değil, akli tâbi olur.
 D) Büyük adamın eğri büğrü iki kalbi vardır; birisi acı çeker, diğeri ümit eder.
 E) En özgür veya ölgün baygın ruh bile sizin fiziksel gereksinimlerinizden kaçamaz.

5. Kromozom sayılarının aynı olması, bu canlıların yakın akraba olduğunu göstermez çünkü

önemli olan kromozom sayısı değil, kromozom

üzerinde genlerin benzerliği ve niteliğidir.

IV V

Bu cümledeki altı çizili sözcüklerin hangisi veya hangileri zarf görevindedir?

- A) Yalnız I B) I ve II C) I ve III
 D) III ve IV E) Yalnız V

6. İnsanoğlu, yağmurun ve ağacın gölgesine düş-
I
tüğünde ne dediğini anlayamaz. Bilemez mel-
temin ne dediğini tarlalardaki çiçeklere. Ama-
II
insanoğlunun yüreği kendi duyguları üstün-
de güle oynaya kımıldanan bu seslerin anlamını
III
duyar ve içinde saklar. Sonsuz zekâ, çoğu kez
IV
gizemli bir dille konuşur ona. Ruh ve doğa ken-
V
di aralarında bu söyleşiyi sürdürür.
Bu parçada numaralanmış söz gruplarından han-
gisi farklı görevdedir?
A) I B) II C) III D) IV E) V

7. (I) Şımartılmış çocuklar, hoşlarına giden durum-
larda değişiklik yapılmasını çok çeşitli şekillerde
reddederler. (II) Eğer değişiklik yapılırsa ço-
cuk daha aktif veya pasif şekilde tepki gösterir,
amacına ulaşır. (III) Söz konusu ilerleme veya
gerileme olduğunda çözüm isteyen dış durum,
çoğu zaman çocuğun aktivite derecesine bağlıdır.
(IV) Benzer olaylarla sağlanan başarılar hızlıca
daha sonraki yıllarda izlenen modelleri getirir.
(V) Bunları tam anlamayan yazarlar geri çekilme
olarak kabul eder, bunu sabırla hiç dikkate al-
mazlar.
Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde
"eylemin nasıl yapıldığını" bildiren bir söz yok-
tur?
A) I B) II C) III D) IV E) V

8. Şehir kapılarında ve sıcak yuvanızda yere kapa-
nıp özgürlüğünüz için dua ettiğinizi gördüm. Tıpkı
kölelerin kendilerini kılıçtan geçirendir zorbanın
önünde eğilmeleri ve onu övmeleri... Sık sık ta-
pınağın korusunda ve kalenin gölgesinde aranızda
en özgür geçinenlerin özgürlüklerini bir boyundu-
ruk ve bir kelepçe gibi taşıdıklarını gördüm. Ve
kalbim kanadı, çünkü ancak özgürlük arayışında
hissettiğiniz derin arzu size gem vurduğunda ve
özgürlükten bir amaç olarak bahsetmeyi terk et-
tiğinizde gerçekten özgür olabilirsiniz.
Bu parçada aşağıdakilerden hangisi yoktur?
A) Belirteç görevinde ikileme
B) Adlaşmış sıfatı etkileyen üstünlük belirteci
C) Belirteç işlevli edat öbeği
D) Zaman belirteci
E) Durum belirteçleri

9. Kimi belirteçler; sıfatları, adlaşmış sıfatları ve
zarfları derece bakımından etkiler. Bu belirteç-
lere üstünlük belirteci de denir. "Umarım hepimiz
daha güzel yarınlara uyanırız." cümlesinde "daha"
sözcüğü sıfatı üstünlük bakımından etkilemiştir.
Bu açıklamaya göre aşağıdakilerin hangisinde
üstünlük zarfına yer verilmiştir?
A) Düdükler ötüyor, tezgâhlarda bezler ince ince
dokunuyordu atölyede.
B) Bu fabrika insanları pek yıpratıcı koşullarda
çalışmak zorundaydı.
C) Komiserin yanına gitti, hırslı hırslı bir şeyler
söyleyip geldi.
D) Fabrika sahibi bizim baş makiniste çok kızmıştı
hatasını görünce.
E) Ne konuştukları duyulmuyor, bu fısıltılı konu-
şmalardan sözcük almaya çalışıyorduk.

EDAT (İLGEÇ) - BAĞLAÇ - ÜNLEM

- ✓ Tek başına bir anlam taşımadıkları hâlde cümlede çeşitli görevler üstlenen, cümleye anlamlar kazandıran yardımcı sözcüklerdir.
- ✓ Bu sözcükler üç başlıkta incelenir:

Edat (İlgeç)

- ✓ Kendi başına anlamlı olmadığı hâlde cümlede sözcük ve sözcük grupları arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran türdür.
- ✓ Edatlar, başka sözcüklerle öbekleşerek farklı anlamlar yaratır:

Hayatım bir film şeridi gibi Anlam
edat
gözümün önünden geçti. → "benzetme"

Senin için yapmayacağım
edat
şey yoktur. → "uğruna"

Evin tam ona göre
edat
olduğunu söyledim. → "uygun"

★ Gibi, kadar, sanki, için, ile, göre, üzere, karşı, dek-değın, karşın-rağmen, beri, sadece, yalnız, tek, bir, ancak, dolaylı, -e doğru, -den başka, ötürü, yüzünden...

Belli başlı edatlar
"ile"

- ✓ Sözcüğe genellikle "-le, -la" biçiminde yazılır.
- ✓ Cümleye farklı anlamlar katar.

Arkadaşlarımıla gayet
iyi anlaşıyorum. → "birliktelik"

Çocuk heyecanla
annesine sarıldı. → "durum"

➤ Gemiyle yolculuk yapmak,
benim tercihimdi. → "araç-vasıta"

➤ Karın yağmasıla yapraklar
büzölmeye başladı. → "neden-sonuç"

Dikkate Al

"ile" sözcüğü hem edat hem de bağlaç görevinde kullanılabilir. "ile" yerine "ve" bağlacı getirilebiliyorsa **bağlaç**, getirilemiyorsa **edattır**.

➤ Tüm adayı faytonla gezdik.
... fayton ve gezdik
olmuyor → edat

➤ İbiş'le Memiş mahkemeye gitmiş.
İbiş ve Memiş
olmuyor → edat

ÇİTA YAYINLARI

Örnek Soru

Aşağıdakilerin hangisinde "ile" (-le, -la)'nin görevi diğerlerinden **farklıdır**?

- Rüzgarlarla yola çıktığıysan onun manevralarına katlanacaksın.
- Sedef, ancak denizin görüşüyle inci; kömür, zamanın görüşüyle elmas olur.
- Saf yaratılmakla uyanık var olmak, yolun sonunda kardeş çıkacaklardır.
- Rengârenk kalemlerle kâğıtları istedikleri forma dönüştürmüşlerdi.
- Aklın tek hareketi, varoluş yaralarının tüm hareketleriyle izah edilebilir.

Biz Çözdük

"İle" sözcüğü cümlede hem edat hem bağlaç görevinde kullanılabilir. "ile" yerine "ve" bağlacını getirebildiğimizde bağlaç, getiremediğimizde edat olur. Bu açıdan baktığımızda A, B, D, E şıklarında "ile" (-le, -la) yerine "ve" bağlacı getirilemediği için edat; C şıkında getirilebildiği için bağlaç görevindedir.

Cevap: C

"için"

- ✓ Edat olarak kullanılır, cümleye farklı anlamlar katar.
- Anlam
- ➔ Yemek için yaşanmaz, yaşamak için yenir. → "amaç"
 - ➔ Kar yağdığı için yollar erkenden kapanmış. → "neden"
 - ➔ Sadece bir ekmeğin için mahkûm oldu. → "uğruna"
 - ➔ Onun için iyi şeyler demiyorlar. → "hakkında"
 - ➔ Masa için ne kadar para ödediniz. → "karşılığında"

"gibi, kadar, sanki"

- ✓ Benzerlik edatlarıdır. Karşılaştırma, tahmin, sitem... gibi anlamlar katar cümleye.
- Anlam
- ➔ Memleketim gibi sıkıntılı zamanlarım oldu. → "benzerlik"
 - ➔ Bizi izliyor gibiydi. → "tahmin"
 - ➔ Cennet kadar güzel vatanımız vardı. → "ölçü, benzerlik"
 - ➔ Onu akşama dek / değin bekledik. → "zaman"
 - ➔ Yaprak da Çalığışu kadar başarılıdır. → "kıyaslama"
 - ➔ Kahvenizi içmiş kadar oldum. → "yakınlık"
 - ➔ Biz, sanki onun kardeşleri değildik. → "sitem"

"göre"

- ✓ "-e" hâl eki almış sözcüklerden sonra kullanılır ve cümleye çeşitli anlamlar katar.
- Anlam
- ➔ Tiyatro, sinemaya göre samimi ve eğitici. → "karşılaştırma"
 - ➔ Bana göre iyi şiiir; beni anlatmalı. → "bence, görelilik"

Örnek 21

- I. Hepimiz dostça bir muameleye o kadar hasret kalmıştık ki..
- II. Evin önünden sanki uçtu geçti, biz ne olduğunu anlamadık.
- III. Bu olayın normal olmadığı sence de her hâlden belli değil mi?
- IV. Bunca yıllık tanışıklığımıza verdik bu saçma sapan davranışlarını.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde edatın anlamının sözcüğe getirilen bir ekle sağlandığı söylenebilir?

- A) Yalnız I B) I ve II C) I ve III
D) III ve IV E) II ve V

Sen Çöz 21

"üzere"

- Anlam
- ➔ Evden çıkmak üzere olduğunu belirtti. → "sonuç"
 - ➔ Geri vermek üzere kitabımı alabilirsin. → "koşul, şart"
 - ➔ Akşam olmak üzere, içeri girmelisiniz. → "zaman"

"karşı"

- Anlam
- ➔ Denize karşı oturmuş çay içiyorduk. → "yer-yön"
 - ➔ Sabaha karşı yükü bindirebildiler. → "zaman"

NOT: "karşı" sözcüğünü farklı türlerde kullanmak mümkündür. Yukarıdaki gibi "-e karşı" biçimindeyse edat olur.

- ✶ Karşı köyle hiç anlamıyorlardı. → sıfat
- ✶ Sana bir daha karşıma çıkma dedim. isim → isim

"dolayı, ötürü"

✓ "-den" çıkma hâl ekiyle kullanılır. Neden-sonuç ilgisi kurar.

✱ Erken kalkmadığından dolayı
-dan ötürü

işe geç kaldı. → "Neden" bildirmiş.

"sadece, yalnız, ancak, bir, tek"

✓ Anlatıma sınırlama getirirler. "Olsa olsa" anlamı verirler.

✱ Tek } senin
Bir } gezdiğin
Yalnız } bahçede
Ancak } açar çiçek. → "sadece"
anlamında
oldukları
için
"edat"tır.

sadece

Dikkate Al

"Bir, tek, ancak, yalnız" sözcükleri yukarıdaki gibi "sadece" anlamındaysa edat; "ancak, yalnız" sözcükleri "fakat, ama" anlamındaysa bağlaçtır!

✱ İnsan güçlüdür ancak/yalnız
fakat/ama
zaaflarıyla birlikte. → bağlaçtır.

"doğru"

✓ "-e doğru" biçiminde olduğunda edat olur. Farklı anlamlar katar cümleye.

Anlam

➔ Eve doğru yola çıkmıştım ki... → "yer-yön"

➔ Buralar akşama doğru kızışmaya başlar. → "zaman"

NOT: "doğru" sözcüğü edat dışında "isim, sıfat, zarf" görevlerinde de kullanılabilir.

➔ Doğru söz yılanı deliğinden çıkarır. **Görev**
sıfat isim

İsmi önüne geldiği için "sıfat"

➔ Benimle doğru konuş, dedi abisi.
zarf fiil

Fiili etkilediği için "zarf"

➔ Bana göre doğruyu söylemiyor çocuk.
isim
Çekim eki aldığı için "isim"

"başka"

✓ "-den başka" biçiminde kullanıldığında edat görevinde olur. Bu sözcük "sıfat, zamir, zarf" görevlerinde de kullanılabilir.

➔ Masada çorbadan başka yiyecek yoktu.
edat

➔ Başka sanat bilmeyiz, diyordu şair.
sıfat isim

➔ Sana başka anlatıyor, bana başka anlatıyor.
zarf eylem zarf eylem

➔ Başkasını bilmem, seni bilirim.
zamir

➔ Tüm çabalarıma rağmen / karşın bildiğini okudu.

➔ Dünden beri burada bekletiyor bizi.

➔ Yarından itibaren kendi planımızı uyguluyoruz.

Diğer bazı edatlara örnekler

Unutma!

Edat, kendinden önceki sözcükle öbekleşerek yani birleşerek sıfat ve zarf görevinde kullanılabilir.

➔ Buz gibi suyu kafasına döktü. → Edat grubu
isim edat isim
edat grubu "sıfat" görevindedir.

➔ Karşımda çocuk gibi ağladı adam. → Edat grubu
isim edat eylem "zarf" görevindedir.
edat grubu

Örnek Soru

- I. Olanlar gün gibi ortada, sen bize ne anlatıyorsun arkadaş?
- II. Gitmek istedikleri yere sabaha doğru varmışlardı ancak.
- III. Önüne dağ kadar çamaşırı küçücük çocuğun yıkaması için vermişlerdi.
- IV. Manzaraya karşı oturmuş, balkonumda çay yudumlamanın tadını çıkarıyordum.
- V. Kimse aslan gibi bu çocuğu hesaba katmamıştı nedense.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde edat grupları farklı görevlerde kullanılmıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Biz Çözdük

Edat grubu cümlede sıfat görevinde olduğu gibi, zarf görevinde de olabilir. I'de "gün gibi" edat grubu zarf, II'de sabaha doğru edat grubu zarf, IV'te "manzaraya karşı" edat grubu zarf, V'te "aslan gibi" edat grubu sıfat görevindedir. III'te edat grubu "dağ kadar çamaşır" örneğinde sıfat, "yıkaması için vermişlerdi" örneğinde zarf görevinde olduğu için farklı görevlerde kullanılmıştır.

Cevap: C

✓ Bir isim unsuru ile edattan kurulan sözcük grubuna **edat öbeği** denir.

isim unsuru + edat = Edat grubu

➔ Karşıma bir demet çiçek ile geçti kızım.

İsim unsuru edat

edat grubu

➔ İlk uçuştan sonra yuvaya dönmeyi başaran

sıfat-fiil grubu

yavru
serçeler
gibiydi.

sıfat-fiil grubu

edat

edat grubu

Edat grubunun içinde isim-fiil ve sıfat-fiil grubu da vardır. Ayrıca edat grubu ek eylem olarak yüklem olmuştur.

Bağlaç

✓ Tek başına anlamı olmayan, cümlede sözcükleri, söz öbeklerini, cümleleri **bağlama göreviyle** kullanılan sözcük türüdür.

➔ Sen ve arkadaşın bizimle geliyorsunuz.

zamir isim

bağlaç

Tür olarak bir zamir ile bir ismi; öge olarak iki özneyi bağlamıştır "ve" bağlacı

"ile, ve, de-da, ki, veya, ya da, ama, fakat, lâkin, zira, ancak, yalnız, çünkü, ise, yahut, bile, dahi, oysa, oysa-ki, mademki, meğerki, hatta, madem, üstelik, hatta, nitekim, şöyle ki, zaten, ...ne ...ne (de), ...hem ...hem (de), ...gerek ...gerek, ...ister ...ister, ya... ya... (da), ha... ha..."

Belli başlı bağlaçlar
"ve - ile"

✓ Eş görevli sözcük, söz öbeklerini, ögeleri, cümleleri bağlama gibi görevleri vardır.

GÖREV

➔ Sıcak ve bunaltıcı bir hava vardı.

➔ sıfatları

➔ Selin ve kardeşi parkta oyun oynuyor.

➔ özneleri

➔ Babamın ve dedemin huyları benziyor.

➔ tamlayanları

bağlamıştır.

Dikkate Al

"Ve" yerine "ile" geldiğinde anlam bozulmuyorsa bağlaç, bozuluyorsa edat oluyordu.

"de/da"

✓ "dahi, bile" bağlaçlarıyla anlam ve görevce özdeştir.

➔ Büyümüş de bize akıl veriyorç.

ANLAM

➔ "küçümseme"

➔ Ödev de ödev olmuş hani.

➔ "beğenme"

➔ Kitabı ben de okudum sanırım.

➔ "eşitlik"

➔ Bunu o da başarır.

➔ "bile, dahi"

➔ İyi bir üniversite kazandı da gitmedi.

➔ "fakat, ama"

➔ Burada dinlenir, kalırsın da.

➔ "üstelik"

Unutma!

"de, da" bağlacı ayrı yazılır, ünsüz benzeşmesine kesinlikle uğramaz çünkü "-te, -ta" şekli yoktur. Bitişik yazılan ismin bulunma hâli "-de, -da" ile karıştırılmamalıdır.

"ki"

✓ Yalnız "ki" biçimi vardır. Kendinden önceki sözcükten ayrı yazılır çünkü bağlaçtır. Farklı anlamlar katar cümleye.

- ➔ Çocuk hasta ki doktora götürdüm. **ANLAM**
- ➔ Ben seni zaten hiç sevmedim ki... **"sebebe"**
- ➔ Böyle basit hatalar da yapılmaz ki... **"umursamama"**
- ➔ Sen ki okulun en iyisisin. **"sitem"**
- ➔ Camı tam açtım ki tüm çiçekler açmış. **"özneyi pekiştirme"**
- ➔ Bu fırsatı bize verirler mi ki... **"şaşıрма"**
- ➔ Bu fırsatı bize verirler mi ki... **"kuşku, şüphe"**

Örnek 22

(I) Gözlükleri kimi zaman görüşümüzü iyileştirmek, kimi zaman da gözlerimizi korumak için takarız. (II) Hatta eğlence için bile kullandığımız oluyor aslında. (III) Örneğin sinemada üç boyutlu bir filmi izleyebilmek için gündelik hayatta kullandığımız gözlükler gibi araçlara ihtiyaç duyarız. (IV) Hülâsa gözlükler hemen hepimizin bir şekilde kullandığı araçlar olarak da karşımıza çıkar. (V) Tıpkı bizim ilginizi çektiği gibi sizin de ilginizi çekeceğini düşünerek gözlükleri kapak konusu olarak seçtik.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde hem edat hem bağlaç kullanılmamıştır?

- A) I ve II B) Yalnız III C) II ve IV
D) III ve IV E) Yalnız V

Sen Çöz 22

"çünkü"

✓ Kendinden önce gelen yargıyla "neden" ilgisi kurar.
➔ Sanatçı üretmiyordu **çünkü** hayattan beklen-
sonuç **sebebe**
tisi kalmamıştı.

"ama, fakat, lâkin, zira, ancak, yalnız"

✓ Bu bağlaçlar karşıt anlam taşıyan durumları bağlar.

✶ Talih kördür **(ama, fakat, lâkin, zira, ancak, yalnız)** insanlar kadar değil.

Aynı anlam ve görevde kullanılırlar.

Dikkate Al

✶ "ancak, yalnız" **→** "Sadece" anlamında olduğunda **edat**
→ "Fakat" anlamında olduğunda **bağlaç** olur.

Örnek Soru

Aşağıdakilerin hangisinde "ancak" sözcüğü farklı görevde kullanılmıştır?

- A) Fosil yakıt kullanımı ekonomik olabilir ancak geleceğimizin çalınması pek pahalı olacak.
B) Doktorun önerdiklerini uyguladı ancak istediği sonucu bir türlü alamadı.
C) Havalarda bir anda soğudu ancak biz bu soğuklara daha hazır değildik.
D) Nehrin ancak yarısına kadar yüzebildi hayvan, orada bir kütüğe tutundu.
E) Atölye beş gün aralıksız çalıştı ancak yine de siparişi yetiştiremedi.

Biz Çözdük

"Ancak, yalnız" sözcüklerinin kullanımları çok önemlidir. Bu sözcükler "sadece" anlamındaysa edat, "fakat" anlamındaysa bağlaç görevindedir. A, B, C, E şıklarında "ancak" sözcüğü "fakat" anlamında olduğu için bağlaçtır. D şığında "sadece" anlamında olduğu için "edat" görevindedir.

(Doğru yanıt D)

"ya da"

✓ "veya, yahut, veyahut" bağlaçlarıyla anlamca özdeştir. Bağladığı unsurları eş değer sayma anlamı verir.

- ★ Yanındaki kızı (yahut ya da veyahut) gelini olmalı.

"ne... ne"

- ✓ Eş görevli öğeleri bağlarken cümleye olumsuzluk anlamı katar. Bu bağlacın olduğu cümle olumsuz yüklemli olamaz çünkü bu bağlaç zaten olumsuzluk anlamı katar. (Anlatım bozukluğu olur.)

- ➔ Ne ders çalışıyor ne söz dinliyor.
→ "... dinlemiyor, çalışmıyor" anlamlıdır.
"ya... ya"

- ✓ "Tercih etme, seçme" anlamını verir.
➔ Ya bu deveyi güdersin ya bu diyardan gidersin.
"ise"

- ✓ Ünlüyle biten sözcükle bitişik yazıldığında "-yse, -ysa"; ünsüzle biten bir sözcüğe bitişik yazıldığında "-se, -sa" biçiminde olur.

- ➔ Deneme kanıt istemez, makaleyse ispata dayanır.

Unutma!

"ise" cümlede koşul-şart anlamındaysa **ek fiil** veya **koşul kipi**, karşılaştırma anlamındaysa **bağlaç** görevinde olur. Ek fiil ve koşul kipi olduğunda olumsuzluk eki alabilir, bağlaç olduğunda almaz.

- ➔ Bu hafta kar yağmazsa Bolu'ya gideriz.
Anlam, "koşul" görev, "ek fiil"
➔ Sen cevizleri toplasan işimiz erken biter.
Anlam, "koşul" görev, "şart kipi"
➔ Gözlerin hayat verir, aşkınsa eceldir.
Anlam, "karşılaştırma" görev, "bağlaç"

- ➔ İster burda beklersin ister tur atarsın.
➔ Gah giderim medreseye gah giderim meyhaneye.
➔ Gazete olsun kitap olsun hep okurdu.
➔ Yeterince çalışmıyor hâlbuki bu, son şansı.
➔ Düğünde halaya babam bile katıldı.
➔ Biraz erken çıkalım yoksa derse yetişemeyiz.
➔ Sürekli koşuyor, oysa buna gerek yok.
➔ O, sizi hiç tanımıyor dahi olabilir.

Diğer bazı bağlaç örnekleri

Örnek Soru

Aşağıdakilerin hangisinde "ne ... ne" bağlacının görevi farklıdır?

- A) Uzun zamandır ne ailesini ne yakın çevresini aramıştı.
B) Ne ben ne beni çağırıştıran biri anlam ifade etmiştik onda.
C) Sanırım ne ümitsizliği ne kimsesizliği yenebilmişti bu ahir ömründe.
D) Olay yerine ne savcıyı ne doktoru çağırıştı ihtiyar adam.
E) Ne otobüsün panosunu ne gideceği saati hatırlayabilmişti teyzem.

Biz Çözdük

Bağlacın görevi istendiğinde bağlacın hangi öğeleri bağladığına bakılır. "Ne ... ne" bağlacı A, C, D, E seçeneklerinde nesnelere; B seçeneğinde öznelere bağlamıştır.

Cevap: B

İPUCU: Bazı durumlarda edat ile bağlaca karar veremiyorsanız şu yolu deneyiniz:

- ✓ Edat, cümleden çıkarılamaz; çıkarıldığında anlam bozulur.
✓ Bağlaç, cümleden çıkarıldığında anlam ciddi şekilde bozulmaz; daralabilir.
✓ Bağlacın yerini virgül veya noktalı virgül çoğunlukla alır.

- ➔ Her zaman senin gibi olmak isterdim.

edat

Cümleden çıkarılamaz, edattır.

- ➔ Haber verdim ki program yapmayasın.

bağlaç

"ki" yerine virgül gelebilir, anlam bozulmuyor. O zaman bağlaçtır.

- ✓ Bağlama grubu, bağlaçlarla bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği sözcük grubudur.

İsim unsuru + bağlaç + isim unsuru = Bağlama grubu
Bağlaç + isim unsuru + bağlaç = Bağlama grubu

- ➔ İçeri girmek ve annesinden niçin kovulduğunu
isim unsuru ↓ bağlaç isim unsuru
sormak istedi.

Bağlama Grubu

- ➔ Onda ne sevinç ne keder ne de üzüntü vardı.
isim unsuru ↓ bağlaç isim unsuru ↓ bağlaç isim unsuru ↓ bağlaç

Bağlama Grubu

🔴 Ünlem

- ✓ Coşku, heyecan, mutluluk, üzüntü gibi duyguları daha canlı yansıtmaya yarayan sözcüklerdir.
✓ Tek başlarına anlamları yoktur, cümlede anlam kazanırlar.

"ah, vah, hey, oh, ay, ayol, aman, of, eyvah, aha, uf, oley, yazık, ha, haydi, tüh, eh..." } Belli başlı ünlemler

- ➔ Oh, içim biraz rahatladı!
➔ Eyvah! Çocuğu balkonda unuttuk.
➔ Off, yine yakmışsın yemeği!
➔ Ayol, siz daha duymadınız mı?

Unutma!

Asıl olarak ünlem olan sözcükler dışında, isim olup da cümlede ünlem özelliği kazanan (ünlemleşen) örnekler de vardır.

- ★ Halii! Çabuk buraya gel.
★ Allah Allah, ne oldu anlamadım!
★ Güzel, yazınızı pek beğendim!

Altı çizili sözcükler tür olarak ünlem olmamasına rağmen cümlede ünlem görevinde kullanılmışlardır.

Dikkate Al

Bazı ünlemler cümlede isim çekim eklerini alarak ünlem alma özelliğini tamamen yitirip isimleşirler. Bunlar artık ünlem değil, isim görevli olur.

- ➔ Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste.

isim

Çekim eki alarak isim tamlamasının tamlananı olmuştur.

- ✓ Ünlem grupları, bir ünlem ile isim unsurdan kurulan sözcük gruplarıdır.

Ünlem + isim unsuru = Ünlem grubu

- ➔ Ey Türk gençliği ünlem isim unsuru Ünlem Grubu
➔ Hey Sakarya, ünlem isim unsuru Ünlem Grubu
kim demiş suya vurulmaz perçin? Ünlem Grubu

Örnek 23

Ölüm de tıpkı yaşam misali, yaşlıya
I II III IV
yeni doğandan daha yakın değildir.
V

Bu cümlede numaralanmış sözcüklerin türü, aşağıdakilerin hangisinde sırasıyla doğru olarak verilmiştir?

	I	II	III	IV	V
A)	Bağlaç	Zarf	Edat	İsim	Zarf
B)	Bağlaç	İsim	Edat	Sıfat	Sıfat
C)	Bağlaç	Zarf	Zarf	İsim	Sıfat
D)	Bağlaç	İsim	Edat	İsim	Zarf
E)	Bağlaç	Zarf	Zarf	Sıfat	Zarf

Sen Çöz 23

1. Tek başına bir anlam ifade etmedikleri hâlde cümlede çeşitli görevler üstlenen, cümleye anlamlar kazandıran veya bağlama görevindeki sözcüklerdir edat ve bağlaçlar.

Bu açıklamaya göre,

(I) Beynimiz sadece dinlenirken değil, uyurken de hayli aktif. (II) Öyle ki uykuya daldığımızda beyin toksik moleküllerin temizlemesinden, hormon seviyelerinin düzenlemesine kadar pek çok görevi yerine getiriyor. (III) Hatta bitkisel hayatta olan kişi, o süre boyunca bilinci kapalı ve tepkisiz görünse bile beyni belirli düzeyde çalışmaya devam eder. (IV) Sadece ölüm gerçekleştiğinde nöronlar etkinliğini tamamen kaybediyor. (V) O zaman beyinde son bir faaliyet patlaması oluyor.

numaralanmış cümlelerin hangisinde "tek başına anlamı olmayan bir sözcük" kullanılmamıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

2. I. Öğretmenimiz, karşı düşünceye saygılı olunması gerektiğini aktardı aslında.
II. Neyse ki sabaha karşı bombalar susmuş, çocuklar uyuyabilmişti.
III. Yine de karşıma çıkacak yüzü kendisinde nasıl buluyor, anlamadım.
IV. Karşı köyün yolcuları da şehre inmek için bizim köye gelirdi.
V. Sen, karşı çıkmanın ne büyük kabahat olduğunu anlamadın mı daha?

Numaralanmış cümlelerin hangisinde "karşı" sözcüğü, "Ona karşı dürüst olmam gerektiğini acı biçimde tecrübe etmişim." cümlesindeki göreviyle kullanılmıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

3. Bazı edatlar cümle içinde ancak herhangi bir durum (hâl) ekiyle birlikte kullanılabilir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde böyle bir edat örneklenmiştir?

- A) Kardeşi için yapmayacağı fedakârlık olmadığını söyledi en son.
B) Güven içinde yaşamak, insan gibi yaşamayı gerektirir.
C) Yazar, romandan başka bir türle bugüne kadar bulaşmadı.
D) Ankara'ya hızlı trenle gelmek, öğrencilerin tercih seçeneği idi.
E) Bir kum tanesi kadar düşünce bile onları korutmak için yeterliydi.

4. "İle" sözcüğü edat olduğu gibi bağlaç da olur. Bu sözcük, sözcükleri ve söz öbeklerini bağlama görevinde kullanıldığında bağlaç; çeşitli anlam ilgileri yarattığında edat olur.

Bundan hareketle "ile" sözcüğü aşağıdakilerin hangisinde diğerlerinden farklı bir görevdedir?

- A) Toplumlar kendini sanatla doyurmadığından aç kalır.
B) Bir üstünlük amacıyla sanata başlarsanız yerinizde sayarsınız.
C) Cesaretle korku çoğunlukla birbirini besleyen iki karşıt duygudur.
D) Hayatın sorunlarından dayanışmayla kurtulacaklarını öğrendi milletler.
E) Çoğunlukla başkalarını sorumlu tutmak, sorumluluk almamaktır aslında.

5. (I) Günümüzde "çeşitlilik içinde birlik" kavramı sıkça kullanılmaktadır. (II) Bu kavramla, çeşitlilikle toplumsal birlik, beraberlik kastedilir. (III) Bu kavramı ortaya atanlar, insan varlığının hem benzer hem de farklı olduğunu iddia eder. (IV) Toplumsal birliğe ancak böyle bir çeşitlilik içinde ulaşılabileceği söylenir. (V) Bunun da bir yandan özgürlüğe ve çeşitliliğe izin vermesi doğal bir sonuç.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde edat ve bağlaç bir arada kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

6. Kimimiz mürekkep gibi, kimimiz kağıt. Bazımı-
I II
zın siyahlığı olmasa beyazlık sağırlaşırdı. Ve
III
bazımızın katıksız beyazlığı olmasa siyahlık kör
IV V
olurdu.
Bu parçada numaralanmış sözcüklerin hangisi edat görevindedir?
A) I B) II C) III D) IV E) V

7. Göründün yine bu yaz gecesinde
Yer, gök sularında güldüğün havuz
Kelebek misali uçmada ruhumuz
Barış dolu bu yıldız gecesinde
Ah, umutsuzlukla bulduğumuz
Bu gece ve orman aşka mahsus
Ve biz sanki, dünyalar öncesinde
Dumanlarda uçsuz, vücutsuz...
Bu dizelerde,
I. Edatlar ve bağlaçlar
II. İsim görevinde ünlem
III. Farklı türlerde zamirler
IV. Zaman zarfları
V. Belirtme sıfatlar
türlerinden hangilerine örnek yoktur?
A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) III ve IV E) IV ve V

8. I. Yeni eleman için ne düşünüyorsun, diye sor-
du bana.
II. İçeride tıklı kaldığımız için yeni eğlencele-
re ihtiyaç var.
III. Bu kıyafet için ne kadar ödediğini bir bilse-
niz.
IV. Babamın kızları için yapmayacağı şey yoktu
doğrusu.
V. Gözlüğü yanında olmadığı için bu mühim ha-
bere bakamadı ihtiyar.
VI. Bu kadar kar, yağmak için mart ayını mı
bekledi?
**"İçin" edatı, numaralanmış cümlelerde kaç farklı
anlamda kullanılmıştır?**
A) 2 B) 3 C) 4 D) 5 E) 6

9. **Aşağıdakilerin hangisinde "ve" bağlacı, isim
tamlamasının tamlayanlarını bağlamıştır?**
A) İlişkilerini aynı hâlde olanlardan seçerler ve
dostane duygularını belli ederler.
B) Üstünlük kompleksi, kendiyile barışık ve anla-
yışlı insanlarda olmaz.
C) Suç işlerken küçük hatalar ve detaylar, suçlu-
ların gözünden kaçar.
D) Yaşam tarzı ve koşulları, kimi zaman insanın
prangası olur.
E) Yetersiz sosyal duygu ve düşünce nedeniyle
beklentiler yüksek olabilir.

10. **"Doğru" sözcüğü aşağıdakilerin hangisinde "Kafi-
le batıya doğru devam etmek konusunda kararlıy-
dı." cümlesindeki anlamı ve göreviyle kullanılmış-
tır?**
A) Köylü, otlar kurumadan sabaha doğru merada
olmak zorundaydı.
B) Tabiatın, insana doğru davranmadığı bir an ol-
mamıştır.
C) Güneş batmaya yakın hayvanlar ahırlarına doğ-
ru yola koyuldu.
D) Dedem bahçeye, doğru ağaçların dikilmesi ge-
rektiğini söylerdi.
E) Çocuklar doğruyu yanlıştan ayıracak yaşa gel-
mişti.

1. Cümlede sözcük ve söz öbeklerini bağlamaya yarayan sözcüklere bağlaç denir. "Müzik ve resim, insanın ruh dünyasının harcıdır." cümlesinde "ve" bağlacı, isimleri bağlama görevinde kullanılmıştır. **Bu açıklamaya göre aşağıdakilerin hangisinde bağlaç, diğerlerinden farklı görevde kullanılmıştır?**
- A) Çalışmalardan en çok siz ve diğerleri istifade edeceksiniz.
B) Yalın ve pürüzsüz bir dil, şairi şair yapan en güçlü kalkandır.
C) Onun geçici ve kof başarısı, şımarması için yeterliydi neredeyse.
D) Zamanla hepsi zamansal ve evrimsel bir dürtünün neticesi olmuştu.
E) Kitap okuyan ve çalışan bir nesli mumla aradık darbelerden sonra.

2. (I) Psikanalizin ortaya çıkmasıyla beraber psikolojide yenilik başladı. (II) Bunun sonucunda her şeye gücü yeten insana dair çok şey söylendi. (III) Cennet bile konu dışı bırakıldı, sadece insan temele alındı. (IV) İdeal egonun yaratılmasından sonra kutsallaştırıldı insan. (V) Psikanaliz yaratıcısı, eğlenirken insanlık önündeki bu amacı görmedi üstelik görmezden geldi. **Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde edat (ilgeç) kullanılmamıştır?**
- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

3. Aşk, cehennem mağaralarında sürünen kara engreklerinin ölümcül zehridir ancak zehir, çiy gibi taze görünür; susuz ruhlar aceleyle içer onu, bir kere zehirlenince hastalanır ve ölür yavaş yavaş. **Bu cümlede aşağıdakilerden hangisi yoktur?**
- A) Ekleşmiş ilgeç
B) Karşıt durumları bağlayan bağlaç
C) Zarf görevli ikileme
D) Sıfat görevli edat grubu
E) Tamlananı sıfat almış zincirleme isim tamlaması

4. **Aşağıdakilerin hangisinde bir sözcüğe gelen ek "gibi" edatının anlamını vermektedir?**
- A) Dokumacı kuşlar yalnızca bir yuva yapmaz, ihtimalleri artırmak için birden çok yuva yapar.
B) Bu varoş semtte kalanlar insanca yaşamak istiyordu, başka istekleri yoktu.
C) Müjdelersun ki çocuğumla geçireceğim zamanların niceliği de niteliği de arttı.
D) Görüntüleme tekniklerinin yardımıyla birçok hastalık vücuda hâkim olmadan tespit ediliyor artık.
E) Spor yapmak misali ince motor becerilerinin gelişiminin önemine vurgu yapıldı.

5. Bireyin her sorun çözme girişimi hayalleri çalıştırır ---- birey çözüm ararken bilinmeyen gelecekle ilgilenmek zorundadır. Çocuklukta yaşam tarzının oluşumunu tahsis ettiğimiz yaratıcı güç hâlâ çalışır durumdadır ---- bu güç zaman zaman kontrol- den çıkabilir. **Bu parçadaki boşluklara sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?**
- A) çünkü - zaten
B) oysaki - üstelik
C) zira - hâlbuki
D) oysaki - ama
E) çünkü - lâkin

6. Bitkilerin büyümek için havaya, suya, güneşe ^I ve toprağa ihtiyacı vardır; bazı bitkiler doğru- ^{II} dan gelen güneş ışığını sever, bazıları ise gölge ^{III} ortamlarda daha iyi büyümek üzere evrimleş- ^{IV} ^V miştir. **Yukarıdaki cümlede numaralanmış sözcükler türlerine göre ikiye gruplandırılırsa hangisi dışta kalır?**
- A) I B) II C) III D) IV E) V

7. Daha çok coşku, sevinç, heyecan, korku gibi duygularla ortaya çıkan seslenmeli, anlamsız ifadelere ünlem denir. Ünlemler, kimi kullanımlarda kendi işlevlerini yitirir; isimleşir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde isimleşmiş bir ünleme yer verilmiştir?

- A) Kalmaz kimsenin kimsede ahı, dedi gün görmüş dede.
- B) Yazık, insanlar birbirlerine iyilik ediyorlar ancak birbirlerini inciterek!
- C) Tüm parasını borsada kaybedince, eyvah bunu nasıl izah ederim, diye sızlandı.
- D) Haydi yolumuza bakalım; daha gidecek çok yol, aşılacak çok dağ var!
- E) Ayol bu ne hâl, diye arkadaşına şaşkın şaşkın bakmış.

8. Aşağıdakilerin hangisinde edat öbeği (grubu) diğerlerinden farklı görevde kullanılmıştır?

- A) Kampta kuş kadar yemekle bir öğünü geçirmelerini istiyorlardı.
- B) Dağ gibi adam üç günde yıkıldı, demek ki tehlikeli bir hastalıklmış.
- C) Şüphelendiğimi fark edince tilki gibi muamele etti ama yemedim.
- D) Boyama ve görüntüleme tekniklerinin yardımcıyla dünya kadar iş hemen bitti.
- E) O bölgede atlas gibi bir ova ve onu tamamlayan bir gölle karşılaşsınız.

9. Ormandan geldiklerinden beri hiçbir şey
I
yememiş, ağızlarına bir leblebi bile koymamıştı
II

yörük efeleri.

III

Numaralanmış sözcüklerin türleri aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

	<u>I</u>	<u>II</u>	<u>III</u>
A)	Edat	Bağlaç	Sıfat
B)	Edat	Bağlaç	İsim
C)	Bağlaç	Edat	Sıfat
D)	Bağlaç	Edat	İsim
E)	Edat	Sıfat	İsim

10. Anda kalmak, bir hisle karşı karşıla gelip dimdik değil ama beli bükük de olsa karşısında
I II

oturabilmek. Gözlerine baktıkça sanki tüm ha-
III

yallerin, ümitlerin ve olmazların havada kara-
IV

hindibalar misali uçtuğuna şahit olmak.

V

Bu parçada numaralanmış sözcüklerin hangi ikisi türce diğerlerinden ayrılır?

- A) I ve II
- B) I ve IV
- C) II ve IV
- D) III ve IV
- E) III ve V

11. (I) Adler'e göre her insanın kendince seçtiği ve erişmeye çabaladığı idealleri var. (II) Bu, onun bugünkü davranışlarını etkiler ve insanın ruhsal süreçlerinin oluşmasını sağlar. (III) Yaşam biçimi hâliyle çok küçük yaşlarda belirir. (IV) Dört beş yaşlarından sonra yaşanan her şey, o yaşa kadar edinilmiş kalıplara göre meydana gelir. (V) İnsanların davranışları, duyguları ve algıları çok küçük yaşlarda oluşur; böylece geleceklelerini şekillendirir.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde hem edat hem bağlaç yer verilmiştir?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

CEVAP ANAHTARI

Sen Çöz

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
B	C	E	A	B	C	B	A	D	B	B	D
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
E	B	C	D	A	B	A	D	C	D	A	

TEST 1	1	2	3	4	5	6	7	8
	C	E	C	D	A	C	B	D
	9	10	11	12				
	B	D	C	C				

TEST 2	1	2	3	4	5	6	7	8
	A	A	B	B	E	E	D	A
	9							
	C							

TEST 3	1	2	3	4	5	6	7	8
	C	C	B	D	E	D	A	C
	9	10	11					
	A	B	C					

TEST 4	1	2	3	4	5	6	7	8
	E	D	B	A	C	C	E	E
	9	10						
	B	D						

TEST 5	1	2	3	4	5	6	7	8
	E	E	A	B	C	D	E	A
	9	10						
	C	D						

TEST 6	1	2	3	4	5	6	7	8
	E	C	D	A	A	C	E	E
	9	10	11					
	C	D	C					

TEST 7	1	2	3	4	5	6	7	8
	B	D	E	C	A	C	D	E
	9	10	11					
	D	B						

TEST 8	1	2	3	4	5	6	7	8
	D	C	E	B	B	C	D	E
	9							
	B							

TEST 9	1	2	3	4	5	6	7	8
	E	A	D	E	B	C	B	E
	9	10	11					
	D	D	C					

TEST 10	1	2	3	4	5	6	7	8
	D	E	C	C	C	D	D	A
	9	10						
	C	B						

TEST 11	1	2	3	4	5	6	7	8
	C	B	D	D	E	D	B	A
	9	10						
	E	A						

TEST 12	1	2	3	4	5	6	7	8
	A	C	B	A	C	B	C	B
	9							
	B							

TEST 13	1	2	3	4	5	6	7	8
	E	B	C	C	B	B	C	D
	9	10						
	E	C						

TEST 14	1	2	3	4	5	6	7	8
	A	E	D	B	E	D	A	C
	9	10	11					
	B	E	A					

NOTLARIM

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

